

Bērnu aizsardzības
centrs

Rokasgrāmata bāriņtiesām

4. sējums

Rīga, 2024

4.sējuma nodaļas

Detalizēts 4. sējuma satura rādītājs

1. Metodiskais materiāls bāriņtiesām par sadarbību ar Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem audžuģimeņu un specializēto audžuģimeņu jomā
2. Metodiskie ieteikumi par audžuģimeņu pilnvarošanu
3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību
4. Bāriņtiesas darbība, ja saņemta informācija, ka izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi
5. Vadlīnijas par pārstāvības nodrošināšanu nepilngadīgiem ārzemniekiem un patvēruma meklētājiem bez pavadības un iesaistīto iestāžu sadarbību
6. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par piekrišanu bērnu pārrobežu ievietošanai Latvijā sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos

Ceturtā sējuma satura rādītājs

1. Metodiskais materiāls bāriņtiesām par sadarbību ar Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem audžuģimeņu un specializēto audžuģimeņu jomā	5
1.1. Būtiskākais likumdošanā.....	5
1.2. Audžuģimenes un specializētās audžuģimenes statusa piešķiršana	8
1.2.1. Lēmums par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai	8
1.2.2. Audžuģimenes statusa piešķiršana	10
1.2.3. Lēmums par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai	14
1.2.4. Specializētās audžuģimenes statusa piešķiršana.....	16
1.3. Bāriņtiesas sadarbība ar Atbalsta centriem informācijas apmaiņā	20
1.3.1. Sadarbība, ievietojot bērnu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē	20
1.3.2. Sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmes tiesības	25
1.3.3. Sadarbība, ja audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē mainījušies būtiski apstākļi.....	27
1.3.4. Sadarbība, veicot ikgadējo audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes izvērtējumu	30
1.4. Bāriņtiesu un Atbalsta centra sadarbība	34
2. Metodiskie ieteikumi par audžuģimeņu pilnvarošānu	36
3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību	39
3.1. Sadarbība kā pamats bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektīvai darbībai	39
3.2. Normatīvais regulējums.....	41
3.3. Starpprofesionāļu komandas darba galveno pamatprincipu īss kopsavilkums	42
3.4. Būtiskākie jautājumi, kuros nepieciešama bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbība	46
3.4.1. Sadarbība, strādājot ar ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana.....	46
3.4.2. Sadarbība, veicot bāriņtiesas riska novērtēšanu ģimenei.....	52
3.4.3. Sadarbība, nodrošinot palīdzību bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām	53
3.4.4. Sadarbība, izstrādājot atbalsta un palīdzības programmu ģimenei, no kuras šķirts bērns	59
3.5. Sadarbība, vērtējot iespējas bērnam atgriezties ģimenē.....	61

3.6. Sadarbība, veicinot bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē	63
3.7. Palīdzības sniegšana bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas	65
4. Bāriņtiesas darbība, ja saņemta informācija, ka izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi	69
5. Vadlīnijas par pārstāvības nodrošināšanu nepilngadīgiem ārzemniekiem un patvēruma meklētājiem bez pavadības un iesaistīto iestāžu sadarbību	72
5.1. Ievads: Vadlīniju mērķis	72
5.2. Nepilngadīgo ārzemnieku kategorijas un procedūras	74
5.3. Bāriņtiesas loma un pilnvaras	80
5.4. Pārstāvības nodrošināšanas metodika un iesaistīto iestāžu sadarbība	82
5.5. Nepilngadīga bez pavadības izmitināšana un aprūpe ģimeniskā vidē	83
5.6. Garantiju nodrošināšana nepilngadīgiem bez pavadības	85
5.7. Ģimenes locekļu meklēšana	90
5.8. Iestāžu sadarbība nepilngadīgo bez pavadības jomā	93
6. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par piekrišanu bērnu pārrobežu ievietošanai Latvijā sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos	111
6.1. Pieprasījuma saņemšana	113
6.2. Bāriņtiesas darbības, saņemot pieprasījumu	114
6.3. Papildus informācijas pieprasīšana	114
6.4. Bāriņtiesas darbības, veicot pieprasījumā sniegto ziņu pārbaudi	115
6.5. Piekrišanas sniegšana	117
6.6. Bāriņtiesas darbības pēc piekrišanas sniegšanas	117

1. Metodiskais materiāls bāriņtiesām par sadarbību ar Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem audžuģimeņu un specializēto audžuģimeņu jomā

(pirmreizēji publicēts 10.09.2019.)

1.1. Būtiskākais likumdošanā

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Lai bez vecāku gādības palikušajiem bērniem primāri nodrošinātu aprūpi ģimeniskā vidē – pie aizbildņa vai audžuģimenē, un tikai tad, ja tas nav iespējams, aprūpe tiek nodrošināta aprūpes institūcijā, veiktas virkne darbības, lai attīstītu audžuģimeņu tīklu Latvijā un uzlabotu tā darbību. Tostarp ar 2018.gada 1.jūliju spēkā stājušies jauni Ministru kabineta noteikumi:

- 1) [2018.gada 26.jūnija noteikumi Nr.354 “Audžuģimenes noteikumi”](#) (turpmāk – Audžuģimenes noteikumi). Ar minēto noteikumu stāšanos spēkā, spēku zaudējuši līdzšinējie [2006. gada 19. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.1036 “Audžuģimenes noteikumi”](#), kuri līdz šim noteica kārtību audžuģimeņu jautājumos;
- 2) [2018.gada 26.jūnija noteikumi Nr.355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi”](#) (turpmāk – Atbalsta centra noteikumi).

Atbilstoši Ministru kabineta noteikumos ietvertajam, galvenās izmaiņas, kas saistītas ar bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu un atbalsta pakalpojumu nodrošināšanu audžuģimenēm ir:

- 1) **izveidots jauns ārpusģimenes aprūpes modelis** – specializētās audžuģimenes, tādējādi radot iespēju aizvien vairāk bērniem, kam nepieciešama ārpusģimenes aprūpe, to nodrošināt ģimeniski pietuvinātā vidē, paredzot, ka minētās audžuģimenes būs specializējušās aprūpei bērniem, kuriem nepieciešami īpaši apstākļi;
- 2) veiktas izmaiņas procesā, kā laulātie (personas) iegūst audžuģimenes statusu;
- 3) **jauns pakalpojuma sniedzējs** - Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs (turpmāk - Atbalsta centrs), kuram deleģētas atsevišķas funkcijas, kas līdz šim bija Bērnu aizsardzības centra (turpmāk – centrs)¹ vai bāriņtiesu² kompetencē attiecībā uz procesu, kas saistīts ar jauno audžuģimeņu statusa iegūšanu, kā arī noteikti citi pienākumi pakalpojumu sniegšanā audžuģimenēm. Tostarp Atbalsta centriem noteikti pienākumi, kas saistīti ar specializēto audžuģimeņu mācību nodrošināšanu, atbalsta sniegšanu tām, kā arī atlīdzības aprēķināšanu un izmaksu. Tāpat Atbalsta centriem deleģēta virkne darbību, piemēram, nosūtīt laulātos (personu) pie psihologa, atzinuma sniegšanai par atbilstību izvēlētajā statusa veikšanai utt., un saziņa ar audžuģimenēm, kas līdz šim bijusi nepastarpinātā bāriņtiesu kompetencē.

¹ No 2024. gada 1. janvāra Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija pārveidota par Bērnu aizsardzības centru.

² Līdz Atbalsta centru izveidei audžuģimeņu mācības nodrošināja centrs, savukārt psiholoģisko izpēti nodrošināja attiecīgā bāriņtiesa vai nu personas pašas izvēlējās pakalpojuma sniedzēju pēc saviem ieskatiem. No 2018. gada 1. jūlija šo funkciju īstenošana tiek uzticēta Atbalsta centriem.

Norādāms, ka ar Labklājības ministrijas lēmumu Atbalsta centra statusu var piešķirt tikai komersantam³, biedrībai⁴ vai nodibinājumam⁵. Tādējādi vieni no ciešākajiem sadarbības partneriem ārpusģimenes aprūpes jomā bāriņtiesām turpmāk būs nevalstiskās organizācijas, kurām kā primārais uzdevums deleģēts nodrošināt pasākumu kopumu, kas veicina bez vecāku gādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību, kā arī audžuģimeņu, jo īpaši specializēto audžuģimeņu, un adoptētāju, aizbildņu un viesģimeņu skaita pieaugumu.⁶

Atbilstoši Audžuģimenes noteikumos noteiktajam, tiek izšķirtas **divu veidu specializētās audžuģimenes**.

Krīzes audžuģimene	Audžuģimene bērnam ar invaliditāti, kuram izsniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar <u>smagiem funkcionāliem traucējumiem</u> (turpmāk - audžuģimene bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem)
Audžuģimene, kurai ir vismaz 3 gadu pieredze audžuģimenē ievietoto bērnu aprūpē. Audžuģimene jebkurā diennakts laikā (24/7) gatava uzņemt bērnu, kas šķirts no ģimenes, aizbildņa vai audžuģimenes. ⁷	Audžuģimene, kurā vismaz vienam laulātajam (personai) ir vismaz 12 mēnešus ilga personīgā vai profesionālā pieredze darbā ar bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem.

Krīzes audžuģimene ir paredzēta kā bērnu ārpusģimenes **aprūpe īstermiņā**, jo tās mērķis ir sniegt profesionālu palīdzību un atbalstu bērniem, kuri šķirti no ģimenes, aizbildņa vai audžuģimenes. Krīzes audžuģimenes pamatmērķis un uzdevums ir nodrošināt ģimenisku vidi un sniegt aprūpi bērnam (bērniem), kuru no ģimenes šķīrusi policija vai bāriņtiesa ar vienpersonisku lēmumu.

Nemot vērā, ka krīzes audžuģimenē bērnu ievietos tajos gadījumos, kad to no ģimenes, aizbildņa, audžuģimenes šķīrusi policija vai bāriņtiesa, bāriņtiesu darbības jomā un pieņemtajos lēmumos attiecībā uz bērna nogādāšanu drošos apstākļos un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu, paliek nemainīga līdzšinējai praksei⁸.

³ Komercreģistrā ierakstīta fiziskā persona (individuālais komersants) vai komercsabiedrība (personālsabiedrība un kapitālsabiedrība).

⁴ Brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Biedrība iegūst juridiskās personas statusu ar brīdi, kad tā ierakstīta biedrību un nodibinājumu reģistrā.

⁵ Nodibinājums, arī fonds, ir mantas kopums, kurš nodalīts dibinātāja noteiktā mērķa sasniegšanai, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Nodibinājums iegūst juridiskās personas statusu ar brīdi, kad tas ierakstīts biedrību un nodibinājumu reģistrā.

⁶ [26.06.2018. MK noteikumu Nr. 355 „Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” 2.punkts.](#)

⁷ [26.06.2018. MK noteikumu Nr. 354 „Audžuģimenes noteikumi” 9.1.apakšpunkts.](#)

⁸ Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 23.panta](#) otrā daļā noteiktajam, ja pieņemts vienpersoniskais lēmums, bāriņtiesas pārstāvis, kurš pieņēmis minēto lēmumu, bērnu nogādā drošos apstākļos, t.sk. audžuģimenē. Atbilstoši [24.panta pirmajai un otrajai](#)

Svarīgi!

Specializētās audžuģimenes statusu nevar iegūt abās specializācijās vienlaicīgi. Kļūstot par specializēto audžuģimeni, tiek saglabāts audžuģimenes statuss.

- smagi psihiskie traucējumi (dziļa līdz vidēji smaga garīgā atpalicība, autisms ar uzvedības traucējumiem);
- neiroloģiskās slimības (epilepsija ar biežām krampju lēkmēm, bērnu cerebrālā trieka ar smagiem mobilitātes, pašaprūpes traucējumiem);
- ģenētiskās slimības, tajā skaitā retās slimības, kas raksturojas ar smagiem psihiskiem un fiziskiem traucējumiem;
- zaudēta redzes funkcija;
- ķirurģiskās slimības, kam ir smags neatgriezenisks defekts, izteikti fiziskās (mobilitātes) funkciju ierobežojumi;
- onkoloģiskās un hematoloģiskās slimības uz laiku, kad bērns atrodas stacionārā un saņem ķīmijterapiju un staru terapiju;
- terapeitiskās slimības (hroniska sirds – mazspēja IV-III, termināla nieru mazspēja, mukoviscidoze, cukura diabēts līdz skolas vecumam, paliatīvās aprūpes bērni ar parenterālo (zondes) barošanu, stomas, skābekļa atkarība).¹⁰

Satura rādītājs

Svarīgi!

Ja specializētā audžuģimene vēlas mainīt specializāciju, bāriņtiesa var lemt par specializētās audžuģimenes statusa piešķiršanu citā specializācijā, nepiemērojot Audžuģimenes noteikumu prasības, ja Atbalsta centrs ir atzinis, ka specializētā audžuģimene spēs veikt pienākumus attiecīgajā specializācijā.

Proti, minētais noteikums attiecināms uz mācību programmas apguvi un pielietojams atbilstoši [Audžuģimenes noteikumu 102.punktā](#) noteiktā regulējuma analogijai – ja audžuģimene iepriekš sekmīgi apguvusi zināšanas atbilstoši [Audžuģimenes noteikumu 4.pielikumā](#) minētajam mācību programmas saturam attiecīgajā specializācijā, nav piemērojams minēto [noteikumu 36.punkts](#).

1.2. Audžuģimenes un specializētās audžuģimenes statusa piešķiršana

1.2.1. Lēmums par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai

Atbilstoši [Atbalsta centra noteikumiem](#) un [Audžuģimenes noteikumiem](#), mainīta kārtība audžuģimenes statusa iegūšanas procesā, tajā iesaistītās institūcijas, to pienākumu apjoms un sadarbība šajā procesā.

Lai laulātos (personu) **atzītu par piemērotiem** audžuģimenes pienākumu veikšanai, laulātie (persona) deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesā¹¹ uzrāda personu apliecinošu dokumentu, kā arī iesniedz šādus dokumentus:

- 1) iesniegumu ([Audžuģimenes noteikumu 1.pielikums](#));¹²
- 2) psihiatra atzinumu par personas psihiskās veselības stāvokli;¹³
- 3) narkologa atzinumu¹⁴ par personas atkarību no narkotiskām un psihotropām vai citām atkarību izraisošām vielām.¹⁵

Pēc minēto dokumentu saņemšanas, bāriņtiesai:

¹¹ [Audžuģimenes noteikumu 25.punkts](#) Lēmumu par audžuģimenes statusu pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā deklarēta laulāto (personas) dzīvesvieta. Ja laulāto dzīvesvieta deklarēta dažādu pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumu par audžuģimenes statusu pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta viena no laulāto dzīvesvietām un laulātie faktiski dzīvo.

¹² Iesniegumam jābūt noformētam atbilstoši [Audžuģimenes noteikumu 1.pielikumam](#).

¹³ [Anotācija](#) 6.lpp. Psihiatram savā atzinumā būtu jānorāda vai personai ir vidēji, mēreni, smagi vai ļoti smagi izteikti psihiskie traucējumi, kā arī jānorāda informācija par speciālo (psihiatrisko) kontrindikāciju esību, proti, vai personai ir terapeitiski rezistenti psihotiski traucējumi, kuru dēļ persona ir bīstama apkārtējiem vai sev (augsts agresijas vai autoagresijas risks); antisociāla, emocionāli labila, paranoīda personība, organiski personības un uzvedības traucējumi, persona ar augstu agresīvas (vardarbīga, destruktīva) uzvedības risku, patoloģisku tieksmju izbrīvēšanos; augstu pašnāvības risku; psihoaktīvu vielu atkarību ar aktīvu lietošanu;

¹⁴ [Anotācija](#) 6.lpp. Narkologs savā atzinumā norāda, vai personai ir atkarības, kā arī vai persona ir ārstējusies no atkarību izraisošo vielu lietošanas.

¹⁵ [Audžuģimenes noteikumu 15.punkts](#).

- 1) jāvērtē laulāto (personas) motivācija kļūt par audžuģimeni, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, zināšanas un prasmes bērna aprūpē¹⁶. Minētais process īstenojams līdzīgi kā līdzšinējā praksē, veicot pārrunas ne tikai ar potenciālajiem audžuvecākiem, bet ar visām nedalītā māsaimniecībā dzīvojošām personām, kā arī pēc nepieciešamības iegūstot papildus informāciju, piemēram, no bērnu izglītības iestādēm u.c.;
- 2) jānoskaidro ģimenes materiālais stāvoklis (t.sk. ģimenes ienākumi, kredītaistības u.tml.);
- 3) jāpārbauda laulāto (personas) dzīves apstākļi, par ko jāsastāda dzīves apstākļu pārbaudes akts;
- 4) jāiegūst informācija no Sodu reģistra¹⁷.

Svarīgi!

Lēmuma pieņemšanai par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai, atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam bāriņtiesai vairs nav nepieciešams:

- iegūt ģimenes ārsta atzinumu par laulāto (personas) veselības stāvokli;
- nosūtīt laulātos (personu) pie psihologa, kurš sniedz atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai.

Bāriņtiesai izvērtējums laulāto (personas) piemērotībai audžuģimenes pienākumu veikšanai jāveic mēneša laikā pēc laulāto (personas) iesnieguma saņemšanas, un ar lēmumu bāriņtiesas sēdē jālemj vai laulātie (persona) ir piemēroti audžuģimenes pienākumu veikšanai¹⁸.

Ja bāriņtiesa pieņemusi lēmumu, ar kuru atzīst, ka laulātie (persona) ir piemēroti audžuģimenes pienākumu veikšanai, tai ir pienākums informēt topošo audžuģimeni par pienākumu noslēgt vienošanos ar Atbalsta centru par atbalsta saņemšanu un iespēju veikt brīvprātīgo darbu bērnu aprūpes iestādē¹⁹.

Vienlaikus norādāms, ka bāriņtiesas kompetencē nav ieteikt noslēgt vienošanos ar konkrētu Atbalsta centru, bet gan par pienākumu uzsākt sadarbību ar Atbalsta centru kā tādu, atstājot konkrēta Atbalsta centra izvēli pašas ģimenes ziņā.

Audžuģimenes lietai jāpievieno apliecinājums, ka bāriņtiesa informējusi audžuģimeni. Līdz ar to, iesakāms, informāciju par nepieciešamību slēgt vienošanos ar Atbalsta centru iekļaut pavadvēstulē, nosūtot lēmuma norakstu topošajai audžuģimenei, vai noformēt sarunu protokolu ar potenciālo audžuģimeni, kuru paraksta arī laulātie (persona). Bāriņtiesa sagatavotajā materiālā vai sarunā var norādīt informāciju, ka ziņas par visiem izveidotajiem Atbalsta centriem pieejama Labklājības ministrijas mājas lapā, sadaļā “**Aktuālais adoptētājiem, aizbildņiem, audžuģimenēm**” – [Atbalsta centru karte](#).

¹⁶ [Audžuģimenes noteikumu 16.punkts.](#)

¹⁷ [Audžuģimenes noteikumu 16.3.-16.4.apakšpunkts.](#)

¹⁸ [Audžuģimenes noteikumu 17.punkts.](#)

¹⁹ [Audžuģimenes noteikumu 18.punkts.](#)

Laulātie (persona) pēc bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas par piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai izvēlas Atbalsta centru, ar kuru turpināt savu sadarbību, un noslēdz vienošanos ar tās izvēlēto Atbalsta centru par atbalsta sniegšanu, kas tostarp ietver:

- 1) psihologa konsultāciju nodrošināšanu izpētes veikšanai un atzinuma sniegšanai par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai;
- 2) mācību nodrošināšanu un prakses organizēšanu atbilstoši mācību programmas saturam audžuģimenēm, kas paredz vismaz 50 akadēmisko stundu mācību programmu un ne mazāk kā 16 stundu prakses veikšanu (izņemot tās ģimenes, kurām ir iepriekšējā pieredze ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu aprūpē un audzināšanā). Mācību programma izstrādāta, ievērojot Audžuģimenes noteikumu 2.pielikumā noteikto mācību programmu. Pēc sekmīgas mācību programmas apgūšanas laulātie (persona) saņems apliecību;
- 3) psihosociālo atbalstu mācību un izvērtēšanas laikā;
- 4) laulāto (personas) raksturojuma sagatavošanu.

Par noslēgto vienošanos Atbalsta centrs 3 darbdienu laikā informēs bāriņtiesu, kura lēmusi par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai²⁰. No Atbalsta centra saņemto informāciju bāriņtiesai nepieciešams pievienot lietvedībā esošajai audžuģimenes lietai.

No iepriekš minētā izriet, ka turpmāk bāriņtiesai nepieciešamo psihologa atzinumu lietās par audžuģimenes statusa piešķiršanu iesniegs audžuģimenes izvēlētais Atbalsta centrs. Vēršam uzmanību, ka Atbalsta centra psihologiem jābūt ar atbilstošu izglītību un darba pieredzi darbā ar ģimenēm un bērniem, kā arī sniegtie atzinumi jāsgatavo atbilstoši [Psihologu likuma](#) un [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.²panta](#) prasībām. Vienlaikus gadījumā, ja, izvērtējot laulāto (personas) piemērotību, bāriņtiesai kādā jautājumā ir radušās bažas vai nepieciešamība pēc psihologa vērtējuma par konkrētiem iespējamajiem riskiem potenciālās audžuģimenes darbībā, bāriņtiesa laulāto (personas) izvēlētā Atbalsta centra psihologam pirms atzinuma sniegšanas var lūgt izvērtēt bāriņtiesas norādītos aspektus.

1.2.2. Audžuģimenes statusa piešķiršana

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Pēc tam, kad Atbalsta centrs noslēdzis vienošanos ar laulātajiem (personu) par atbalsta sniegšanu un sniedzis noteiktos pakalpojumus (mācību programma; psihologa izvērtējums un atzinuma sagatavošana; ģimenes raksturojums un informācija par mācību programmas apguvi), **Atbalsta centrs bāriņtiesā iesniedz:**

a) **psihologa atzinumu** par laulātā (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai, kurš sagatavots atbilstoši [Psihologu likuma](#) un [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.²panta](#) prasībām.

²⁰ [Atbalsta centra noteikumu 13.punkts](#)

Atzinumā psihologam objektīvi un vispusīgi jāizvērtē laulāto (personas) resursi, kā arī iespējamie riski audžuģimenes pienākumu pildīšanai.

Vienlaikus var būt situācijas, kad bāriņtiesa lūdz psihologam, sagatavojot atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai, ņemt vērā un izvērtēt kādus noteiktus aspektus, par ko bāriņtiesai radušās bažas. Tādā gadījumā psihologa atzinumam jāsaturs arī informācija attiecībā uz bāriņtiesas uzdotajiem jautājumiem.

b) laulāto (personas) raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi²¹

Atbalsta centra sniegtajai informācijai par laulāto (personas) raksturojumu un mācību programmas apguvi, būtiski sniegt objektīvus un argumentētus novērojumus, atgriezenisko saiti attiecībā par laulāto (personas), kas gatavojas iegūt audžuģimenes statusu un uzņemt savā ģimenē bērnu, ģimenes sistēmas kā tādas un zināšanu un kompetenču novērtēšanas objektivitāti.

Lai panāktu, ka visas bāriņtiesas Latvijā saņem saturiski līdzvērtīgu gan kvalitātes, gan informācijas apjoma un detalizācijas pakāpes ziņā saturošu materiālu no Atbalsta centriem, Atbalsta centram raksturojums izveidojams, pamatojoties uz ministrijas izstrādāto metodisko materiālu (Vadlīnijas raksturojuma sagatavošanai un Raksturojuma un kompetenču novērtēšanas veidlapa, pieejama ministrijas tīmekļa vietnē, sadaļā Nozares politika → Ģimene un bērni → Ārpusģimenes aprūpe → [Bāriņtiesām un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem](#)

Ņemot vērā, ka Atbalsta centra kompetencē ir noteikta liela loma laulāto (personas) audžuģimenes statusa iegūšanas procesā, to sniegtā informācija un dokumenti par ģimeni ietvers būtisku pamatu bāriņtiesas lēmumam par audžuģimenes statusa piešķiršanu vai atteikumu piešķirt statusu.

Bāriņtiesa, ņemot vērā Atbalsta centra sagatavoto psihologa atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai, laulāto (personas) raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi, mēneša laikā pēc mācību programmas beigām veic pārrunas ar laulātajiem (personu), lai konstatētu laulāto (personas) gribu un gatavību iegūt audžuģimenes statusu, un pieņem lēmumu par audžuģimenes statusa piešķiršanu.²²

Lēmuma norakstu bāriņtiesa 10 darbdienu laikā izsniedz audžuģimenei un:

- attiecīgo informāciju ievada Audžuģimeņu informācijas sistēmā;²³
- informē par to Atbalsta centru.²⁴ Informācija Atbalsta centram sniedzama rakstveidā (tostarp, tā var būt kā izraksts no lēmuma) un atzīme par tās sniegšanu pievienojama audžuģimenes lietai.

²¹ [Atbalsta centru noteikumu 12.4 un 12.5. punkts.](#)

²² [Audžuģimenes noteikumu 22.punkts.](#)

²³ Atbilstoši 22.11.2017. grozījumiem [Bāriņtiesu likumā \(25.¹ pants\)](#), informāciju par audžuģimenē ievietotajiem bērniem un audžuģimenēm bāriņtiesas reģistrē Audžuģimeņu informācijas sistēmā, kas ir valsts informācijas sistēmas "Integrētā iekšlietu informācijas sistēma" sastāvdaļa.

²⁴ [Audžuģimenes noteikumu 24.punkts.](#)

**Bāriņtiesas darbības, lai pieņemtu lēmumu par laulāto (personas) piemērotību
audžuģimenes pienākumu pildīšanai**

	Normatīvo aktu regulējums, kas stājās spēkā 01.07.2018.	Normatīvo aktu regulējums līdz 30.06.2018.
Bāriņtiesā iesniedzamie dokumenti	1. Iesniegums 2. Psihiatra un narkologa izziņa	1. Iesniegums 2. Psihiatra un narkologa izziņa 3. Ģimenes ārsta atzinums par laulāto (personas) veselības stāvokli
Bāriņtiesas darbības pirms lēmuma par laulāto (personas) atzīšanu par piemērotiem audžuģimenes pienākumu veikšanai	1. Izvērtē laulāto (personas) motivāciju kļūt par audžuģimeni 2. Izvērtē ģimenes locekļu savstarpējās attiecības 3. Izvērtē laulāto (personas) zināšanas un prasmes bērna aprūpē 4. Noskaidro ģimenes materiālo stāvokli 5. Pārbauda laulāto (personas) dzīves apstākļus un sastāda dzīves apstākļu pārbaudes aktu 6. Pieprasa informāciju no Sodū reģistra	1. Izvērtē laulāto (personas) motivāciju kļūt par audžuģimeni 2. Izvērtē ģimenes locekļu savstarpējās attiecības 3. Izvērtē laulāto (personas) spējas pienācīgi aprūpēt bērnu 4. Noskaidro ģimenes materiālo stāvokli 5. Sastāda dzīves apstākļu pārbaudes aktu 6. Pieprasa informāciju par Sodū reģistrā iekļautajām ziņām par laulātajiem (personu) 7. Nosūta laulātos (personu) pie psihologa, kurš sniedz atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai
Bāriņtiesas lēmuma pieņemšana	Mēneša laikā pēc iesnieguma saņemšanas lemj par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai	Mēneša laikā pēc iesnieguma saņemšanas lemj par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai
Turpmākā rīcība, ja bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu, ar kuru laulātie (persona) atzīti par piemērotiem audžuģimenes pienākumu pildīšanai	Informē audžuģimeni par pienākumu noslēgt vienošanos ar Atbalsta centru par atbalsta saņemšanu un iespēju veikt brīvprātīgo darbu bērnu aprūpes iestādē (Atbalsta centrs informē bāriņtiesu par vienošanās noslēgšanu) Atbalsta centrs: 1. Nodrošina mācību programmas apguvi 2. Nodrošina psihologa konsultācijas atzinuma	Laulātie (persona) apgūst mācību kursu atbilstoši audžuģimenes mācību programmai (Mācības nodrošināja centrs, tās īstenoja iepirkuma procesā izvirzītais pretendents)

	Normatīvo aktu regulējums, kas stājās spēkā 01.07.2018.	Normatīvo aktu regulējums līdz 30.06.2018.
	saņemšanai un iesniedz atzinumu bāriņtiesā 3. Iesniedz bāriņtiesā laulāto (personas) raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi	
Darbības pirms lēmuma par audžuģimenes statusa piešķiršanu	Atbalsta centrs iesniedz bāriņtiesā: 1. Psihologa atzinumu par laulātā (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai; 2. Laulāto (personas) raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi Mēneša laikā pēc Atbalsta centra dokumentu iesniegšanas bāriņtiesa veic pārrunas ar laulātajiem (personu), lai konstatētu laulāto (personas) gribu un gatavību iegūt audžuģimenes statusu, un pieņem lēmumu par audžuģimenes statusa piešķiršanu	Mēneša laikā pēc mācību kursa beigām veic pārrunas ar laulātajiem (personu), lai konstatētu laulāto (personas) gribu un gatavību iegūt audžuģimenes statusu, un pieņem lēmumu par audžuģimenes statusu
Bāriņtiesas darbības pēc lēmuma par audžuģimenes statusa piešķiršanas	Lēmuma norakstu bāriņtiesa: 1. Desmit darbdienu laikā izsniedz audžuģimenei 2. Attiecīgo informāciju ievada Audžuģimeņu informācijas sistēmā 3. Informē par to Atbalsta centru	Lēmuma norakstu bāriņtiesa: 1. Trīs darbdienu laikā izsniedz audžuģimenei 2. Nosūta centram

1.2.3. Lēmums par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai

Lai audžuģimēni atzītu par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai, audžuģimēne deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesā²⁵ uzrāda personu apliecinošu dokumentu un iesniedz:

- 1) iesniegumu ([Audžuģimēnu noteikumu 3.pielikums](#));²⁶
- 2) pieredzi apliecinošus dokumentus atbilstoši izvēlētajai specializācijai.²⁷

Ja audžuģimēne **vēlas specializēties par krīzes audžuģimēni**, tā iesniedz apliecinājumu par vismaz 3 gadu pieredzi bērnu aprūpē audžuģimēnē;

Ja audžuģimēne **vēlas specializēties par audžuģimēni bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem**, tā iesniedz apliecinājumu, ka vienam no laulātajiem (personai) ir vismaz 12 mēnešus ilga personīgā vai profesionālā pieredze darbā ar bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Piemēram, darba līgums un amata apraksts, kur ietverti profesionālie pienākumi nepastarpinātā darbā ar bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem aprūpē, uzraudzībā; lēmums par invaliditātes noteikšanu bioloģiskam bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem; izziņa par brīvprātīgā darba veikšanu bērnu aprūpes iestādē u.c.

Bāriņtiesa, pēc iepriekš minēto dokumentu saņemšanas izvērtē tos, kā arī sadarbībā ar audžuģimenes Atbalsta centru atbilstoši izvēlētajai specializācijai vērtē:

- 1) audžuģimenes motivāciju un sadzīves apstākļu piemērotību atbilstoši audžuģimenes izvēlētajai specializācijai. Īpaša vērība pārrunās ar audžuģimēni jāvelta tam, vai audžuģimēne ir izpratusi izvēlētajā specializācijas mērķi un izvirzītās prasības (piemēram, krīzes audžuģimenes gadījumā būt sasniedzamai jebkurā diennakts laikā, izprot apstākļus, kas saistīti gan ar bērna piedzīvoto traumu ģimenē, gan ar šķiršanu no ģimenes kā tādu un piemītošas kompetences drošas vides organizēšanā šādos gadījumos. Vai audžuģimēne, kura vēlas aprūpēt bērnu ar smagiem funkcionāliem traucējumiem izprot bērnu ar smagu funkcionālo traucējumu aprūpes aspektus, kā arī apzinās piesaistāmos resursus u.tml.);
- 2) iespējas nodrošināt vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību. It īpaši nozīmīgi tas ir attiecībā uz audžuģimēnēm, kuras specializēsies darbam bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Bāriņtiesai jāpārlicinās, ka audžuģimēne ir objektīvi un realitātei atbilstoši izvērtējusi nokļūšanas iespējas pie speciālistiem, iespējas rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai. Vērība jāpievērš audžuģimenes dzīvesvietai – cik lielas ir faktiskās iespējas pielāgot mājokli, piemēram, bērnam ar smagiem mobilitātes ierobežojumiem;
- 3) audžuģimenes norādīto pieredzi. Izvērtējums sevī ietver vispusīgu vērtējumu audžuģimenes iepriekšējai darbībai, tajā skaitā apzinot gan audžuģimenes resursus, gan riskus. Gadījumā, ja audžuģimēne vēl nav noslēgusi vienošanos ne ar vienu Atbalsta

²⁵ [Audžuģimenes noteikumu 42.punkts](#) "Lēmumu par specializētās audžuģimenes statusu pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā deklarēta audžuģimenes dzīvesvieta."

²⁶ Iesniegumam jābūt noformētam atbilstoši [Audžuģimenes noteikumu 3. pielikumam](#).

²⁷ [Audžuģimenes noteikumu 31.punkts](#).

centru vai sadarbība ir pavisam nesena, bāriņtiesa var lūgt sniegt informāciju par līdzšinējo audžuģimenes darbību bāriņtiesām, ar kuru lēmumiem bērni bijuši ievietoti konkrētajā audžuģimenē (gadījumos, ja statusu piešķīrusi bāriņtiesa pati nav pārraudzījusi audžuģimenē ievietoto bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu);

- 4) zināšanas un prasmes bērna aprūpē. Šeit īpaša vērība pievēršama zināšanām un prasmēm, kas būs īpaši nepieciešamas, veicot konkrētās specializācijas audžuģimenes pienākumus.²⁸

Mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas, bāriņtiesa lemj par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai attiecīgajā specializācijā.²⁹

Specializētās audžuģimenes statusu nevar iegūt abās specializācijās vienlaicīgi.³⁰

Bāriņtiesas sadarbība ar Atbalsta centru audžuģimenes piemērotības izvērtēšanā:

Atbilstoši Atbalsta centra noteikumu regulējumam, lai audžuģimenes turpmāk saņemtu nepieciešamo atbalstu pilnvērtīgas darbības nodrošināšanai, plānots, ka visām audžuģimenēm būs noslēgtas vienošanās ar sevis izvēlēto Atbalsta centru. Ņemot vērā, ka Atbalsta centra pamatpienākumos ietverts izstrādāt audžuģimenes atbalsta plānu, Atbalsta centrs vērtējams kā nozīmīgs informācijas sniedzējs gadījumos, kad audžuģimene vēlēšies kļūt par specializēto audžuģimeni.

Sadarbība starp bāriņtiesu un Atbalsta centru audžuģimenes piemērotības specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai izvērtēšanā var notikt:

- 1) Iegūstot dokumentāru informāciju (piemēram, par audžuģimenes sadarbību ar Atbalsta centra speciālistiem, atbalsta plānā iekļautās aktivitātes un to izpilde, kādi pakalpojumi saņemti u.tml.) no Atbalsta centra vai vairākiem Atbalsta centriem (ja audžuģimene savas darbības laikā tos ir mainījusi), ar kuriem audžuģimene sadarbojusies pēdējo 3 gadu laikā;
- 2) Veidojot starpinstitucionālas un starpprofesionālas tikšanās reizes, kuras organizē bāriņtiesa. Atbalsta centru var pārstāvēt vairāki speciālisti, vai kāds no tiem, kurš visprecīzāk var raksturot audžuģimenes situāciju, resursus un iespējamus riskus kļūšanai par specializēto audžuģimeni;
- 3) Bāriņtiesa var vērtēt nepieciešamību uzaicināt Atbalsta centra speciālistu uz bāriņtiesas sēdi viedokļa sniegšanai, kurā tiks lemts par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai;
- 4) Atbalsta centra speciālisti var piedalīties bāriņtiesu organizētā audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes dzīves apstākļu pārbaudēs. Vienlaikus norādāms, ka Atbalsta centra mērķis un uzdevums nav veikt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes kontroli vai uzraudzīšanu dzīvesvietas apsekojuma laikā, bet gan pēc iespējas apzināt atbalsta sniegšanas nepieciešamību ģimenei vai bērnam un veikt darbības tās organizēšanai. Tādējādi, primārais un galvenais Atbalsta centra speciālistu

²⁸[Audžuģimenes noteikumu 32.punkts.](#)

²⁹[Audžuģimenes noteikumu 33.punkts.](#)

³⁰[Anotācija](#), 3 lpp.

mērķis apsekojuma laikā saistāms ar resursu/riska faktoru apzināšanu secīgi - nepieciešamā atbalsta sniegšanu. Ja Atbalsta centra speciālisti sadarbībā ar bāriņtiesas pārstāvjiem dodas audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes dzīvesvietas apsekojumā, dzīves apstākļu pārbaudes aktā norādāms, ka Atbalsta centra speciālisti piedalījušies apsekojumā, nevis to veikuši.

Ja audžuģimenei ar Atbalsta centru jau ir bijusi noslēgta vienošanās par atbalsta sniegšanu, tad psihologa atzinuma sniegšana par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai attiecīgajā specializācijā, audžuģimenes raksturojuma sagatavošana, mācību un psihosociālā atbalsta nodrošināšanas sniegšana ir izrietoša no iepriekš noslēgtās vienošanās.

Ja bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu ar kuru atzīst audžuģimeni par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai izvēlētajā specializācijā un audžuģimene noslēgusi vienošanos ar Atbalsta centru par atbalsta sniegšanu, Atbalsta centrs audžuģimenei sniegs sekojošus pakalpojumus:

- 1) psihologa konsultāciju nodrošināšanu izpētes veikšanai un atzinuma sniegšanai par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai;
- 2) mācību nodrošināšanu, atbilstoši mācību programmai konkrētajā specializācijā, kuras apjoms ir 24 akadēmiskās stundas un kura ir izstrādāta, ievērojot [Audžuģimenes noteikumu 4.pielikumā](#) noteikto mācību programmu. Pēc sekmīgas mācību programmas apgūšanas audžuģimene saņems apliecību;³¹
- 3) psihosociālo atbalstu mācību un izvērtēšanas laikā;
- 4) audžuģimenes raksturojuma un informācijas par mācību programmas apguvi sagatavošanu un iesniegšanu bāriņtiesā.

1.2.4. Specializētās audžuģimenes statusa piešķiršana

Atbalsta centrs iesniedz bāriņtiesā:

1. **psihologa atzinumu** par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai attiecīgajā specializācijā, kas sagatavots atbilstoši [Psihologu likuma](#) un [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.2.panta](#) prasībām.

Atzinumā psihologam objektīvi un vispusīgi jāvērtē audžuģimenes resursi, kā arī iespējamie riski specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai.

Vienlaikus var būt situācijas, kad bāriņtiesa lūdz psihologam, sagatavojot atzinumu par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai, ņemt vērā un izvērtēt kādus noteiktus aspektus, par ko bāriņtiesai radušās bažas. Tādā gadījumā psihologa atzinumam jāsaturs arī informācija attiecībā uz bāriņtiesas uzdotajiem jautājumiem.

2. **audžuģimenes raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi.**³²

Atbalsta centra sniegtajai informācijai par audžuģimenes raksturojumu un mācību programmas apguvi, būtiski sniegt objektīvus un argumentētus novērojumus, atgriezenisko saiti

³¹ [Audžuģimenes noteikumu 35.punkts.](#)

³² [Atbalsta centra noteikumu 12.5. apakšpunkts](#)

attiecībā par audžuģimenes, kura gatavojas iegūt specializētās audžuģimenes statusu, ģimenes sistēmas kā tādas un zināšanu un kompetenču novērtēšanas objektivitāti. Īpašs akcents liekams uz atbilstību izvēlētajai specializācijai, īpaši vērību pievēršot ģimenes resursiem un risku jomām, kompetencēm, sniedzot rekomendācijas turpmākai attīstībai un statusa piešķiršanai. Lai panāktu, ka visas bāriņtiesas Latvijā saņem saturiski līdzvērtīgu gan kvalitātes, gan informācijas apjoma un detalizācijas pakāpes ziņā saturošu materiālu no Atbalsta centriem, informācija par potenciālās specializētās audžuģimenes raksturojumu Atbalsta centram izveidojams, pamatojoties uz Labklājības ministrijas izstrādāto metodisko materiālu (Vadlīnijas raksturojuma sagatavošanai un Raksturojuma un kompetenču novērtēšanas veidlapu paraugi pieejami ministrijas tīmekļa vietnē, sadaļā Nozares politika → [Bērnī un ģimene](#) → [Noderīga informācija](#) → [Atbalsta centri un bāriņtiesas](#)).

Bāriņtiesa, piesaistot Atbalsta centru, mēneša laikā pēc mācību programmas beigām veic pārrunas ar audžuģimeni, lai konstatētu audžuģimenes gribu un gatavību iegūt specializētās audžuģimenes statusu attiecīgajā specializācijā, un pieņem lēmumu par specializētās audžuģimenes statusu. Lēmumā tiek norādīta attiecīgā specializācija.³³

Lēmuma norakstu bāriņtiesa 10 darbdienu laikā izsniedz specializētajai audžuģimenei, attiecīgo informāciju ievada Audžuģimeņu informācijas sistēmā, kā arī informē Atbalsta centru.³⁴ Informācija Atbalsta centram sniedzama rakstveidā, un atzīme par tās sniegšanu pievienojama audžuģimenes lietā.

Pēc statusa iegūšanas specializētā audžuģimene slēdz līgumu ar izvēlēto Atbalsta centru par atlīdzības izmaksu par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu un vienreizējas mājokļa iekārtošanas kompensācijas izmaksu.³⁵

³³ [Audžuģimenes noteikumu 37 un 38.punkts](#)

³⁴ [Audžuģimenes noteikumu 39.punkts](#)

³⁵ [Audžuģimenes noteikumu 40.punkts](#)

Audžuģimenes atzīšana par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai

	Krīzes audžuģimene	Audžuģimene bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem
Bāriņtiesā iesniedzamie dokumenti	1. Iesniegums 2. Apliecinājums vismaz 3 gadu pieredzei audžuģimenē ievietota bērna aprūpē	1. Iesniegums 2. Apliecinājums, ka vienam no laulātajiem (personai) ir vismaz <u>12 mēnešus</u> ilga personīgā vai profesionālā <u>pieredze</u> darbā ar bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem
Bāriņtiesa sadarbībā ar Atbalsta centru pirms lēmuma par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai vērtē	1. Audžuģimenes motivāciju un sadzīves apstākļu piemērotību atbilstoši audžuģimenes izvēlētajai specializācijai 2. Iespējas nodrošināt vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību 3. Audžuģimenes norādīto pieredzi 4. Zināšanas un prasmes bērna aprūpē	1. Audžuģimenes motivāciju un sadzīves apstākļu piemērotību atbilstoši audžuģimenes izvēlētajai specializācijai 2. Iespējas nodrošināt vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību 3. Audžuģimenes norādīto pieredzi 4. Zināšanas un prasmes bērna aprūpē
Bāriņtiesas lēmuma pieņemšana	Bāriņtiesa mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas lemj par audžuģimenes piemērotību krīzes audžuģimenes pienākumu veikšanai	Bāriņtiesa mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas lemj par audžuģimenes piemērotību audžuģimenes bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem pienākumu veikšanai
Turpmākā rīcība, ja bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu, ar kuru audžuģimene atzīta par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai	Audžuģimene noslēdz vienošanos ar Atbalsta centru; Atbalsta centrs: 1. Nodrošina mācību programmas apguvi 2. Nodrošina psihologa konsultācijas atzinuma par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai saņemšanai un iesniedz atzinumu bāriņtiesā 3. Iesniedz bāriņtiesā audžuģimenes raksturojumu	Audžuģimene noslēdz vienošanos ar Atbalsta centru; Atbalsta centrs: 1. Nodrošina mācību programmas apguvi 2. Nodrošina psihologa konsultācijas atzinuma par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanai saņemšanai un iesniedz atzinumu bāriņtiesā 3. Iesniedz bāriņtiesā audžuģimenes raksturojumu un

	Krīzes audžuģimene	Audžuģimene bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem
	un informāciju par mācību programmas apguvi	informāciju par mācību programmas apguvi
Bāriņtiesas darbības pirms lēmuma par specializētās audžuģimenes statusa piešķiršanu	Atbalsta centrs iesniedz bāriņtiesā: 1. Psihologa atzinumu par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai 2. Audžuģimenes raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi Mēneša laikā sadarbībā ar Atbalsta centru veic pārrunas ar audžuģimeni, lai konstatētu audžuģimenes gribu un gatavību iegūt specializētās audžuģimenes statusu, un pieņem lēmumu par krīzes audžuģimenes statusa piešķiršanu	Atbalsta centrs iesniedz bāriņtiesā: 1. Psihologa atzinumu par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai 2. Audžuģimenes raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi Mēneša laikā sadarbībā ar Atbalsta centru veic pārrunas ar audžuģimeni, lai konstatētu audžuģimenes gribu un gatavību iegūt specializētās audžuģimenes statusu, un pieņem lēmumu par audžuģimenes bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem statusa piešķiršanu
Bāriņtiesas darbības pēc lēmuma par specializētās audžuģimenes statusa piešķiršanas	Lēmuma norakstu bāriņtiesā: 1. 10 darbdienu laikā izsniedz audžuģimenei 2. Attiecīgo informāciju ievada Audžuģimeņu informācijas sistēmā 3. Informē par to Atbalsta centru	Lēmuma norakstu bāriņtiesā: 1. 10 darbdienu laikā izsniedz audžuģimenei 2. Attiecīgo informāciju ievada Audžuģimeņu informācijas sistēmā 3. Informē par to Atbalsta centru

1.3. Bāriņtiesas sadarbība ar Atbalsta centriem informācijas apmaiņā

1.3.1. Sadarbība, ievietojot bērnu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē

1.3.1.1. Sadarbība bērnam atbilstošākās audžuģimenes apzināšanas procesā

Bāriņtiesa, ievietojot bērnu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi, un ievēro bērna intereses, kā arī sadarbībā ar Atbalsta centru izvērtē, vai audžuģimene spēs nodrošināt pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam³⁶.

Tas nozīmē, ka bāriņtiesai un Atbalsta centram, apmainoties ar to rīcībā esošo informāciju par audžuģimeni, objektīvi jānovērtē konkrētās audžuģimenes piemērotība ievietojamajam bērnam. Proti - audžuģimenes izpratne par bērna vecumam, briedumam, pieredzētajiem traumatiskajiem notikumiem atbilstošu aprūpi un audzināšanu. Tāpat jānovērtē audžuģimenes iespējas nodrošināt konkrētajam bērnam atbilstošu veselības aprūpi un izglītību. Vērā ņemams apstāklis ir arī audžuģimenes kopējā ģimenes situācija – audžuģimenē esošo bērnu skaits, vecums un viedoklis par vēl viena bērna ienākšanu. Bāriņtiesa var vērtēt nepieciešamību uzaicināt Atbalsta centra, ar kuru audžuģimenei noslēgta vienošanās, speciālistu uz bāriņtiesas sēdi par bērna ievietošanu audžuģimenē, viedokļa sniegšanai par audžuģimenes piemērotību konkrētā bērna aprūpēšanai.

1.3.1.2. Sadarbība, ievietojot bērnu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem

Kad audžuģimene vai specializētā audžuģimene bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem tiek uzrunāta bērna uzņemšanai ģimenē, tai ir tiesības iegūt pamatinformāciju par uzņemamo bērnu, lai objektīvi izvērtētu savas iespējas sniegt konkrētajam bērnam aprūpi un audzināšanu.

Bāriņtiesa pirms bērna ievietošanas audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem sniedz tai un Atbalsta centram rakstisku informāciju par:

- 1) bērna emocionālo stāvokli;
- 2) saskarsmes kārtību ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām un citiem apstākļiem, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu bērnu aprūpēt.³⁷

Bāriņtiesai nepieciešams pārliecināties, vai audžuģimene, vai specializētā audžuģimene bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem ir iepazinusies un izpratusi tai sniegto informāciju, objektīvi novērtējusi savas spējas konkrētā bērna aprūpē.

³⁶ [Audžuģimenes noteikumu 52.punkts.](#)

³⁷ [Audžuģimenes noteikumu 58.punkts.](#)

Ja audžuģimene vai specializētā audžuģimene bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, iepazīstoties ar bāriņtiesas sniegto rakstisko informācijas par bērnu, izsaka gatavību bērnu uzņemt savā ģimenē, tai ir pienākums 10 dienu laikā pēc informācijas saņemšanas personīgi iepazīties ar bērnu un pieņemt lēmumu par bērna ņemšanu aprūpē un uzraudzībā.

Pirms lēmuma pieņemšanas bāriņtiesai nepieciešams pārliecināties, kā noritējusi bērna personiskā iepazīšanās ar potenciālajiem audžuvecākiem.

Par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, bāriņtiesai vienas darbdienu laikā jāinformē ģimenes Atbalsta centrs.³⁸ Informācija var tikt nodota telefoniski, par to noformējot pārskatu par sarunu un pievienojot to audžuģimenes lietai. Pēc lēmuma noformēšanas tā izrakstu nosūta Atbalsta centram.

1.3.1.3. Sadarbība, ievieojot bērnu krīzes audžuģimenē

Pieņemot vienpersonisku lēmumu par bērna šķiršanu no vecākiem, aizbildņa vai audžuģimenes, bāriņtiesas vai policijas darbinieki, apzinot iespēju nogādāt bērnu drošos apstākļos, telefoniski sazinās ar tuvākajiem Atbalsta centriem par iespēju nogādāt bērnu krīzes audžuģimenē.

Atbalsta centrs jebkurā diennakts laikā (24/7) bāriņtiesai vai policijai sniedz informāciju par krīzes audžuģimenēm, kuras nekavējoties var uzņemt bērnu savā aprūpē³⁹. Attiecīgajam Atbalsta centra darbiniekam jābūt pieejamai aktuālākajai informācijai par pieejamajām krīzes audžuģimenēm. Minētais nozīmē, ka Atbalsta centram jānodrošina telefoniski sasniedzams Atbalsta centra darbinieks jebkurā dienā un diennakts laikā. Tas nepieciešams, lai nodrošinātu bērnu tūlītēju ievietošanu krīzes audžuģimenē un nepieļautu bērnu ievietošanu bērnu aprūpes iestādēs, pirms audžuģimenes vai aizbildņa sameklēšanas.

Saņemot informāciju par nepieciešamību bērnam atrast krīzes audžuģimeni, Atbalsta centra darbinieks sazinās ar krīzes audžuģimenēm un noskaidro, kuras no tām ir gatavas tūlītēji uzņemt bērnu savā aprūpē. Pēc informācijas noskaidrošanas, Atbalsta centra speciālists sazinās ar bāriņtiesu vai policiju un dod konkrētas norādes – vārds, uzvārds, adrese u.c. kontaktinformācija, kurā krīzes audžuģimenē bērns ievietojams.⁴⁰

Situācijās, kad bērns tiek ievietots krīzes audžuģimenē, bāriņtiesa vai policija informē krīzes audžuģimeni un Atbalsta centru par apstākļiem, kādos bērns atradies, un sniedz citu svarīgu informāciju, kas jāņem vērā, lai krīzes audžuģimene varētu uzsākt bērna aprūpi.⁴¹ Primāri tā būs mutvārdos sniegta informācija.

Savukārt pēc bērna ievietošanas krīzes audžuģimenē, bāriņtiesai piecu darbdienu laikā jāsniedz krīzes audžuģimenei un Atbalsta centram rakstiska informācija par bērna emocionālo stāvokli, par saskarsmes kārtību ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām),

³⁸ [Audžuģimenes noteikumu 55.punkts.](#)

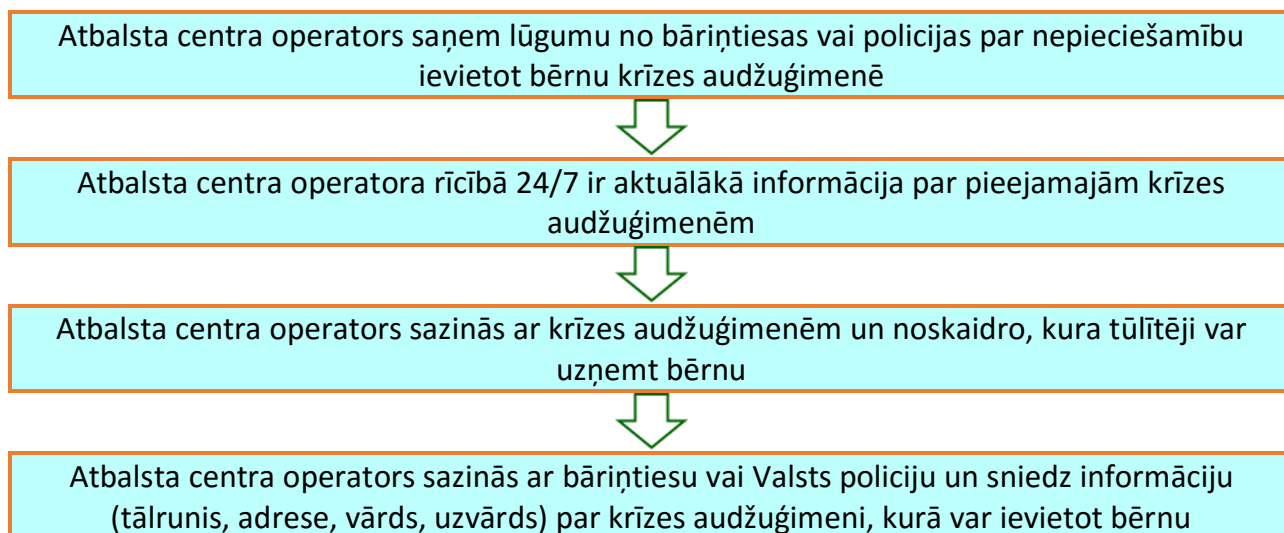
³⁹ [Atbalsta centra noteikumu 12.17.punkts.](#)

⁴⁰ [Anotācija](#) 5lpp.

⁴¹ [Audžuģimenes noteikumu 62.punkts.](#)

radiniekiem vai bērnam tuvām personām un citiem apstākļiem, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu bērnu aprūpēt.

Bērna ievietošana krīzes audžuģimenē

1.3.1.4. Sadarbība, izvērtējot audžuģimenē un specializētajā audžuģimenē ievietojamo bērnu skaitu

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Audžuģimenē vai krīzes audžuģimenē vienlaikus drīkst ievietot ne vairāk par trim bērniem, izņemot gadījumu, ja audžuģimenē ievieto brāļus (pusbrāļus) un māsas (pusmāsas). Kopējais bērnu skaits, kas ir audžuģimenes ikdienas aprūpē, **nedrīkst būt lielāks par sešiem** (tai skaitā aizbildnībā esošie, adoptētie vai savi bērni), izņemot gadījumu, ja audžuģimenē vienlaikus ievieto sešus vai vairāk brāļus (pusbrāļus) un māsas (pusmāsas).⁴²

Savukārt kopējais bērnu skaits ikdienas aprūpē audžuģimenē bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem **nedrīkst būt lielāks par diviem** (tai skaitā aizbildnībā esošie, adoptētie vai savi bērni). Bāriņtiesa sadarbībā ar Atbalsta centru, izvērtējot konkrētās audžuģimenes dzīves apstākļus un iespējas, var lemt par lielāku kopējo bērnu skaitu šajā audžuģimenē, **ja tas ir bērna interesēs**.⁴³

Situācijās, kad specializētā audžuģimene ir izteikusi vēlmi uzņemt aprūpē bērnu, bet tās aprūpē esošo bērnu skaits pārsniedz Audžuģimenes noteikumos noteikto, bāriņtiesai konkrētās ģimenes situācija **jāvērtē kopā ar Atbalsta centra, ar kuru audžuģimene noslēgusi vienošanos, darbiniekiem un specializētās audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesu.**

⁴² [Audžuģimenes noteikumu 53.punkts.](#)

⁴³ [Audžuģimenes noteikumu 54.punkts.](#)

Svarīgi!

Audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa sniedz rakstveida viedokli par iespēju specializētajā audžuģimēnē ievietot bērnu, pārsniedzot normatīvajos aktos noteikto pieļaujamo bērnu skaitu, sniedzot objektīvos faktos balstītu argumentāciju.

Audžuģimenes noteikumi paredz, ka par specializēto audžuģimēni var kļūt audžuģimene, kurai ir vismaz 3 gadu pieredze audžuģimenes pienākumu pildīšanā, kā arī ja tajā vismaz vienam laulātajam (personai) ir vismaz 12 mēnešus ilga personīgā vai profesionālā pieredze darbā ar bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem.⁴⁴

Par bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuriem nepieciešama palīdzība, aprūpe un uzraudzība 24 stundas diennaktī, 7 dienas nedēļā, tiek uzskatīti bērni, kuriem ir:

- 1) smagi psihiskie traucējumi (dziļa līdz vidēji smaga garīgā atpalicība, autisms ar uzvedības traucējumiem);
- 2) neiroloģiskās slimības (epilepsija ar biežām krampju lēkmēm, bērnu cerebrālā trieka ar smagiem mobilitātes, pašaprūpes traucējumiem);
- 3) ģenētiskās slimības, tajā skaitā retās slimības, kas raksturojas ar smagiem psihiskiem un fiziskiem traucējumiem;
- 4) acu slimības (abu acu aklums);
- 5) ķirurģiskās slimības, kam ir smags neatgriezenisks defekts, izteikti fiziskās (mobilitātes) funkciju ierobežojumi;
- 6) onkoloģiskās un hematoloģiskās slimības uz laiku, kad bērns atrodas stacionārā un saņem ķīmijterapiju un staru terapiju;
- 7) terapeitiskās slimības (hroniska sirds – mazspēja IV-III, termināla nieru mazspēja, mukoviscidoze, cukura diabēts līdz skolas vecumam, paliatīvās aprūpes bērni ar parenterālo (zondes) barošanu, stomas, skābekļa atkarība).⁴⁵

Tātad audžuģimene attiecģgo specializģciju iegģst, lai varģtu nodrošinģt aprģpi un audzinģšanu bģrnam, kuram ģpaģģs vajadzģbas prasa pastģprinģtu uzmanģbu un paaugstinģtas kompetences bģrna aprģpei. Tieģģ tģdģģ, **lai nodroģģnģtu bģrna ar ģpaģģm vajadzģbģm aprģpi pietiekoģģ kvalitģtģ**, attiecģbģ uz specializģto audžuģimeni likumdevģjs ir noteicģis ievģrojami zemģku aprģpģ pielaujamo bģrnu skaitu kģ parastģ vai krģzes audžuģimenģ.

Bāriņtiesa, ievietojot bērnu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi, un ievēro bērna intereses, kā arī sadarbībā ar atbalsta centru izvērtē, vai audžuģimene spēs nodrošināt pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam⁴⁶.

Akcentējams, ka galvenais iemesls, lai bāriņtiesa pieļautu vairāk bērnu ievietošanu audžuģimenē, kas pilda arī specializētās audžuģimenes pienākumus, ir tieši bērna/bērnu

⁴⁴ Audžugimenes noteikumu 9.2.apakšpunkts.

⁴⁵ [Ministru Kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "Audžuģimenes noteikumi" anotācija](http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40458110) Slpp. Skatīts: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40458110>.

⁴⁶ Audžuģimenes noteikumu 52.punkts.

vislabākās intereses. Turklāt vērā ņemamas ir ne tikai potenciāli ievietojamā bērna intereses, bet arī to bērnu, kuri jau atrodas šīs ģimenes aprūpē⁴⁷, vislabāko interešu aizsardzība.

Tas nozīmē, ka bāriņtiesai, specializētās audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesai un Atbalsta centram, apmainoties ar to rīcībā esošo informāciju par specializēto audžuģimeni, **objektīvi jānovērtē konkrētās audžuģimenes piemērotība ievietojamajam bērnam**.

Proti – specializētās audžuģimenes izpratne par bērna vecumam, briedumam, veselības stāvoklim un pieredzētajiem traumatiskajiem notikumiem atbilstošu aprūpi un audzināšanu. Tāpat jānovērtē specializētās audžuģimenes iespējas nodrošināt konkrētajam bērnam atbilstošu veselības aprūpi un izglītību, ar to izprotot, ne tikai veselības aprūpes un izglītības iestāžu sasniedzamību, bet arī specializētās audžuģimenes, kuras aprūpē atrodas vairāki bērni, spēju veltīt laiku un uzmanību gan bērnam ar invaliditāti, kuram izsniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, gan pārējo bērnu veselības stāvokļa uzlabošanai un izglītības apguvei, individuālo vajadzību nodrošināšanai.

Vērā ņemams apstāklis ir arī audžuģimenes kopējā ģimenes situācija – audžuģimenē esošo bērnu skaits, vecums un bērnu viedoklis par vēl viena bērna ienākšanu ģimenē.

Atbalsta centram jāsniedz informācija par līdzšinējo sadarbību ar specializēto audžuģimeni, par audžuģimenes resursiem, kā arī iespējamajiem riskiem (izdegšana, nespēja lūgt palīdzību, nekritiska attieksme pret savām iespējām u.tml.) Tāpat Atbalsta centram bāriņtiesai sniedzama informācija par ģimenei nepieciešamajiem pakalpojumiem un iespējām saņemt vajadzīgo atbalstu, lai objektīvi izvērtētu tās iespējas aprūpēt vairāk par diviem bērniem.

Savukārt audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa sniedz informāciju par ģimenes dzīvesvietas piemērotību, līdzšinējo sadarbību ar specializēto audžuģimeni, kā arī sniedz vērtējumu, vai specializētajai audžuģimenei ir resursi un kompetences vēl viena bērna uzņemšanai ģimenē.

Pilnīgākai situācijas izpratnei, sadarbība ar Atbalsta centru un audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesu izvērtējumu veikšanai īstenojama gan veicot dokumentālu informācijas apmaiņu, gan tiekoties klātienē⁴⁸, lai izdiskutētu iespēju bērnu skaitam specializētajā audžuģimenē pārsniegt likumā noteikto un ievietošanas atbilstību konkrētā bērna interesēm.

Centra ieskatā, bāriņtiesai nav jāpieņem atsevišķs lēmums vai atzinums par izvērtējumu. Izvērtējuma apkopojums pārskata veidā pievienojams audžuģimenes lietas materiāliem. Ja, ievietojot bērnu specializētajā audžuģimenē, tiek pārsniegts Noteikumos noteiktais bērnu skaits, kuri vienlaikus var atrasties audžuģimenes/specializētās audžuģimenes aprūpē, izvērtējums atspoguļojams lēmumā par bērna ievietošanu specializētajā audžuģimenē.

⁴⁷ Gan ģimenes bioloģiskie bērni, gan adoptētie bērni, gan aizbildnībā vai audžuģimenē esošie bērni.

⁴⁸ Vai attālinātā videokonferences režīmā.

1.3.2. Sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmes tiesības

(informācija aktualizēta 01.04.2021.)

Bērnā, kas nodots aizbildnībā vai audžuģimenē vai ievietots bērnu aprūpes iestādē, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tas:

- 1) kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- 2) rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.⁴⁹

Audžuģimenē vai specializētā audžuģimenē ievietotā bērna un viņa vecāku, brāļu un māsu, kā arī citu ģimenes locekļu un tuvu cilvēku attiecības un kontakti uzturami ciešā sadarbībā starp bāriņtiesu, audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni un Atbalsta centru.

Iestāžu sadarbības modelī, bērna saskarsmes tiesības realizācijai, iesaistāms arī pašvaldības sociālais dienests, kurš var sniegt atbalstu vecākiem vai citiem bērna tuviniekiem saskarsmes realizācijā (piemēram, sniedzot atbalstu transporta nodrošināšanai, ja vecākam nav iespējams īstenot saskarsmi transporta pieejamības trūkuma dēļ). [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.panta](#) 2.punktā noteikts, ka pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi ir sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, audžuģimenēm, aizbildņiem, personām, kuras aprūpē kādu no ģimenes locekļiem, personām ar invaliditāti, pensijas vecuma personām, personām ar garīga rakstura traucējumiem un citām personu grupām, kurām tas nepieciešams. Ņemot vērā, ka pašvaldības sociālais dienests nekavējoties tiek informēts par bērna šķiršanu no ģimenes un sociālajam dienestam ir nepieciešams sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem, saskarsmes jautājums būtu aktualizējams jau sākotnējā informācijas apmaiņā.

Izvērtāka informācija par pašvaldības sociālā dienesta un bāriņtiesas sadarbības aspektiem periodā, kad bērns šķirts no ģimenes, aplūkojama [3.4.4. apakšnodalā “Sadarbība, izstrādājot atbalsta un palīdzības programmu ģimenei, no kuras šķirts bērns”](#) un [3.6. apakšnodalā “Sadarbība, veicinot bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē”](#).

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, bāriņtiesa ir tā institūcija, kura seko, lai audžuģimene (specializētā audžuģimene) veicinātu bērna un vecāka saskarsmi.⁵⁰ Tostarp, bāriņtiesai pieņemams lēmums par no ģimenes šķirta bērna saskarsmes ierobežošanu, ja tas kaitē bērnam (tostarp, ne tikai lemt par aizliegumu saskarsmes īstenošanai, bet noteikt tās īstenošanu trešās personas klātbūtnē; noteikt kārtību kādā saskarsme īstenojama ar vēstuļu, videozvanu starpniecību utt.).⁵¹

⁴⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums 33.pants.](#)

⁵⁰ [Bāriņtiesu likuma 39.panta otrā daļa.](#)

⁵¹ [Civillikuma 182.panta piektā daļa; Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta pirmā daļa.](#)

Ievērojot, ka bāriņtiesa pārstāv audžuģimenē vai specializētā audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības, audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei bērna saskarsmes tiesības ar bioloģiskajiem vecākiem jāaskaņo ar bāriņtiesu, kas lēmusi par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē. Norādāms, ka bāriņtiesas kompetencē būtu palīdzēt vienoties un noteikt saskarsmes īstenošanas kārtību kā tādu, ievērojot katra bērna vajadzības un intereses, it īpaši bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas sākumposmā. Visbiežāk vienošanās par saskarsmes īstenošanas kārtības noteikšanu panākama tikšanās (saruna) laikā, kurā piedalās gan bērna bioloģiskā ģimene, gan Atbalsta centra speciālisti, gan audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pārstāvis, lai visām iesaistītajām pusēm būtu vienota informācija un izpratne par saskarsmes kārtības nodrošināšanu. Organizējot bērna saskarsmi ar tuviniekiem, audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei, kā arī Atbalsta centram jāņem vērā bāriņtiesas sniegtā informācija par saskarsmes kārtību, iespējamajiem ierobežojumiem u.c. informācija.

Ievērojot minēto, Atbalsta centra pienākums ir organizēt audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām.⁵² Proti, ievērojot, ka audžuģimenei nav obligāts pienākums nodrošināt bērna ar viņa ģimenes tikšanos savā dzīvesvietā, jau sākotnēji vienojoties par saskarsmes kārtības īstenošanu var paredzēt, ka tā nodrošināma Atbalsta centra (vismaz sākotnēji) telpās, kā arī vienoties par speciālista atbalstu, gan veicinot dialogu starp audžuģimeni un bērna tuviniekiem, gan nodrošinot klātbūtni konkrētās tikšanās reizēs, ja tas ir nepieciešams. Norādāms, ka speciālisti var profesionāli novērtēt situācijas gadījumos, ja bērna saskarsme ar vecākiem vai citiem tuviem cilvēkiem būtu ierobežojama un nepieciešamības gadījumā informēt bāriņtiesu par nepieciešamību pieņemt lēmumu par saskarsmes ierobežošanu. Vienlaikus norādāms, ka ievērojot bērna labākās intereses, gadījumos, ja nepastāv apdraudoši apstākļi un visas iesaistītās puses piekrīt, bērna un viņa izcelsmes ģimenes pārstāvju tikšanās organizējama bērnam drošos un ierastos apstākļos – audžuģimenes dzīvesvietā.

Bez iepriekšminētā pienākuma saskarsmes veicināšanā un iesaistē tās nodrošināšanā, audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei jāinformē bērna vecāki par bērna attīstību un veicināt ģimenes saišu atjaunošanos.⁵³ Vēršama uzmanība, ka pat gadījumā, ja bāriņtiesa lēmusi par bērna saskarsmes ar vecākiem ierobežošanu, minētais apstāklis neatceļ pienākumu audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei informēt bērna vecākus par bērna attīstību.

Vienlaikus jāuzsver, ka bāriņtiesai ir pienākums iegūt informāciju no audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes, kā arī no Atbalsta centra par vecāku saskarsmi ar bērnu. Iegūtā informācija vērtējama gan aizgādības lietas kontekstā, lemjot par iespēju atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, gan lēmuma pieņemšanā par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu.

⁵² [26.06.2018. MK noteikumu Nr. 355 „Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” 12.16.punkts.](#)

⁵³ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.pants.](#)

1.3.3. Sadarbība, ja audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē mainījušies būtiski apstākļi

Atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam, mainījusies informācijas aprites kārtība starp audžuģimeni un bāriņtiesām par būtiskiem jautājumiem attiecībā uz audžuģimenēm un tajās ievietotiem bērniem, no 2018.gada 1.jūlija būtiska informācijas apmaiņa notiek ciešā sasaistē ar Atbalsta centriem.

Gadījumos, kad audžuģimene vai specializētā audžuģimene **pamatotu iemeslu dēļ nevar uzņemt bērnu**, tā informē Atbalsta centru un norāda datumu, ar kuru audžuģimene vai specializētā audžuģimene ir gatava veikt savus pienākumus. Atbalsta centrs saņemto informāciju nekavējoties nodod bāriņtiesai, kura to ievada Audžuģimeņu informācijas sistēmā.⁵⁴

Ja audžuģimene **bez pamatota iemesla** 12 mēnešu laikā pēc tam, kad stājies spēkā lēmums par audžuģimenes statusa piešķiršanu, **atsakās uzņemt bērnu**, bāriņtiesa, sadarbībā ar Atbalsta centru, atkārtoti lemj par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai. Savukārt, ja specializētā audžuģimene 12 mēnešu laikā pēc tam, kad stājies spēkā lēmums par specializētās audžuģimenes statusa piešķiršanu, **atsakās uzņemt bērnu**, bāriņtiesa, noskaidrojot Atbalsta centra viedokli, lemj par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai.⁵⁵

Minētā sadarbība primāri sevī iekļauj dokumentālu informācijas apmaiņu – Atbalsta centrs sniedz informāciju par audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plānu un attiecīgās ģimenes iesaisti plāna aktivitāšu izpildē, novērojumus attiecībā uz konkrētās ģimenes zināšanām un prasmēm bērnu aprūpē, Atbalsta centra sniegto pakalpojumu izklāstu. Tāpat bāriņtiesa var aicināt Atbalsta centra (vai vairāku Atbalsta centru, ja audžuģimene ir mainījusi Atbalsta centrus) speciālistus uz starpprofesionāļu vai starpinstitucionālu tikšanos. Bāriņtiesa var vērtēt nepieciešamību uzaicināt Atbalsta centra speciālistu uz bāriņtiesas sēdi viedokļa sniegšanai, kurā atkārtoti tiks lemts par audžuģimenes piemērotību audžuģimenes pienākumu pildīšanai.

Audžuģimene vai specializētā audžuģimene nekavējoties, bet **ne vēlāk kā triju dienu laikā informē Atbalsta centru par šķēršļiem, kas būtiski ietekmē laulāto (personu) spēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus**, jo īpaši par:

- 1) laulības šķiršanu vai stāšanos laulībā, ja audžuģimenes statuss piešķirts personai;
- 2) spēkā stājušos tiesas spriedumu, ar kuru otram laulātajam ierobežota rīcībspēja;
- 3) spēkā stājušos tiesas spriedumu par pazudušā otra laulātā izsludināšanu par mirušu;
- 4) otra laulātā nāvi;
- 5) otra laulātā izsludināšanu meklēšanā;
- 6) otra laulātā ilgstošu prombūtni, kas ilgāka par gadu un nav saistīta ar brīvības atņemšanu vai atrašanos apcietinājumā;
- 7) otra laulātā sodīšanu par noziedzīgu nodarījumu ar brīvības atņemšanu vai atrašanos apcietinājumā;
- 8) citu svarīgu informāciju.⁵⁶

⁵⁴ [Audžuģimenes noteikumu 26.punkts.](#)

⁵⁵ [Audžuģimeņu noteikumu 27. un 45. punkts.](#)

⁵⁶ [Audžuģimenes noteikumu 28. un 46.punkts.](#)

Tātad, ja saskaņā ar iepriekš spēkā esošo normatīvo regulējumu, audžuģimene informāciju sniedza bāriņtiesai, tad tagad informācija sniedzama Atbalsta centram, ar kuru audžuģimene ir noslēgusi vienošanos par atbalsta pasākumu saņemšanu.

Atbalsta centra pienākums⁵⁷ ir vienas darbdiēnas laikā sniegt bāriņtiesai informāciju par apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes darbību vai ievietotā bērna aprūpi. Saņemtā informācija no Atbalsta centra pievienojama attiecīgajai audžuģimenes lietai un uzsākamās darbības kompetences ietvaros.

Bāriņtiesa mēneša laikā pēc informācijas saņemšanas no Atbalsta centra, izvērtē to un sadarbībā ar Atbalsta centru pārbauda audžuģimenes dzīves apstākļus un sastāda dzīves apstākļu pārbaudes aktu, kā arī:

- 1) izvērtē laulāto (personas) motivāciju būt par audžuģimeni, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, zināšanas un prasmes bērna aprūpē;
- 2) noskaidro laulāto (personas) materiālo stāvokli;
- 3) noskaidro laulāto (personas) viedokli par spēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus;
- 4) nosūta laulātos (personu) pie Atbalsta centra nodrošinātā psihologa atzinuma saņemšanai par spēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus;
- 5) ja nepieciešams, iegūst citu būtisku informāciju.⁵⁸

Svarīgi!

Atbalsta centra mērķis un uzdevums nav veikt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes kontroli vai uzraudzīšanu dzīves apstākļu pārbaudes laikā, bet gan pēc iespējas apzināt nepieciešamā atbalsta sniegšanas nepieciešamību un tās sniegšanu. Tādējādi, primārais un galvenais Atbalsta centra darbinieku mērķis apsekojuma laikā saistāms ar resursu/riska faktoru apzināšanu secīgi - nepieciešamā atbalsta organizēšanu un sniegšanu. Ja Atbalsta centra speciālisti dodas audžuģimenes apsekojumā sadarbībā ar bāriņtiesas pārstāvjiem, dzīves apstākļu pārbaudes aktā norādāms, ka Atbalsta centra speciālisti piedalījušies apsekošanā, nevis to veikuši.

Norādāms, ka bāriņtiesai vērtējams katrs individuāls gadījums vai dzīves apstākļu pārbaudē piesaistāmi Atbalsta centra speciālisti. Ieteicams doties kopēji uz audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes dzīvesvietu, gadījumos, kad audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes audžuvecāks piedzīvojis krīzes situāciju, piemēram, otra laulātā (cita ģimenes locekļa) nāvi; bezvēsts prombūtni utt.. Tādējādi, bāriņtiesas aicinātas izvērtēt katru gadījumu pēc būtības un ja bāriņtiesa dodas audžuģimenes apsekojumā sadarbībā ar Atbalsta centra speciālistiem, dzīves apstākļu pārbaudes aktā norādāms, ka minētie speciālisti piedalījušies apsekojumā, nevis to veikuši.

Izvērtējumā būtiska nozīme ir Atbalsta centra speciālistu viedoklim par izmaiņu ietekmi uz audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes turpmāku pienākumu pildīšanu, atbilstoši

⁵⁷ [Atbalsta centra noteikumu 12.15. apakšpunkts.](#)

⁵⁸ [Audžuģimenes noteikumu 29.punkts.](#)

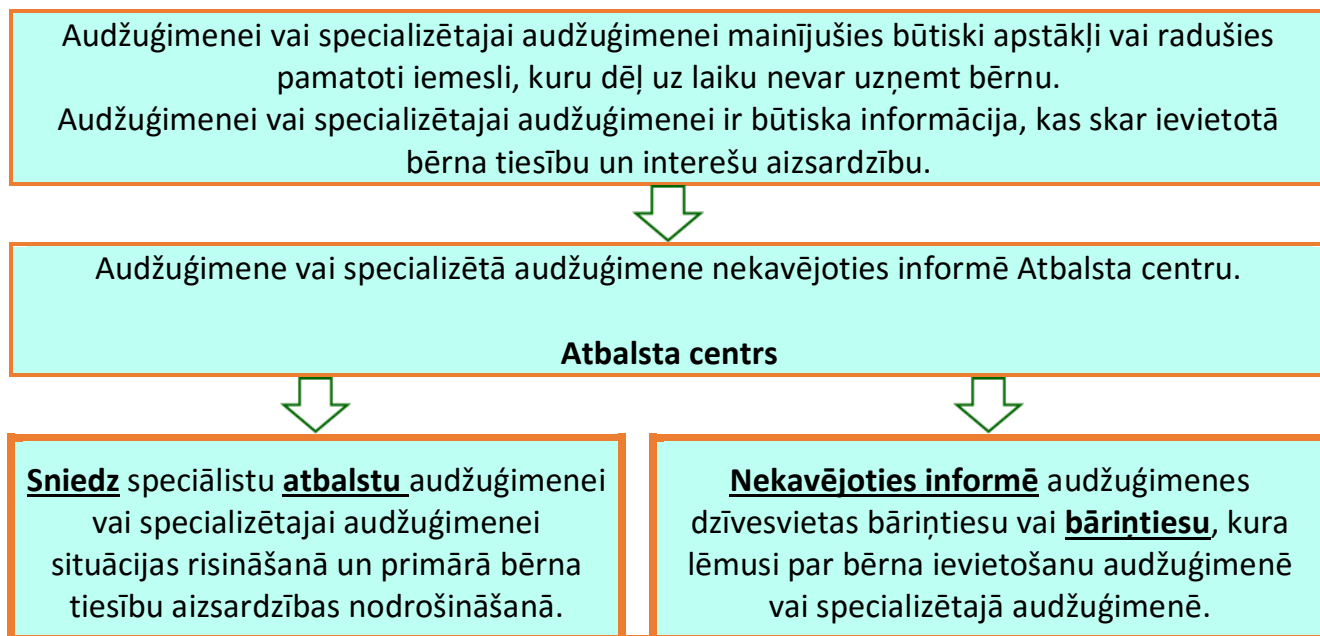
ģimenes atbalsta plānā iekļautajām aktivitātēm un audžuģimenes sadarbībai ar Atbalsta centru problēmsituāciju risināšanā. Pamatojoties uz šo izvērtējumu, **bāriņtiesa 10 darbdienu laikā lemj par audžuģimenes statusu.**⁵⁹

Līdzīgi ir situācijās, kad:

- 1) bērnu bez bāriņtiesas piekrišanas aizveduši viņa vecāki vai radnieki;
- 2) bērns ir cietis nelaimes gadījumā;
- 3) bērnam strauji pasliktinājusies veselība;
- 4) bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu;
- 5) bērns ir aizbēdzis;
- 6) izveidojusies konfliktsituācija starp bērnu un audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni;
- 7) bērns ir miris;
- 8) tās rīcībā ir nonākusi cita informācija, kas var būtiski ietekmēt bērna turpmāko aprūpi.

Arīdzan minētajās situācijās audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei nekavējoties jāinformē Atbalsta centrs.⁶⁰ Saņemot attiecīgo informāciju, Atbalsta centram jāsniedz speciālistu atbalsts audžuģimenei situācijas risināšanā un primārā bērna tiesību aizsardzības nodrošināšanā, kā arī nekavējoties jāinformē bāriņtiesa, kura lēmusi par bērna ievietošanu audžuģimenē vai speciālajā audžuģimenē, kā arī audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa. Bāriņtiesai saņemtā informācija jāpievieno attiecīgajai audžuģimenes lietai un jārīkojas kompetences ietvaros bērna tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanā.

Informācijas aprīte starp audžuģimeni, Atbalsta centru un bāriņtiesu

⁵⁹ [Audžuģimenes noteikumu 30. un 47.punkts.](#)

⁶⁰ [Audžuģimenes noteikumu 70.punkts.](#)

1.3.4. Sadarbība, veicot ikgadējo audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes izvērtējumu

Saskaņā ar [Audžuģimenes noteikumu 3.punktu](#), bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā deklarēta audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes dzīvesvieta, ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar Atbalsta centru izvērtē ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, zināšanas un prasmes bērna aprūpē un pārbauda dzīves apstākļus, lai pārliecinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pienākumus.

Savukārt atbilstoši [Audžuģimenes noteikumu 4.punktā](#) noteiktajam, bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, vai audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesa (pamatojoties uz sadarbības līgumu) ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar Atbalsta centru pārbauda dzīves apstākļus un izvērtē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu.

Tostarp, Atbalsta centrs sadarbojas ar bāriņtiesu informācijas sniegšanā visos gadījumos, kad bāriņtiesai ir nepieciešams atkārtoti lemt par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai.

Tādējādi Atbalsta centru līdzdalībai gan audžuģimenes, specializētās audžuģimenes spēju turpināt pildīt pienākumus, gan bērna aprūpes un viņa tiesību ievērošanas izvērtēšanā atvēlēta nozīmīga loma. Vienlaikus norādāms, ka Atbalsta centra darbība nav vērsta uz to, lai dublētu bāriņtiesu darbību. Proti, Atbalsta centra darbinieku mērķis un uzdevums nav veikt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes kontroli vai uzraudzīšanu dzīvesvietas apsekojuma laikā, bet gan, ja nepieciešams piedalīties tajā, atbalsta sniegšanas nepieciešamības apzināšanai ģimenei un bērnam aspektā.

Sadarbība starp bāriņtiesu un Atbalsta centru audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes izvērtēšanā var notikt:

- 1) Iegūstot dokumentāru informāciju no Atbalsta centra (piemēram, par audžuģimenes sadarbību ar Atbalsta centra speciālistiem; atbalsta plānā iekļautajām aktivitātēm un to izpildi; norādes uz nepieciešamo atbalstu un informācija par audžuģimenes apmeklētajām mācību programmām u.tml.);
- 2) Veidojot starpinstitutionālas un starpprofesionālas tikšanās reizes, kuras organizē bāriņtiesa. Atbalsta centru var pārstāvēt vairāki speciālisti, vai kāds no tiem, kurš visprecīzāk var raksturot audžuģimenes situāciju, resursus un iespējamos riskus, audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietoto bērnu aprūpi un audzināšanu;
- 3) Atbalsta centra iesaiste dzīves apstākļu pārbaudē ir vērtējama no katras konkrētās situācijas, t.sk. ņemot vērā audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes viedokli par Atbalsta centra speciālistu klātbūtni dzīvesvietas apsekošanā. Gadījumā, ja dzīvesvietas apsekošanā piedalās Atbalsta centra speciālists, dzīves apstākļu pārbaudes aktā viņš parakstās kā apsekošanā piedalījusies, nevis apsekošanu veikusi persona.

Tostarp bāriņtiesai nepieciešamības gadījumā, ir tiesības iegūt informāciju kompetencē ietilpstošo jautājumu izskatīšanai no Atbalsta centra, ar kuru audžuģimenei vai specializētajai

audžuģimenei ir noslēgta vienošanās⁶¹. Atbalsta centram pēc bāriņtiesas pieprasījuma jāsniedz informācija par audžuģimēni vai specializēto audžuģimēni, tai skaitā par bērnu, kā arī par sniegtajiem pakalpojumiem.⁶²

Bārintiesas sniegtā informācija Atbalsta centram

Procesa stadija	Kāda informācija sniedzama	Informācijas sniegšanas termiņš
Bāriņtiesas lēmums par audžuģimenes statusa piešķiršanu	Informācija Atbalsta centram sniedzama rakstveidā (t.sk. tās lēmuma izraksts) un atzīme par tās sniegšanu pievienojama audžuģimenes lietā	10 darbdienu laikā ⁶³
Pirms bērna ievietošanas audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem	Rakstiska informācija par bērna emocionālo stāvokli, par saskarsmes kārtību ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām un citiem apstākļiem, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu bērnu aprūpēt ⁶⁴	Kad bāriņtiesa un audžuģimene vienojusies par bērna iespējamo ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem
Ievietojot bērnu krīzes audžuģimenē	Par apstākļiem, kādos bērns atradies, citu svarīgu informāciju, kas jāņem vērā, lai krīzes audžuģimene varētu uzsākt bērna aprūpi Informācija sniedzama mutvārdos	Dienā, kad bērns ievietots krīzes audžuģimenē ⁶⁵
Pēc bērna ievietošanas krīzes audžuģimenē	Rakstiska informācija par bērna emocionālo stāvokli, par saskarsmes kārtību ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām un citiem apstākļiem, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu bērnu aprūpēt	5 darbdienu laikā pēc bērna ievietošanas krīzes audžuģimenē ⁶⁶

⁶¹ [Bāriņtiesu likuma 16.panta pirmais apakšpunkts](#) – bāriņtiesai ir tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādņībā esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus.

⁶² Atbalsta centra noteikumu 12.12.punkts.

⁶³ Audžugimenes noteikumi 24.punkts.

⁶⁴ Audžuģimenes noteikumu 58.punkts.

⁶⁵ Audžuģimenes noteikumu 62.punkts.

⁶⁶ Audžuģimenes noteikumu 62.punkts.

Procesa stadija	Kāda informācija sniedzama	Informācijas sniegšanas termiņš
Par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē	Mutvārdos (piemēram, telefoniski) Informācija sniedzama rakstveidā un atzīme par tās sniegšanu pievienojama audžuģimenes lietā	Vienas darbdienu laikā ⁶⁷ 10 darbdienu laikā ⁶⁸
Par bērna uzturēšanās audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē izbeigšanu	Mutvārdos (piemēram, telefoniski) Informācija (t.sk. tās lēmuma izraksts) Atbalsta centram pēcāk var tikt sniegta rakstveidā	Nekavējoties ⁶⁹

⁶⁷ [Audžuģimenes noteikumu 55.punkts.](#)

⁶⁸ [Audžuģimenes noteikumu 57.punkts.](#)

⁶⁹ [Audžuģimenes noteikumu 65.punkts.](#)

Atbalsta centra sniegtā informācija bāriņtiesām

Procesa stadija	Informācijas nodošanas veids	Informācijas sniegšanas termiņš
Noslēdzot vienošanos ar potenciālo audžuģimeni, audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni	Rakstveidā, papīra vai elektroniska dokumenta formā, atbilstoši normatīvajiem aktiem par elektronisko dokumentu noformēšanu	Triju darbdienu laikā ⁷⁰
Noslēdzot līgumu ar specializēto audžuģimeni par atlīdzības izmaksu par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu un vienreizējas kompensācijas izmaksu par mājokļa iekārtošanu	Rakstveidā, papīra vai elektroniska dokumenta formā, atbilstoši normatīvajiem aktiem par elektronisko dokumentu noformēšanu	Triju darbdienu laikā ⁷¹
Bāriņtiesas pieprasījums informācijas sniegšanai par audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni, tai skaitā par bērnu, kā arī par sniegtajiem pakalpojumiem ⁷²	Rakstveidā, papīra vai elektroniska dokumenta formā, atbilstoši normatīvajiem aktiem par elektronisko dokumentu noformēšanu	Bāriņtiesas norādītajā termiņā
Atbalsta centrs saņēmis informāciju par apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes darbību vai ievietotā bērna aprūpi ⁷³	Mutvārdos, pēc informācijas sniegšanas to noformējot rakstveidā un nosūtot rakstveida informāciju bāriņtiesai	Vienas darbdienu laikā ⁷⁴
Ja audžuģimene vai specializētā audžuģimene pamatotu iemeslu dēļ nevar uzņemt bērnu, un par to ir informējusi Atbalsta centru ⁷⁵	Mutvārdos, pēc informācijas sniegšanas to noformējot rakstveidā un nosūtot rakstveida informāciju bāriņtiesai	Nekavējoties ⁷⁶

⁷⁰ [Atbalsta centra noteikumu 13.punkts.](#)

⁷¹ [Atbalsta centra noteikumu 14.punkts.](#)

⁷² [Atbalsta centra noteikumu 12.12 punkts.](#)

⁷³ [Audžuģimenes noteikumu 28. un 46.punkts, 70. punkts.](#)

⁷⁴ [Atbalsta centra noteikumi 12.15. apakšpunkts.](#)

⁷⁵ [Audžuģimenes noteikumu 26. un 43. punkts.](#)

⁷⁶ [Audžuģimenes noteikumu 26. un 43. punkts.](#)

1.4. Bāriņtiesu un Atbalsta centra sadarbība

Pirms bāriņtiesas lēmuma par piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai

Bāriņtiesa sadarbībā ar Atbalsta centru (turpmāk - Centrs)⁷⁷ **mēneša laikā izvērtē** (motivāciju, sadzīves apstākļus, vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību, pieredzi, prasmes un zināšanas bērnu aprūpē) audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai attiecīgajā specializācijā.

Bāriņtiesa pieņemusi lēmumu par laulāto (personas) atzīšanu par piemērotiem audžuģimenes pienākumu veikšanai, audžuģimenes atzīšanu par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai

1. Bāriņtiesa informē laulātos (personu), kuri atzīti par piemērotiem audžuģimenes pienākumu veikšanai, vai audžuģimeni, kura atzīta par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai, par pienākumu noslēgt vienošanos ar Centru par atbalsta saņemšanu.

2. Centrs informē bāriņtiesu par noslēgto vienošanos un iesniedz bāriņtiesā:

- psihologa atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai vai audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai;
- laulāto (personas) / audžuģimenes raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi audžuģimenes statusa/ specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai.

3. Bāriņtiesa mēneša laikā pēc mācību programmas beigām (Centra sniegtās informācijas) lemj par audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusu.

Bāriņtiesa informē laulātos (personu), kuri atzīti par piemērotiem audžuģimenes pienākumu veikšanai, vai audžuģimeni, kura atzīta par piemērotu specializētās audžuģimenes pienākumu veikšanai, par pienākumu noslēgt vienošanos ar Centru par atbalsta saņemšanu.

Centrs informē bāriņtiesu par noslēgto vienošanos un:

iesniedz bāriņtiesā psihologa atzinumu par laulāto (personas) piemērotību audžuģimenes statusa iegūšanai vai audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai

iesniedz bāriņtiesā laulāto (personas) / audžuģimenes raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi audžuģimenes statusa/ specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai.

Bāriņtiesa mēneša laikā pēc mācību programmas beigām (Centra sniegtās informācijas) lemj par audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusu.

⁷⁷ Centrs (pēc audžuģimenes izvēles), ar kuru noslēgta Centra un ģimenes vienošanās par atbalsta saņemšanu

Ģimene jau ieguvusi audžuģimenes statusu vai specializētās audžuģimenes statusu

1. Centrs informē Bāriņtiesu par līguma noslēgšanu ar specializēto audžuģimeni attiecībā uz atlīdzības un vienreizējas mājokļa iekārtošanas kompensācijas izmaksu.
2. **Centrs nekavējoties informē bāriņtiesu par apstākļiem, kādēļ audžuģimene vai specializētā audžuģimene:**
 - nevar uzņemt bērnu ģimenē;
 - par šķēršļiem, kas būtiski ietekmē spēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus;
 - par apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt bērna turpmāko aprūpi audžuģimenē.
3. Centrs jebkurā diennakts laikā sniedz informāciju bāriņtiesai vai policijai, par krīzes audžuģimenēm, kuras nekavējoties var uzņemt bērnu savā aprūpē;
4. Centrs pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz tai informāciju par audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni, tai skaitā par bērnu, kā arī par sniegtajiem pakalpojumiem (t.sk. bāriņtiesa sadarbībā ar Centru pārbauda audžuģimenē vai specializētā audžuģimenē ievietota bērna dzīves apstākļus, aprūpi un viņa tiesību ievērošanu);
5. Centrs nodrošina psihologa konsultācijas un atbalsta grupas adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm, kā arī pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz atzinumu;
6. Centrs nodrošina sadarbību ar bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, atbalsta centriem un citām iestādēm atbalsta sniegšanā audžuģimenēm un specializētām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam.

C E N T R S

Informē bāriņtiesu par līguma ar specializēto audžuģimeni attiecībā uz atlīdzības un vienreizējas mājokļa iekārtošanas kompensācijas izmaksu noslēgšanu

Nekavējoties informē bāriņtiesu par apstākļiem, kādēļ audžuģimene vai specializētā audžuģimene:

- nevar uzņemt ģimenē bērnu;
- par šķēršļiem, kas būtiski ietekmē spēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus;
- par apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt bērna turpmāko aprūpi audžuģimenē.

Nekavējoties informē bāriņtiesu par saņemto informāciju, ja audžuģimene vai specializētā audžuģimene pamatotu iemeslu dēļ nevar uzņemt bērnu un datumu, pēc kura audžuģimene vai specializētā audžuģimene ir gatava veikt savus pienākumus.

Jebkurā diennakts laikā sniedz informāciju bāriņtiesai vai policijai, par krīzes audžuģimenēm, kuras nekavējoties var uzņemt bērnu savā aprūpē.

Pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz tai informāciju par audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni, tai skaitā par bērnu, kā arī par sniegtajiem pakalpojumiem (t.sk. bāriņtiesa sadarbībā ar Centru pārbauda audžuģimenē vai specializētā audžuģimenē ievietota bērna dzīves apstākļus, aprūpi un viņa tiesību ievērošanu).

Nodrošina psihologa konsultācijas un atbalsta grupas adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm, kā arī pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz atzinumu.

Nodrošina sadarbību ar bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, atbalsta centriem un citām iestādēm atbalsta sniegšanā audžuģimenēm un specializētām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam.

2. Metodiskie ieteikumi par audžuģimeņu pilnvarošanu

(informācija aktualizēta 08.07.2020.)

Centrs 2020.gada 28.maijā uzklāsja Labklājības ministrijas, Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja (turpmāk – Tiesībsargs), Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācijas viedokļus jautājumā par bāriņtiesu izsniegtajām pilnvarām audžuģimenēs ievietoto bērnu personisko un mantisko interešu aizsardzībai. Centrs un citas institūcijas ir saņēmušas arī dažādu institūciju, it īpaši banku, viedokļus, ka bieži nav skaidrs bāriņtiesu izdoto pilnvaru juridiskais statuss un pamatotība.

Lai nodrošinātu vienotu bāriņtiesu darbību un darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām, centrs ir izstrādājis metodiskos ieteikumus audžuģimeņu pilnvarošanas jautājumā.

[Bāriņtiesu likuma 17.panta 10.punktā](#) noteikts bāriņtiesas pienākums pārstāvēt audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Savukārt no [Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr. 354 “Audžuģimenes noteikumi”](#) (turpmāk – Noteikumi) [5. pielikuma](#) izriet, ka līgumā, ko noslēdz pašvaldība un viens no laulātajiem (persona), kas ieguvīs audžuģimenes statusu (turpmāk – Līgums), audžuģimene apņemas bērnam nodrošināt atbilstošus sadzīves apstākļus; sociālo un veselības aprūpi; audzināšanu un izglītību; iespēju tikt ar vecākiem un radniekiem saskaņā ar bāriņtiesas norādījumiem; personisko interešu aizsardzību. Tādējādi no Līguma nosacījumiem neizriet audžuģimenes pienākums pārstāvēt tajā ievietotā bērna atsevišķas personiskās un mantiskās intereses un tiesības.

[Noteikumu 75. punktā](#) noteikts, ka bāriņtiesa, izvērtējot bērna intereses un audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes prasmes un zināšanas, var uzdot audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei (turpmāk – audžuģimene) pārstāvēt bērna atsevišķās personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Pilnvarojums neatbrīvo bāriņtiesu no noteiktās atbildības par bērna interešu un tiesību aizstāvību.

[Bāriņtiesu likuma 46. pantā](#) noteikti bāriņtiesas priekšsēdētāja **pienākumi**, bet šā likuma [47. pantā](#) – bāriņtiesas priekšsēdētāja **uzdevumi**. Nevienā no iepriekš minētajām vai citām bāriņtiesas darbību regulējošām tiesību normām nav noteikts tiešs bāriņtiesas priekšsēdētāja pienākums vai uzdevums pilnvarot audžuģimeni vai bāriņtiesas locekli pārstāvēt audžuģimenē ievietota bērna atsevišķas personiskās un mantiskās tiesības un intereses.

Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 48. panta](#) pirmajā daļā noteiktajam, bāriņtiesa lietas izskata un lēmumus pieņem koleģiāli bāriņtiesas sēdē. Tādējādi bāriņtiesai tiesību aktā dotas pilnvaras kā koleģiālai atvasinātai valsts pārvaldes institūcijai, un savas tiesības tā var izmantot atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim⁷⁸, t.i., pieņemot koleģiālu lēmumu.

Līdz ar to, lai pilnvarotu audžuģimeni vai bāriņtiesas locekli pārstāvēt audžuģimenē ievietota bērna atsevišķas tiesības un intereses, nepieciešams koleģiāls bāriņtiesas lēmums. Tādējādi ar attiecīgu lēmumu bāriņtiesa daļu savu kā koleģiālās institūcijas pilnvaru nodod attiecīgi audžuģimenei vai bāriņtiesas loceklim. Tikai tāds pilnvarojums, kas izsniegts bāriņtiesas lēmuma formā, ir uzskatāms par iestādes gribas izteikuma, kuram ir tiesiska nozīme, apstiprinājumu.

Saskaņā ar bāriņtiesu sniegtajām atbildēm centra aptaujā secināms, ka ļoti retos gadījumos ir bijušas akūtas situācijas, kad nepieciešams steidzamības kārtā saņemt pilnvarojumu – vienā

⁷⁸ [Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta](#) pirmā daļa. Valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām. Tā darbojas normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros. Valsts pārvalde savas pilnvaras var izmantot tikai atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim.

gadījumā saistībā ar e-recepšu medikamentu izņemšanu un otrā – situācijā, kad bērns bija jāizņem no policijas. Līdz ar to secināms, ka bāriņtiesas sēdes sasaukšana, lai lemtu par audžuģimenes pilnvarošanu bērna personisko vai mantisko interešu pārstāvībai, ir savlaicīgi ieplānojama. Tāpēc **centrs aicina bāriņtiesas informēt audžuģimenes par nepieciešamību savlaicīgi risināt jautājumu par bāriņtiesas pilnvaras saņemšanu audžuģimenē ievietotā bērna personisko un mantisko interešu pārstāvībai**, ņemot vērā, ka bāriņtiesai pilnvarojuma izsniegšanai būs nepieciešamas sasaukt koleģiālu sēdi.

Veicot bāriņtiesu aptauju, centrs noskaidroja, ka gandrīz visas bāriņtiesas, kuras lemj par bērna ievietošanu audžuģimenē, uzreiz pilnvaro audžuģimeni pārstāvēt konkrēto bērnu:

- 1) veselības jautājumu risināšanai, pārstāvēt bērna intereses visās medicīnas iestādēs saistībā ar viņa medicīnas aprūpi, t.sk. saņemt un pieprasīt bērnam pienākušos recepšu medikamentus;
- 2) izglītības jautājumu risināšanai, ārpusstundu pasākumu jautājumu risināšanā;
- 3) dzīvesvietas deklarēšanai;
- 4) pases un personas apliecības izgatavošanai;
- 5) interešu pārstāvēšanai valsts un pašvaldību iestādēs;
- 6) iesniegt un saņemt dokumentus, kas nepieciešami audžuģimenē ievietotā bērna interešu un tiesību nodrošināšanai;
- 7) pavadīt bērnu braucienos ārpus Latvijas Republikas robežām un atgriezties Latvijas Republikā.

Bāriņtiesu prakse attiecībā uz pilnvaras derīguma termiņu atšķiras. Visbiežāk vispārējai pilnvarai netiek noteikts termiņš, savukārt atsevišķas bāriņtiesas **nosaka gada termiņu vai 6 mēnešu termiņu**.

Bāriņtiesas norādījušas arī uz citiem gadījumiem, kad bijis nepieciešams izdot pilnvaru bērna interešu pārstāvībai:

- 1) bērna vārdā saņemt no VAS “Latvijas Pasts” vai jebkura cita pasta (kurjerpasta) visa veida iekšzemes un kurjera sūtījumus;
- 2) konta atvēršanai uz bērna vārda;
- 3) saņemt pašvaldības pedagogiski medicīniskās komisijas un citu speciālistu atzinumus saistībā ar bērna veselību un attīstību;
- 4) citos gadījumos.

Centrs pauž viedokli, ka pilnvarojums audžuģimenei pieņemams kā **atsevišķs bāriņtiesas lēmums**, ņemot vērā, ka pilnvara uzrādāma dažādās iestādēs, norādot konkrētu pilnvarojuma apjomu. Lai bāriņtiesa varētu pilnvarot audžuģimeni pārstāvēt bērnu, tai **jāgūst pārliecība, ka audžuģimenei piemīt gan zināšanas, gan spējas nodrošināt bērna vislabākajām interesēm atbilstošu pārstāvību**.

Vēršam bāriņtiesas vērību uz [Noteikumu 75.punktā](#) norādīto, ka **pilnvarojums neatbrīvo bāriņtiesu no noteiktās atbildības par bērna interešu un tiesību aizstāvību**.

Tas nozīmē, ka audžuģimenei jebkurā gadījumā ikviens būtisks jautājums (piemēram, problēmas izglītības iestādē, nepieciešamība izvērtēt atbilstošāko mācību programmu bērna spējām, izglītības iestādes izvēle, nozīmīgas medicīniskas manipulācijas u.tml.), kas skar audžuģimenē ievietoto bērnu, jāaskāņo ar bāriņtiesu, kā arī bāriņtiesai regulāri jāpārliecinās par bērna aprūpi un audzināšanu audžuģimenē, aktīvi jāiesaistās problēmsituāciju risināšanā.

Centrs kritiski vērtē tādu pilnvarojumu izsniegšanu, kur bērna intereses jāpārstāv būtiskos un juridiski sarežģītos procesos, kā piemēram:

- 1) pārstāvēt bērna mantiskās intereses un kārtot mantojuma lietu par apstiprināšanu mantojuma tiesībās saistībā ar atstāto mantojumu;
- 2) pārstāvēt bērnu tiesu iestādēs, Valsts policijā, tai skaitā piedalīties administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanā;
- 3) pārstāvēt bērna intereses tiesā par bērnu aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem.

Arī Tiesībsargs ir norādījis uz gadījumiem, kad konstatēta nepienācīga bērna interešu un tiesību pārstāvība kriminālprocesos, jo bērnu pārstāvēt pilnvarota audžuģimene, kurai nav pietiekamas zināšanas, lai nodrošinātu kvalitatīvu bērna pārstāvību. Bāriņtiesas centram pādušas viedokli, ka galvenais arguments, kādēļ kriminālprocesā pārstāvēt bērnu tiek pilnvarotas audžuģimenes ir liels attālums līdz audžuģimenei. Vēršam uzmanību, ka audžuģimenes dzīvesvietas attālums nevar būt iemesls, kādēļ kriminālprocesā, kur bērna pārstāvim jānodrošina vispusīga bērna vislabāko interešu aizsardzība, bāriņtiesa pati to nenodrošina. Tikai atsevišķos gadījumos, pārliecinoties, ka audžuģimenei piemīt vispusīgas juridiskas zināšanas, augsta ieinteresētība audžuģimenē ievietotā bērna vislabāko interešu nodrošināšanā, izpratne un cieša saikne ar bērnu, bāriņtiesa var vērtēt iespējamību, pilnvarot audžuģimeni pārstāvēt bērna intereses kriminālprocesā.

Attiecībā uz pilnvarojumu sniegšanu bērna mantisko interešu nodrošināšanai bankās, lūdzam iepazīties ar Finanšu nozares asociācijas izstrādātajiem ieteikumiem "[Banku finanšu pakalpojumu sniegšanas īpatnības nepilngadīgajiem](https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2020/07/finansu_pakalpojumu_sniegšana_nepilngadigajiem.pdf)"⁷⁹

⁷⁹https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2020/07/finansu_pakalpojumu_sniegšana_nepilngadigajiem.pdf.

3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību

(pirmreizēji publicēta 04.09.2019.)

3.1. Sadarbība kā pamats bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektīvai darbībai

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Labās prakses piemēri Latvijas vairākās pašvaldībās pierāda, ka ir iespējams efektīvi nodrošināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, ja vien pastāv veiksmīga starpinstitucionālā sadarbība. Veiksmīgas sadarbības rezultātā iespējams savlaicīgi un efektīvi nodrošināt bērnu tiesību aizsardzību pašvaldībā, nepieļaut ilgstošus bērnu tiesību pārkāpumus un izstrādāt efektīvus preventīvas pasākumus bērnu labāko interešu aizsardzībai.

Lai uzlabotu pašvaldības institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā, saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) trešo daļu ir izdoti [Ministru kabineta 2017.gada 12.septembra noteikumi Nr.545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”](#). Lai sekmētu efektīvu institūciju sadarbību un veidotu mērķētāku katras institūcijas rīcību, tādējādi nodrošinot bērna tiesību un interešu vislabāko aizsardzību, minēto [noteikumu 4.punkts](#) nosaka, ka **sadarbības grupa ir konsultatīva koleģiāla institūcija**, kuru izveido pašvaldība, un tās darbības teritorija ir attiecīgā novada vai republikas pilsētas administratīvā teritorija.

Savlaicīga un kvalitatīva informācijas apmaiņa visu iesaistīto institūciju starpā, kā arī vienam otra **pienākumu apzināšanās** un **vienota izpratne** ir ļoti svarīgs aspekts, lai darbs ar bērnu un ģimeni tiktu uzsākts savlaicīgāk un maksimāli efektīvi. Tādējādi sadarbības grupu sanāksmju galvenais uzdevums ir radīt platformu, kuras ietvaros starp iesaistītajām institūcijām notiktu regulāra informācijas apmaiņa gan par sadarbību kopumā, gan par individuālajiem gadījumiem, kā arī savstarpējas izpratnes veidošana par katras no iesaistīto institūciju darba specifiku. Īstenojot sadarbību, šis kopīgais darbs veidos mērķētāku, atbilstoši vienotai izpratnei saskaņotu un koordinētu katras institūcijas rīcību ar bērnu un ģimeni. Proti, sadarbības grupa darbojas kā konsultatīva koleģiāla platforma nolūkā sekmēt efektīvu institūciju savstarpēju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā un darbu ar bērnu un ģimeni katra iesaistītā institūcija veic un lēmumus pieņem savas kompetences ietvaros⁸⁰.

Centra darbinieki, veicot savus tiešos pienākumus gan bāriņtiesu darba uzraudzībā un metodiskajā vadībā, gan pārbaudot valsts vai pašvaldības institūciju, gan nevalstisko organizāciju, kā arī citu fizisku vai juridisku personu darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā, ir konstatējuši, ka joprojām daudzās pašvaldībās par pamatu, kādēļ nenotiek efektīva bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšana ģimenē gan ārpus tās, ir sadarbības trūkums starp dažādām institūcijām.

⁸⁰ [Ministru kabineta 2017.gada 12.septembra noteikumi Nr.545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” anotācija](#), 2.lpp.

Izvērtējot konstatētos bērnu tiesību pārkāpumus pašvaldību un valsts institūciju – bāriņtiesu, sociālo dienestu, bērnu aprūpes un izglītības iestāžu u.c. darbībā, secināms, ka tos veicinājusi neefektīva sadarbība vai pat tās trūkums starp dažādām institūcijām, it īpaši starp bāriņtiesu un pašvaldības sociālo dienestu/sociālā darba speciālistu.

Sadarbības trūkumu raksturo:

- novēlota informācijas sniegšana kompetentajām iestādēm;
- būtiskas informācijas nesniegšana, nepilnīgas informācijas sniegšana;
- iestāžu kompetenču nepārzināšana;
- pietiekamas uzmanības neveltīšana saņemtajai informācijai (neizvērtēšana), novēlota iepazīšanās ar būtisku informāciju;
- normatīvo aktu nepareiza „interpretācija” un to piemērošana konkrētos gadījumos;
- ilgstoši nenodrošināta bērnu tiesību un tiesisko interešu aizsardzība (noteiktu darbību neveikšana pēc bērnu tiesību pārkāpumu konstatācijas);
- neizstrādāts mehānisms, kas nodrošinātu lietas uzraudzību un plānoto darbību turpināšanu, mainoties iestādes darbiniekiem;
- personisko attiecību uzsvēršana iepretim profesionālai un lietišķai saskarsmei u.c.

Kā secināts pētījumā [“Sociālā dienesta sadarbības institūciju un pašvaldību domju vadītāju izpratnes par sociālā dienesta vietu un lomu sabiedrībā mērījumi un iegūto rezultātu analīze”](#), kas veikts ar Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu Labklājības ministrijas īstenotā projekta Nr. 9.2.1.1/15/I/001 “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” aktivitātes 16.6. “Ex-ante un ex-post izvērtējumi pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai” ietvaros, starpprofesionāļu komandas un starpinstitucionālās sadarbības veidošana pašvaldībās atšķiras.

Minētajā pētījumā noskaidrotas **vairākas būtiskas problēmas pilnvērtīgas sadarbības nodrošināšanai:**

- **Pārsvarā notiek informācijas nodošana par identificētajiem problēmu gadījumiem, bet mazāk attīstīta ir sadarbība sociālo gadījumu risināšanas procesā.** Tā rezultātā ne vienmēr iesaistīto institūciju pārstāvji zina par sasniegto vai nesasniegto rezultātu, jo sadarbība ir apstājusies pēc informācijas nodošanas, tālāko atbildību ņemoties vienam no iesaistītajam partneriem. Iemesli meklējami vienotas izpratnes trūkumā par iesaistīto institūciju kompetences un prakses robežām;
- **Starpinstitucionālo komandu darbības efektivitāte** ir atkarīga no iesaistīto pušu motivācijas sadarboties, skaidri definēta pienākumu un atbildības sadalījuma, kā arī kopīgi pieņemto lēmumu konsekventas ievērošanas, kas ne vienmēr notiek;
- **Savstarpējie sadarbības līgumi ir salīdzinoši reta prakse,** kaut arī tai ir vairāki pozitīvi aspekti – skaidrs funkciju un pienākumu sadalījums, iesaistīto pušu pausta un apliecināta apņemšanās sadarboties, kā arī sadarbības pēctecības un institucionālās atmiņas nodrošināšana neatkarīgi no institūciju kadru mainības;
- Liels uzsvars sadarbības partneru **savstarpējiem kontaktiem**, starppersonu attiecībām, **individuālo motivāciju sadarboties**, attieksmi pret darbu un komunikācijas prasmēm. Tādējādi pastāv risks, kad, neizveidojoties cilvēciskam kontaktam, starpinstitūciju sadarbība noris nepietiekami vai neefektīvi.

Nemot vērā minēto un atkārtoti akcentējot sadarbības nepieciešamību starp institūcijām bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā, centrs ir izstrādājis metodiskos ieteikumus bāriņtiesas un sociālā dienesta starpinstitucionālās sadarbības uzlabošanai un nostiprināšanai, veicinot izpratni par sistemātiskas sadarbības nepieciešamību prioritārai bērna tiesību aizsardzībai.

3.2. Normatīvais regulējums

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Bāriņtiesu un sociālo dienestu (sociālā darba speciālistu), kā arī citu speciālistu sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā nosaka šādi **normatīvie akti**:

- [Latvijas Republikas Civillikums](#) (turpmāk – Civillikums);
- [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#);
- [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums](#);
- [Valsts sociālo pabalstu likums](#);
- [Likums Par policiju](#);
- [Bāriņtiesu likums](#);
- [Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”](#);
- [Valsts pārvaldes iekārtas likums](#);
- [Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi”](#) (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi);
- [Ministru kabineta 2018. gada 26.jūnija noteikumi Nr.354 „Audžuģimenes noteikumi”](#) (turpmāk – Audžuģimenes noteikumi);
- [Ministru kabineta 2018.gada 30.oktobra noteikumi Nr.667 „Adopcijas kārtība”](#);
- [Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumi Nr.355 „Ārpusģimenes atbalsta centra noteikumi”](#);
- [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”](#);
- [Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”](#);
- [Ministru kabineta 2017.gada 13.jūnija noteikumi Nr.338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”](#);
- [Ministru kabineta 2019.gada 2.aprīļa noteikumi Nr.138 „Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu”](#);
- [Ministru kabineta 2014.gada 18.marta noteikumi Nr.142 „Noteikumi par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksas kārtību un apmēru”](#).

Saskaņā ar [likuma „Par pašvaldībām” 15.panta](#) pirmās daļas 7. un 8.punktu, **pašvaldību autonomā funkcija ir nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību un gādāt par aizgādību, aizbildnību, adopciju un bērnu personisko un mantisko tiesību un interešu aizsardzību. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66.pantā](#)** definēti jau konkrēti pašvaldību pienākumi bērnu tiesību aizsardzības jomā⁸¹.

Pašvaldība sniedz palīdzību un atbalstu ģimenēm, kurās ir bērni, garantējot ikvienam pašvaldības teritorijā dzīvojošam bērnam pajumti, siltumu, apģērbus un vecumam un veselības stāvoklim atbilstošu uzturu, kā arī nodrošina ārpusģimenes aprūpi tiem bērniem, kuriem uz laiku vai patstāvīgi nav savas ģimenes vai kuras viņu pašu interesēs nedrīkst atstāt šajā ģimenē.

⁸¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66.panta](#) otrās daļas 1.,2.punkts.

Lai īstenotu pašvaldību kompetenci, pašvaldībām ir tiesības veidot institūcijas un iestādes, ar kuru starpniecību nodrošināt likumos noteikto funkciju izpildi, ievērojot pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju, t.sk. bērnu, intereses un tiesības.

Vēršam uzmanību, ka gan bāriņtiesa, gan sociālais dienests ir pašvaldības izveidotas iestādes, kuru darbība bērnu tiesību aizsardzības jomā galvenokārt vērsta uz to jautājumu risināšanu, kas saistīti ar nepilngadīgo bērnu aprūpes un aizgādības nodrošināšanu ģimenē, gan ārpus tās, kā arī pakalpojumu un palīdzības sniegšanu un organizēšanu personām un ģimenēm atbilstoši to vajadzībām.

Bāriņtiesas kompetence ir noteikta Bāriņtiesu likumā, pie tam, kā prioritāru bāriņtiesas darbības principu izvirzot bērna vai personas ar ierobežotu rīcībspēju tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Savukārt sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principus, to personu loku, kurām ir tiesības saņemt šos pakalpojumus un palīdzību nosaka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums.

Minēto funkciju īstenošana ir pašvaldības kompetence un atbildība, kura īstenojama **iestādēm savstarpēji sadarbojoties.**

Lai novērstu iespējamās domstarpības un uzlabotu pašvaldības iestāžu sadarbību, ieteicams, ievērojot normatīvo aktu prasības un šajos metodiskajos ieteikumos rekomendētās sadarbības vadlīnijas labās prakses piemēros, pašvaldībās izstrādāt **vienošanās dokumentu par starpinstitucionālās sadarbības mehānismu pašvaldības institūcijām**, kuras iesaistītas bērnu tiesību nodrošināšanā, lai efektīvi īstenotu [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta](#) pirmajā daļā noteikto, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama.

3.3. Starpprofesionāļu komandas darba galveno pamatprincipu īss kopsavilkums

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Galvenie pamatprincipi normatīvajos aktos, kas nosaka nepieciešamību starpinstitucionālai sadarbībai bērnu tiesību nodrošināšanā:

Bērnu tiesību aizsardzības likums

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.panta](#) pirmajā daļā noteikto, bērnu tiesību aizsardzību valstī nodrošina šādi subjekti:

- 1) bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi;
- 2) izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes;
- 3) valsts un pašvaldību institūcijas;
- 4) Sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem;
- 5) darba devēji.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama.

Vienlaikus [26.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni, it īpaši daudzbērnu ģimeni, un sniedz tai palīdzību. Satversmes tiesa norāda, ka ģimene ir sociāla institūcija, kas balstās uz sociālajā realitātē konstatējamām ciešām personiskām saitēm, kuru pamatā ir sapratne un cieņa.⁸² Pat nepastāvēt bioloģiskai saiknei vai juridiski atzītām bērna un vecāka attiecībām, starp bērnu un personu, kas šo bērnu aprūpējusi, atkarībā no tā, vai viņi dzīvo kopā, viņu attiecību ilguma un kvalitātes, kā arī pieaugušā lomas attiecībās ar bērnu var pastāvēt faktiskas ģimenes attiecības.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

[Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta](#) trešajā daļā noteikts, ka, sniedzot sociālos pakalpojumus, institūcijas nodrošina starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību.

Bāriņtiesu likums

[Bāriņtiesu likuma 17.panta](#) 4.punktā noteikts, ka bāriņtiesa sadarbojas ar citām bāriņtiesām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem, policijas iestādēm, Valsts probācijas dienestu un tiesu izpildītājiem, lai nodrošinātu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un interešu aizsardzību.

Bērnu tiesību aizsardzības likums

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta](#) trešajā daļā noteikts, ka bērna tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.

Vienlaikus uzsverams, ka **katra no iesaistītajām institūcijām ir kompetenta pieņemt lēmumu kādā noteiktā aspektā:**

- **bāriņtiesa** lemj par nepieciešamību pārtraukt vecākiem aizgādības tiesības un par bērna ārpusģimenes aprūpi;
- **sociālais dienests** veic psihosociālu darbu un sniedz finansiālu atbalstu ģimenēm ar bērniem;
- **ārstniecības iestāde** sniedz bērnam nepieciešamo medicīnisko palīdzību;
- **bērnu aprūpes iestāde, aizbildnis, audžuģimene** – nodrošina bērna aprūpi un audzināšanu bērna ārpusģimenes aprūpes laikā;
- **izglītības iestāde** īsteno izglītības programmu un veic audzinoša rakstura pasākumus;
- **policija** veic izziņas un izmeklēšanas darbības.

⁸² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 12.novembra spriedums lietā Nr.2019-33-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019-33-01_Spriedums.pdf 24.lpp.

Tādējādi, starpinstitutionālā sadarbība ir nepieciešama, lai bērnu tiesību aizsardzības subjekti – bērna ģimene, izglītības, kultūras, veselības aprūpes, bērnu aprūpes iestādes, policija, valsts un pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas un citas fiziskas un juridiskas personas, kuru darbība saistīta ar palīdzības sniegšanu bērniem, kā arī darba devēji varētu veiksmīgi īstenot normatīvajos aktos noteiktās prasības, nodrošinot bērnu tiesības (piemēram, bērna drošību, aizsardzību, tiesības uz izglītību, tiesības būt pasargātam no fiziskas, garīgas un seksuālas ekspluatācijas).

Svarīgi!

Starpinstitutionālā sadarbība balstās uz dažādu institūciju starpprofesionāļu komandas darbu.

Starpprofesionāļu komanda ir **dažādu disciplīnu profesionāļu grupa**, kurai ir **kopējs mērķis** - kvalitatīva pakalpojuma sniegšana klientam un pēc iespējas labāks problēmsituācijas risinājums. Ar starpinstitutionālās komandas palīdzību var piesaistīt nepieciešamos resursus klienta problēmas risināšanā.

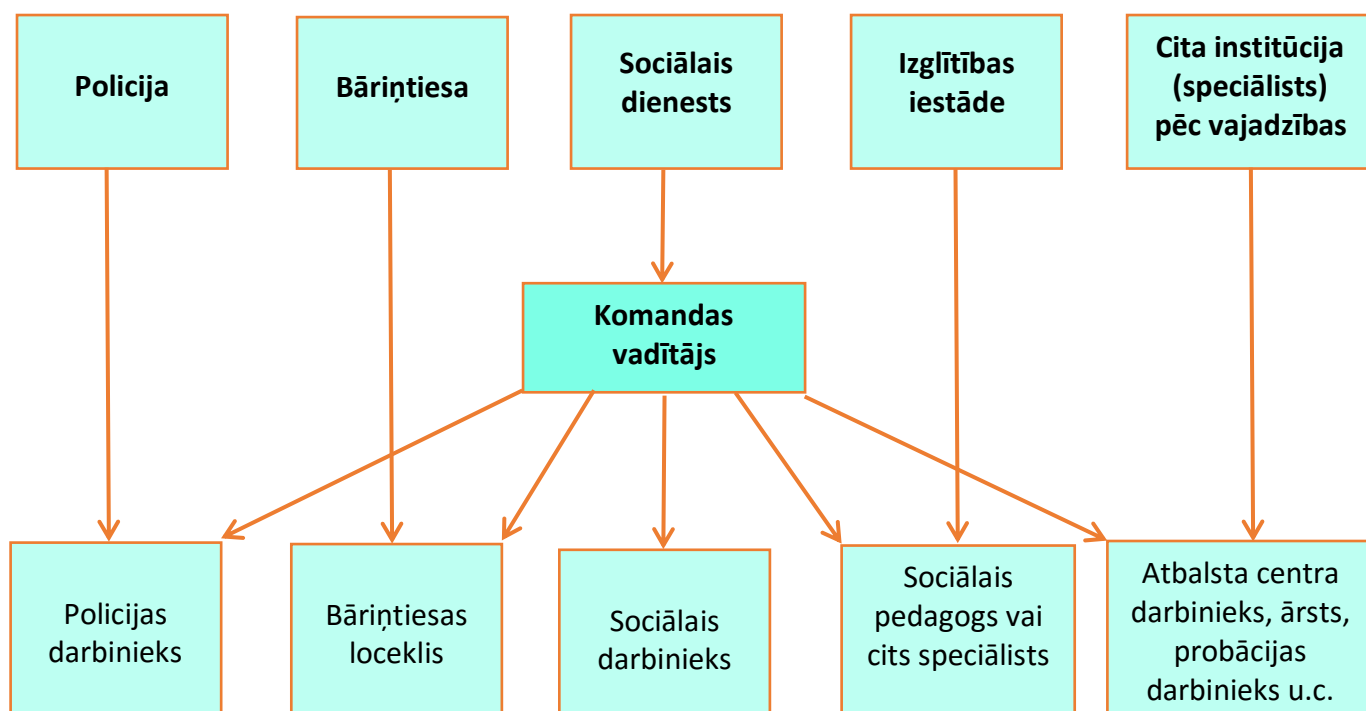
Sadarbības posmi:

- **Informācijas apmaiņa** – speciālisti zina viens otra pienākumus un apmainās ar noderīgu informāciju;
- **Starpprofesionāļu komandas izveide** – komandas veidošanas iniciators (komandas vadītājs) piesaista nepieciešamos speciālistus, organizē sanāksmes;
- **Mērķa izvirzīšana** – komanda, ņemot vērā klienta (ģimenes) vajadzību un resursu novērtējumu, izvirza kopīgu mērķi, sadala uzdevumus un atbildību (vienotu prasību un noteikumu izvirzīšana darbam ar klientu – ģimeni);
- **Plānošana un kontrole** – komandas vadītājs uzņemas komandas darba plānošanu un izvirzīto uzdevumu izpildes kontroli, kā arī nodrošina speciālistu atbalstu nospraustajiem mērķiem;
- **Sadarbība** – komandas ietvaros tiek saskaņota pakalpojumu sniegšana (jāatceras, ka pieņemot jebkuru lēmumu, kas saistīts ar bērna interešu un tiesību nodrošināšanu, ir jāuzklausā arī bērna viedoklis par situāciju);
- **Atbildība** – speciālisti uzņemas vienlīdzīgu atbildību par komandas darbu un uzdevumu realizēšanu atbilstoši savai kompetencei;
- **Novērtēšana** – sadarbības rezultāta novērtēšana (atgriezeniskā saite, ļoti būtiska ir nevis citu institūciju darba kontrole, bet zināšanas par to, kā ir veicies darbā ar izvirzītā mērķa sasniegšanu).

Starpinstitutionālās komandas darbā svarīgs ir **komandas vadītājs**, kurš organizē tikšanās reizes un apkopo informāciju par komandas paveikto izvirzīto mērķu sasniegšanā un darbā ar ģimeni.

Atkarībā no risināmās problēmas, starpinstitutionālās komandas vadītājs var būt arī krīzes centra vai arī bērnu aprūpes iestādes darbinieks vai citas iestādes speciālists. Taču gadījumos, ja tiek veikts psihosociālais darbs ar ģimeni, komandas vadītājam būtu jābūt sociālā darba speciālistam.

Profesionāļu komandas piemērs

3.4. Būtiskākie jautājumi, kuros nepieciešama bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbība

3.4.1. Sadarbība, strādājot ar ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 17.panta](#) 5.punktam viens no bāriņtiesas pienākumiem ir **informēt pašvaldības sociālo dienestu par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība.**

Saskaņā ar [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.panta](#) 1. un 2.punktu pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi ir **veikt sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām, kā arī sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi**, audžuģimenēm, aizbildņiem, personām, kuras aprūpē kādu no ģimenes locekļiem, personām ar invaliditāti, pensijas vecuma personām, personām ar garīgās attīstības traucējumiem un citām personu grupām, kurām tas nepieciešams.

Līdz ar to, sociālais darbs ar ģimenēm, kurās bērna attīstībai nav nodrošināti labvēlīgi apstākļi un kurām nepieciešama palīdzība, ir **pašvaldības sociālā dienesta pienākums.**

Gadījumos, kad bāriņtiesa, strādājot ar nepilngadīga bērna aprūpes un audzināšanas nodrošināšanu ģimenē (t.sk. aizbildņa ģimenē, audžuģimenē) vai, no fiziskajām personām vai institūcijām, saņemot informāciju, ka ģimenei nepieciešama palīdzība, tā informē pašvaldības sociālo dienestu vai sociālā darba speciālistu un lūdz veikt sociālo darbu ar ģimeni, kā arī nepieciešamības gadījumā sniegt ģimenei sociālo palīdzību vai sociālos pakalpojumus.

Savukārt, kad **sociālā darba speciālista rīcībā (mutiska vai rakstiska) ir nonākusi bāriņtiesas sniegtā informācija par ģimeni**, kurai nepieciešama palīdzība, taču nav nepieciešama tūlītēja bērna šķiršana no ģimenes, tad **sociālā darba speciālistam:**

- mutiski saņemtā informācija jāfiksē protokolā;
- saņemtā informācija pēc iespējas ātrāk un vispusīgāk jāpārbauda;
- jānodrošina bērna dzīves apstākļu pārbaude, nepieciešamības gadījumā, pieaicinot bāriņtiesas vai policijas pārstāvi;
- jāizvērtē apdraudējums bērna drošībai, veselībai un dzīvībai;
- jāuzklausā bērna viedoklis;
- kā arī jāveic citas darbības atbilstoši sociālā darbinieka kompetencei.

Visus pret bērnu vērstos vardarbības veidus vieno **šādas pazīmes:**

- vardarbība pret bērnu ir pieaugušā cilvēka apzināts spēka vai varas pielietojums saskarsmē ar bērnu, kas ir bīstams bērna veselībai vai dzīvībai;
- ar vardarbības upuri – bērnu – ir manipulēts un bērns ir psiholoģiski ietekmēts, piemēram, likts bērnam pieņemt izkropļotu priekšstatu par pasauli: ticēt, ka pats vainīgs, ja piemēram, mammai viņš ir bijis jānoper, ticēt, ka vardarbība ir parasts vai pieņemams veids, kādā vecāki izrāda rūpes un mīlestību pret bērnu;
- negatīvi ir ietekmēts bērna pašvērtējums, pašcieņa, kā arī bērns iesaistīts tādās darbībās (piemēram, seksuālās), ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu.

Svarīgi!

Bērna veselības un dzīvības apdraudējums pastāv, ja pastāv jebkāda veida vardarbība pret bērnu:

1. emocionālā vardarbība (bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai);
2. fiziskā vardarbība (bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai);
3. seksuālā vardarbība (bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu);
4. vecāku nolaidība vai pamešana novārtā (bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana).

Vienlaikus īpaši aicinām iestādes un speciālistus apzināties arī tās problēmas, kas saistītas ar vardarbību ģimenē, kad viens vecāks ir vardarbīgs pret otru vai citiem pieaugušajiem ģimenes locekļiem.

Vēršam uzmanību, ka situācijās, kurās sociālais dienests saņēmis informāciju par vardarbību starp pieaugušajiem ģimenes locekļiem ģimenēs, kurās aug bērni, vardarbība pret kādu no vecākiem vai vecāku savstarpēja vardarbība ir uzskatāma par emocionālu vardarbību arī pret bērniem. Ja sociālais dienests konstatējis, ka ģimenē pastāv vardarbība, bet persona, pret kuru vērsta vardarbība, nespēj nodrošināt pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību iesniegšanu tiesā, **sociālais dienests par minēto situāciju informē bāriņtiesu**.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 19.¹ panta](#) pirmo daļu, ja bērna vecāks vai aizbildnis objektīvu iemeslu dēļ nav iesniedzis bērna interesēs tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, **bāriņtiesa bērna interesēs iesniedz šo pieteikumu tiesai**, ja:

- 1) pret bērnu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla vai psiholoģiska vardarbība, vai vardarbīga kontrole;
- 2) saņemtas ziņas par iespējamu pret bērnu vērstu fizisko, seksuālo vai psiholoģisko vardarbību vai vardarbīgu kontroli;
- 3) pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu, ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība;
- 4) saņemtas ziņas par iespējamu fizisko, seksuālo, psiholoģisko vai ekonomisko vardarbību pret personu, kas pastāvīgi dzīvo kopā ar bērnu.

Jāakcentē, ka īpaši svarīgi ir pievērst uzmanību informācijai, kas sociālajā dienestā saņemta no mediķiem ***par ārstniecības iestādēs ievietotiem bērniem vecāku nepietiekamas aprūpes un uzraudzības dēļ***. It īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad slimnīcās tiek ievietoti bērni ar sadzīves apstākļos iegūtām traumām, piemēram, nepilnu gadu veci bērni ar locītavu lūzumiem, smadzeņu satricinājumiem un citiem ķermeņa sasitumiem u.c. Tas var liecināt par iespējamu fizisku vardarbību pret bērnu un sociālā darba speciālistam šī informācija ir nekavējoši, ne vēlāk kā tajā pašā dienā jāpārbauda. Ja sociālā darba speciālistam, pārbaudot minēto informāciju,

rodas pamatotas aizdomas par iespējamu notikušu fizisku vardarbību pret bērnu, par to nekavējoši jāziņo bāriņtiesai un policijai, lai minētās institūcijas varētu veikt nepieciešamos pasākumus un darbības savas kompetences ietvaros, lai prioritāri nodrošinātu bērna turpmāku atrašanos drošā vidē un nepieciešamības gadījumā izolētu iespējamo varmāku.

Papildus vēršam uzmanību, ka **saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 3.punktā noteikto**, ja ārstniecības iestādē sniegta palīdzība bērnam, kuram konstatētas iespējamās vardarbības sekas, ārstniecības iestāde nekavējoties par to ziņo policijai un pašvaldības sociālajam dienestam. Ja sociālais dienests ir saņēmis šāda veida informāciju no ārstniecības iestādes, par minēto situāciju ģimenē **nepieciešams informēt arī bāriņtiesu.**

Ja sociālais dienests apdraudējumu bērna drošībai, veselībai un dzīvībai nav konstatējis, tomēr, izvērtējot situāciju, secināms, ka ģimenei trūkst prasmju bērna aprūpē, audzināšanā un uzraudzībā vai ir nepieciešama cita veida palīdzība, piemēram, ārstēšanās no atkarību izraisošām vielām vai sociālā palīdzība, sociālā darba speciālists atbilstoši savai kompetencei **izstrādā individuālo rehabilitācijas plānu ģimenei** (ģimenei kopumā, un nepieciešamības gadījumā arī katram ģimenes loceklim – vecākiem un bērnam atsevišķi), uzsāk darbu ar konkrēto ģimeni t.sk. sniedz nepieciešamo palīdzību un atbalstu bērnam.

Labas sadarbības ietvaros, sociālais dienests informē bāriņtiesu par psihosociālā darba uzsākšanu ar konkrēto ģimeni, lai novērstu cēloņus un tos šķēršļus, kas kavē vecākus nodrošināt bērnam drošus dzīves apstākļus un labvēlīgu sociālo vidi, kas savukārt veicina bērna pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību.

Ja ģimene atzīst esošo krīzes situāciju un piekrīt sadarbīties situācijas uzlabošanā, sociālā darba speciālists:

- veic pilnīgu ģimenes situācijas izpēti, izvērtējot pieejamo informāciju no kaimiņiem, tuviniekiem, bērna izglītības iestādes t.sk. pirmsskolas izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas resursiem;
- veic ģimenes vajadzību, materiālo un personisko (piemēram, motivācija problēmsituācijas risināšanā, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursu novērtējumu;
- noskaidro cēloņus un iemeslus, kas ir par pamatu bērna nepietiekamas aprūpes, attīstības un audzināšanas nodrošināšanai;
- izvērtē iespējamās riskus gan no ģimenes, gan vides, gan paša bērna perspektīvas, piemēram, **vide** - apstākļi, kādos bērns dzīvo var būt par apdraudējumu bērnam, **ģimene** - vecāki, kā arī citi ģimenes locekļi (radnieki vai citas personas), kas dzīvo ar bērnu nedalītā saimniecībā, kuri lieto alkoholu vai citas atkarību izraisošas vielas var būt par apdraudējumu bērnam, **bērns** – paša bērna deviantā uzvedība var būt kā apdraudējums un risks. Šajā gadījumā jāmeklē cēlonis bērna uzvedībā, jo iespējams, ka cēlonis ir vide un ģimene, kādā bērns aug;
- nosaka nepieciešamo palīdzību un atbalsta veidus, piemēram, materiālos pabalstus, psihologa konsultācijas, atbalsta grupas, dienas centra pakalpojumus, kā arī jebkuru citu pašvaldībā pieejamā atbalsta formu un veidu.

Saskaņā ar [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta](#) pirmās daļas 3. punktā noteikto, **sociālā dienesta pienākums ir sniegt personai psihosociālu vai materiālu vai psihosociālu un materiālu palīdzību, lai sekmētu krīzes situācijas pārvarēšanu un veicinātu šīs personas iekļaušanos sabiedrībā.**

Tādējādi **sadarbībā ar ģimeni (personu) tiek:**

- sastādīts rehabilitācijas jeb ģimenes atveseļošanās plāns, (kas sastādāms visai ģimenei kopumā, īpašu uzmanību pievēršot tam, lai tiktu izvērtētas arī bērna vajadzības un ietverti atbilstoši pasākumi to apmierināšanai);
- izvirzīti īstermiņa un ilgtermiņa mērķi;
- tiek slēgts sadarbības līgums;
- tiek nodrošināta sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšana un nepieciešamo resursu piesaiste;
- tiek veikta sadarbības līgumā noteikto uzdevumu izpildes uzraudzība un kontrole.

Svarīgi!

Sociālajam darbiniekam būtiski ir ne tikai izvirzīt konkrētus uzdevumus situācijas ģimenē uzlabošanai, bet arī pārliecināties par to izpildi un periodiski novērtēt ģimenes situāciju, prioritāri no bērnu tiesību un interešu ievērošanas perspektīvas.

Labās prakses ietvaros intervences jeb iejaukšanās posmā, kad tiek veiktas darbības, kas vērstas uz izvirzīto mērķu sasniegšanu ģimenes problēmu risināšanā, būtu **ieteicams organizēt starpinstitucionālās sanāksmes** (piemēram, sociālais dienests, bāriņtiesa, izglītības iestāde, medicīnas iestāde, policija u.c. institūcijas pēc nepieciešamības), kurās piedalās arī ģimenes locekļi.

Starpinstitucionālās sadarbības mērķis ir izvirzīt uzdevumus, ko katra no iesaistītajām institūcijām var veikt konkrētas problēmas risināšanā vai riska novēršanā. Sadarbībā ar citu institūciju pārstāvjiem sociālā darba speciālists nodrošina izvirzīto mērķu realizāciju, speciālistiem sniedzot konsultācijas un atbalstu konkrētu sociālo problēmu risināšanā ģimenē, lai uzlabotu bērna aprūpi un nodrošinātu bērna psihoemocionālo un fizisko labsajūtu ģimenē.

Ja ģimene (persona) neatzīst esošo krīzes situāciju un ģimenē pastāvošās problēmas un nepiekrīt sadarbīties, sociālā darba speciālists iespēju robežās veic dzīves apstākļu pārbaudes, apkopo informāciju, kas ir pieejama, ievācot ziņas no citiem informācijas avotiem ārpus ģimenes, piemēram:

- radniekiem, draugiem, kaimiņiem;
- bērnu pirmsskolas un izglītības iestādēm, sadarbojoties ar skolu sociālajiem pedagogiem (piemēram, par bērna psihoemocionālo attīstību, uzvedību, saskarsmi ar vienaudžiem un pedagogiem, sekmēm mācībās un ārpusskolas interesēm t.sk. vai vecākiem ir sadarbība ar skolu un pedagogiem) u.c.;
- veic citas nepieciešamās darbības atbilstoši kompetencei un rakstiski par to informē bāriņtiesu.

Tādējādi situācijās, kad nav iespējama sadarbība ar konkrēto ģimeni, gan situācijās, kad sociālā darba speciālists, vadot sociālo gadījumu ar konkrēto ģimeni, konstatē, ka nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgus apstākļus, viņam paliekot ģimenē, t.sk.

audžuģimenē vai aizbildņa ģimenē, šo informāciju **rakstveidā** iesniedz bāriņtiesai, lūdzot izvērtēt vecāku (aizbildņu, audžuģimenes) ļaunprātīgu savu tiesību izmantošanu, nenodrošinot bērna aprūpi un uzraudzību, un turpmāko bērna atrašanos ģimenē, kas var apdraudēt viņa pilnvērtīgu fizisko un garīgo attīstību.

Tādējādi atkārtoti uzsveram, ka situācijās, ***kad sociālā dienesta rīcībā nonākusi informācija, ka pastāv (vai ir pamatotas aizdomas, ka pastāv) apdraudējums bērna drošībai, dzīvībai un veselībai bērnam atrodoties ģimenē, sociālā darba speciālists nekavējoties, no sākuma mutiski, tad rakstiski, taču ne vēlāk kā tajā pašā dienā informē par to policiju un bāriņtiesu.***

Bāriņtiesa, savukārt, īstenojot [Bāriņtiesu likuma 16.](#) un [17.pantā](#) noteiktās tiesības un pienākumus, un, pamatojoties uz šo sociālā dienesta sniegto informāciju, ***nekavējoties izvērtē nepieciešamās darbības bērna tiesību un interešu nodrošināšanai.***

Bāriņtiesa, ņemot vērā iegūto informāciju, ***piemēro bērna interesēm atbilstošāko situācijas risinājumu***, proti, izvērtē nepieciešamību sniegt tiesā pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību⁸³, ierosina lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu, nosakot vecākiem uzdevumus noteiktā termiņā bērnam nelabvēlīgas situācijas ģimenē novēršanai⁸⁴, vai gadījumā, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, un bērna interešu un tiesību nodrošinājumam nepieciešama tūlītēja bērna šķiršana no ģimenes, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par:

- 1) bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam;
- 2) bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas;
- 3) bērna izņemšanu no audžuģimenes;
- 4) pirmsadopcijas aprūpes pārtraukšanu⁸⁵.

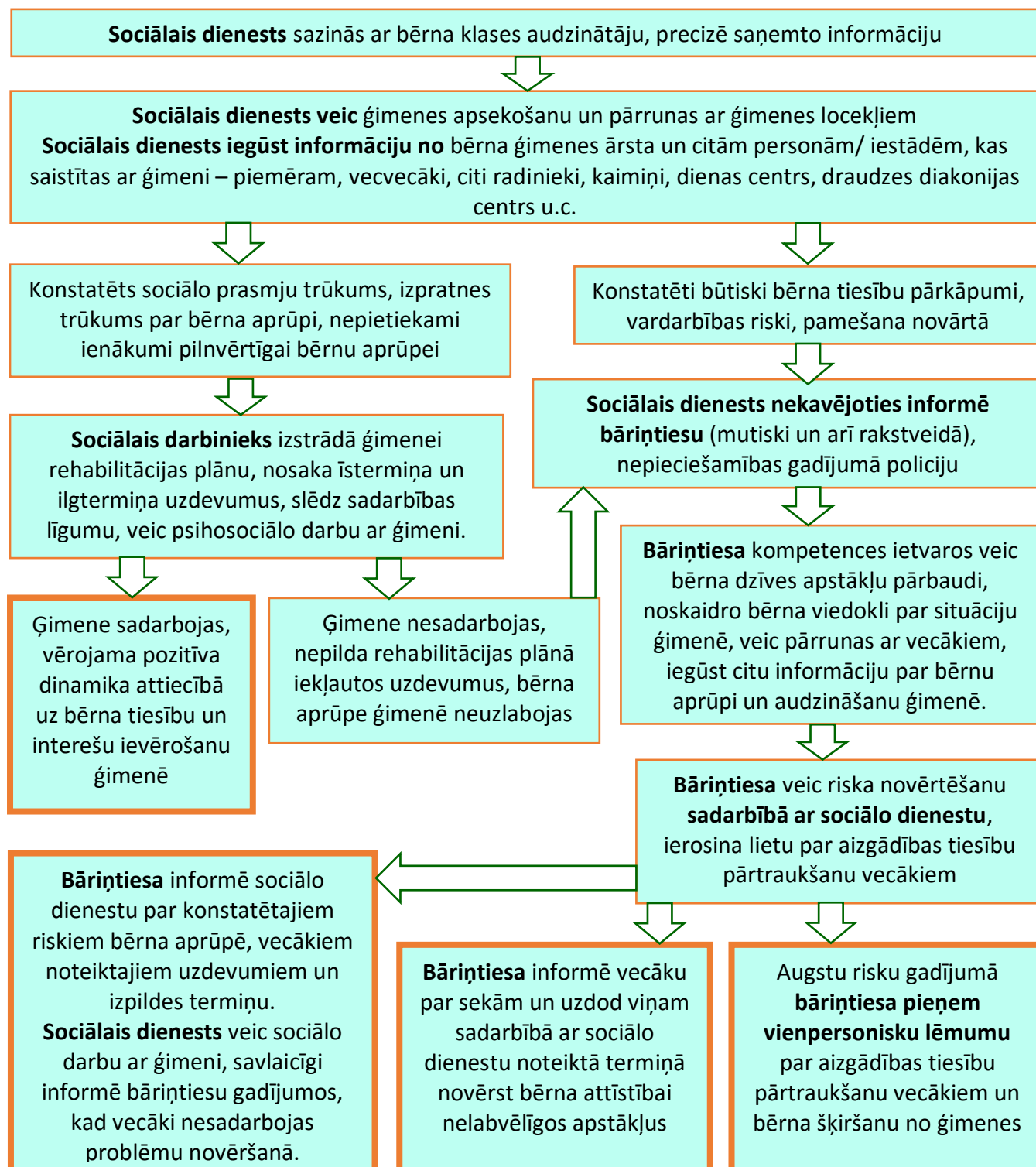
⁸³ [Bāriņtiesu likuma 19.¹pants](#)

⁸⁴ [Bāriņtiesu likuma 22.pants](#)

⁸⁵ [Bāriņtiesu likuma 23.pants](#)

Situācijas piemērs

Sociālais dienests saņēmis informāciju no izglītības iestādes, ka Alise regulāri kavē izglītības iestādē pirmās stundas, apgērbs netīrs un nepiemērots laika apstākļiem, higiēnas problemātika. Vecāki ar skolu nesadarbojas, problēmas nenovērš.

3.4.2. Sadarbība, veicot bāriņtiesas riska novērtēšanu ģimenei

[Bāriņtiesas darbības noteikumu 73.](#) un [76.punkts](#) paredz, ka **riska novērtēšana veicama pirms lēmuma pieņemšanas par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem** (izņemot gadījumus, kad tiek pieņemts vienpersonisks lēmums saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 23.pantu), **kā arī pirms pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas vecākiem un pirms aizbildņa atcelšanas.** Savukārt, šo pašu [noteikumu 75.punkts](#) aktualizē bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbību, paredzot, ka **veicot riska novērtēšanu, bāriņtiesa var pieaicināt attiecīgus speciālistus un institūciju pārstāvjus vai pieprasīt viņu rīcībā esošu informāciju.**

[Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmā prim daļa paredz, ka bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, **veic riska novērtēšanu** (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzīšana, konstatētie bērnu tiesību pārkāpumi u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Labas prakses piemērs būtu, ja **sociālā darba speciālists piedalītos starpinstitutionālā sanāsmē bāriņtiesā, lai kopīgi ar citiem speciālistiem veiktu risku izvērtēšanu un salīdzinātu novērojumus par ģimeni.**

Turklāt likumdevējs ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmo prim daļu atkārtoti ir uzsvēris sociālā darba lomu, lai pēc iespējas nodrošinātu bērnam iespēju augt bioloģiskajā ģimenē.

Svarīgi!

Starpinstitutionāla tikšanās ļauj bāriņtiesai un sociālajam dienestam gūt vienotu viedokli par riskiem ģimenē, nepieciešamajām sociālā dienesta darbībām ģimenes situācijas uzlabošanā, lai pēc iespējas precīzāk un savlaicīgāk konkrētajai ģimenei sniegtu piemērotākos atbalsta pasākumus.

Centra ieskatā, dažādu speciālistu klātienes tikšanās var nodrošināt daudz vispusīgāku un niansētāku informācijas apmaiņu, tādējādi, apzinot pēc iespējas plašāku ģimenes vajadzību klāstu, daloties ar novērojumiem par situāciju ģimenē, kas, pirmkārt, būtiska, veicot ģimenes (vecāka, bērna) riska novērtēšanu un otrkārt, tiešā veidā ir saistīta ar efektīvu turpmāko darbu ar vecāku, tai skaitā izmaiņu, uzlabojumu un palīdzības plānošanu ģimenei (vecākam).

Jāuzsver, ka starpinstitutionālas tikšanās neatceļ bāriņtiesas pienākumu rakstveidā informēt sociālo dienestu par ģimenē konstatētajiem riskiem, lai sociālais dienests savas kompetences ietvaros organizētu pasākumus ģimenei, plānotu nepieciešamo resursu piesaisti un pakalpojumu nodrošināšanu, lai konstatētie riski varētu tikt novērsti.

Riska novērtēšanu bāriņtiesa veic, saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 74.punktu](#), aizpildot attiecīgas anketas un ņemot vērā noteiktus kritērijus saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 1.un 2.pielikumu](#).

Riska novērtējuma anketā atspoguļotajai informācijai jābūt dokumentāram pamatojumam, ko apliecina iepriekš iegūtās ziņas un kas ir fiksētas sarunu protokolos, dzīves apstākļu

pārbaudes aktos, protokolos par saņemto informāciju, pārskatos, kā arī jebkuros citos dokumentos, kas pievienoti konkrētajai bāriņtiesas lietai.

Īpaši jāakcentē, ka pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas mērķis ir ne tikai formāli atjaunot vecāku tiesības, bet pārliecināties par bērna interešu un tiesību nodrošinājumu ģimenē - pirmkārt, vai vecāki spēs ilgstoši un kvalitatīvi nodrošināt bērnam [Civillikuma 177.pantā](#) noteikto aprūpi un otrkārt, vai pastāv iespējamība, ka atkārtoti var rasties kāds no aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesliem.

Tādējādi atbilstoši gan [Civillikuma 203.pantam](#), gan [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) trešajai daļai, gan [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 42.panta](#) pirmajai daļai *nav pieļaujams atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, kamēr nav pārbaudīti iepriekšminētie apstākļi, izvērtēti iespējamie riski un nav pilnīga skaidrība par bērna drošību un personisko interešu nodrošinājumu ģimenē.*

Vēršam uzmanību, ka svarīgi ir apzināties riska faktoru izvērtēšanas nozīmīgumu, bāriņtiesas sadarbības nepieciešamību ar sociālo dienestu un informācijas apmaiņu ar citiem speciālistiem, lai bāriņtiesai būtu iespējams apkopot pēc iespējams plašāku un vispusīgāku informāciju, izvērtēt patiesos lietas apstākļus un pieņemt bērna vislabākajām interesēm atbilstošu lēmumu. It īpaši svarīgi tas ir situācijās, kad bērna pilnvērtīgas aprūpes nodrošināšanā iesaistīto institūciju un speciālistu viedokļi un skatījums uz konkrēto gadījumu ir atšķirīgs.

3.4.3. Sadarbība, nodrošinot palīdzību bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām

Bāriņtiesu un sociālo darbinieku sadarbība ir priekšnosacījums tam, lai īstenotu aktuālos vardarbībā cietušo bērnu sociālās rehabilitācijas pasākumus.

Saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, gadījumos, kad nepieciešama nekavējoša iejaukšanās, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties un pēc iespējas vispusīgāk pārbaudīt šo informāciju, izvērtējot pieejamo informāciju no ģimenes, kaimiņiem, tuviniekiem, bērna izglītības iestādes t.sk. pirmsskolas izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas avotiem.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta](#) pirmajā daļā noteikto iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties.

Par iespējamo vardarbības faktu pret bērnu, bāriņtiesa nekavējoties, sākotnēji mutiski, bet ne vēlāk kā tajā pašā dienā rakstiski ziņo policijai. Sākotnējā informācijas sniegšana mutiski, nepieciešama, lai policijas darbinieki neatliekami varētu sākt rīkoties savas kompetences ietvaros un neitralizēt iespējamo varmāku, lai pārtrauktu fizisku bērna iespaidošanu, pasargātu bērnu no atkārtotiem uzbrukumiem un stabilizētu situāciju ģimenē.

Savukārt **bāriņtiesai** šādos gadījumos primāri jānodrošina bērna dzīves apstākļu pārbaude, nepieciešamības gadījumā pieaicinot policijas vai sociālā dienesta pārstāvi. Ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā, izvērtējot apdraudējuma pakāpi bērna drošībai, veselībai un dzīvībai, kā arī uz klausot bērna viedokli, **tiek konstatēts reāls apdraudējums, vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu**, bērnam jānodrošina droša vide, bāriņtiesai pieņemot vienpersonisku lēmumu par:

- bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem;
- bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas;
- bērna izņemšanu no audžuģimenes saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 23.pantu](#).

Svarīgi!

Bāriņtiesa pirms vienpersoniska lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no ģimenes primāri izvērtē iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam, paliekot ģimenē, un, ja to nav iespējams novērst ar līdzekļiem (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.), kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē, tā lemj par bērna šķiršanu no ģimenes.

Pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 23.pantu](#) otrajā daļā noteikto, **bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis nogādā bērnu audžuģimenē, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, slimnīcā vai citos drošos apstākļos** (Piemēram, krīzes centrā, ja ir tāda iespēja, bērnu var nogādāt arī pie vecvecākiem vai citiem radniekiem. [...])

Vēršam bāriņtiesu uzmanību, ka saskaņā ar [Ministru kabineta 2019.gada 2.aprīļa noteikumu Nr.138 „Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu” 15. punktā](#) noteikto, **ārkārtas gadījumā, ja nav iespējams nodrošināt bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, bērnu var nekavējoties ievietot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pamatojoties uz:**

- 1) bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka vai bāriņtiesas locekļa vienpersonisku lēmumu;
- 2) policijas aktu par to, ka bērns atrodas apstākļos, kas apdraud vai turpmāk var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību.

Tādējādi vienpersoniskajā lēmumā (attiecīgi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas vai bērna izņemšanu no audžuģimenes) vai pavadvēstulē bērnu aprūpes iestādei jānorāda, ka bērnu nepieciešams ievietot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Informācija nepieciešama, lai varētu pieņemt lēmumu par valsts finansēta pakalpojuma piešķiršanu sociālās aprūpes institūcijas bērniem bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem.

Vienlaikus vēlamies atgādināt, ka šāda atzīme vienpersoniskajā lēmumā nenozīmē, ka bāriņtiesai atbilstoši Bāriņtiesu likuma 24.pantā noteiktajām prasībām 15 dienu laikā nebūtu jāpieņem koleģiāls lēmums par bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, ja nav iespējams piemērot citu ārpusģimenes aprūpes formu. Turklāt bāriņtiesai jāveic visas nepieciešamās darbības, lai pēc iespējas ātrāk rastu bērnam iespēju ārpusģimenes aprūpi nodrošināt ģimeniskā vidē – pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Vēršam uzmanību, ka bāriņtiesai, pieņemot vienpersonisku lēmumu par bērna šķiršanu no vecākiem, aizbildņa vai audžuģimenes, un apzinot iespēju nogādāt bērnu drošos apstākļos, **telefoniski jāsazinās ar tuvākajiem Ārpusģimenes atbalsta centriem** (turpmāk – Atbalsta centrs) **par iespēju nogādāt bērnu krīzes audžuģimenē.**

Svarīgi!

Atbalsta centrs jebkurā diennakts laikā (24/7) bāriņtiesai vai policijai sniedz informāciju par krīzes audžuģimenēm, kuras nekavējoties var uzņemt bērnu savā aprūpē. Attiecīgajam Atbalsta centra darbiniekam jābūt pieejamai aktuālākajai informācijai par pieejamajām krīzes audžuģimenēm. Minētais nozīmē, ka Atbalsta centram jānodrošina telefoniski sasniedzams Atbalsta centra darbinieks jebkurā dienā un diennakts laikā. Tas nepieciešams, lai nodrošinātu bērna tūlītēju ievietošanu krīzes audžuģimenē un nepieļautu bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādēs, pirms audžuģimenes vai aizbildņa sameklēšanas.

Saņemot informāciju par nepieciešamību bērnam atrast krīzes audžuģimeni, Atbalsta centra darbinieks sazinās ar krīzes audžuģimenēm un noskaidro, kuras no tām ir gatavas tūlītēji uzņemt bērnu savā aprūpē. Pēc informācijas noskaidrošanas, Atbalsta centra speciālists sazinās ar bāriņtiesu vai policiju un dod konkrētas norādes – vārds, uzvārds, adrese u.c. kontaktinformācija, kurā krīzes audžuģimenē bērns ievietojams.

Papildus informācija par sadarbību ar Atbalsta centriem un bērna ievietošanu krīzes audžuģimenēs skatāma metodiskajos ieteikumos “Metodiskais materiāls bāriņtiesām par sadarbību ar Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem audžuģimenu un specializēto audžuģimenu jomā.”

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 24.panta](#) pirmajā daļā noteikto, **bāriņtiesa ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc vienpersoniska lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi**, lai koleģiāli lemtu par:

- pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu bērna vecākiem;
- bērna atgriešanos aizbildņa ģimenē vai aizbildņa atcelšanu, vai atlaišanu no pienākumu pildīšanas;
- bērna atgriešanos audžuģimenē vai uzturēšanās izbeigšanu tajā;
- bērna obligāto ārstēšanu vai sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanu;
- bērna atgriešanos adoptētāja aprūpē vai pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam.

[Bāriņtiesu likuma 24.panta](#) otrajā daļā noteikts, ka, ja **nav iespējams bērna vecākiem atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, kā arī nav iespējama bērna atgriešanās aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē, bāriņtiesa lemj par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam citā ģimenē vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.**

Gadījumos, kad bāriņtiesa pieņem lēmumu par ārpusģimenes aprūpes veidu (piemēram, ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā), tā minēto **lēmumu kopā ar sagatavoto rakstveida pārskatu** par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz iespēju nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē **nodod pašvaldības sociālajam dienestam darbam.** Informācija par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu skatāma metodiskajos ieteikumos “**Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē**” (Rokasgrāmatas 3. sējumā).

Svarīgi!

Pakalpojums ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā akceptējams galējas nepieciešamības gadījumā, kad bāriņtiesas regulāras un plānveidīgas darbības, meklējot bērna vajadzībām atbilstošu audžuģimeni vai aizbildni, nav devušas gaidīto rezultātu.

Savukārt **sociālais dienests**, pamatojoties uz bāriņtiesas pieņemto lēmumu un iesniegto bāriņtiesas pārskatu, **piemeklē bērnam vislabāko institucionālo aprūpi un slēdz ar konkrēto iestādi līgumu**. Pēc līguma noslēgšanas sociālais dienests **rakstveidā informē bāriņtiesu**, kā arī aktuālo informāciju ievada NPAIS sistēmā.

No minētā izriet, ka bāriņtiesa savos lēmumos neietver konkrētu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas nosaukumu, jo atbilstošas institūcijas piemeklēšana un līguma slēgšana ir sociālā dienesta kompetencē.

Minētās darbības un starpinstitutionālā sadarbībā konkrēta bērna vislabāko interešu nodrošināšanā ir attiecināma arī gadījumos, kas paredzēti [Bāriņtiesu likuma 37. pantā](#).

Vēršam uzmanību, ka laikā, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības **sociālais dienests ne retāk kā reizi trīs mēnešos**, ja bērns ir vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos, ja bērns ir vecumā no trīs līdz 18 gadiem, **sniedz informāciju** ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai un bāriņtiesai **par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē**.

Savukārt, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija ne retāk kā reizi trīs mēnešos par bērnu vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu vecumā no trīs līdz 18 gadiem **informē pašvaldības sociālo dienestu un bāriņtiesu** par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju un bērna fizisko un psihosociālo attīstību.

Apkopojot saņemto informāciju un pamatojoties uz [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesu darbības noteikumi” 81.³ un 81.⁴ punktu](#), **bāriņtiesa aktualizē informāciju** par iespēju bērnam augt ģimeniskā vidē – pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Centrs akcentē, ka bērnu tiesību un interešu nodrošināšana ir iespējama vienīgi starpinstitutionālās sadarbības ietvaros, īpaši tas attiecināms uz sadarbību starp bāriņtiesu un pašvaldības sociālo dienestu. Līdz ar to, gadījumos, kad ir nepieciešama bērna pārvietošana no vienas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas un citu, bāriņtiesai ir jābūt informētai par konkrēto situāciju, tomēr **bāriņtiesa atsevišķu lēmumu nepieņem**.

Papildus sniedzam informāciju par sociālajā dienestā iesniedzamiem dokumentiem, gadījumos, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna, kurš ir **jaunāks par diviem gadiem ievietošanu bērnu aprūpes iestādē**, lai nodrošinātu valsts finansētu sociālās aprūpes pakalpojumu atbilstoši [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.¹ panta](#) pirmās

daļas 5. un 6.punktā noteiktajam. Šādos gadījumos sociālajā dienestā bērna likumiskais pārstāvis iesniedz sekojošus dokumentus:

- bērna likumiskā pārstāvja (aprūpes institūcijas vadītāja) iesniegums;
- bērna statusu apliecinājoši dokumenti vai bāriņtiesas lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu bērna vecākiem un bāriņtiesas lēmums par bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē;
- ārsta atzinums par bērna vispārējo veselības stāvokli un medicīnisko kontrindikāciju (plaušu tuberkuloze aktīvā stadijā, akūtas infekcijas slimības, seksuāli transmisīvās slimības) neesamību;
- dzimšanas apliecības kopija;
- u.c. dokumenti, pēc nepieciešamības, atbilstoši [Ministru kabineta 2019.gada 2.aprīļa noteikumu Nr.138 „Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu”](#) noteiktajam.

Pašvaldības **sociālais dienests lēmumu pieņem**, izvērtējot iesniegtos dokumentus un nepieciešamā sociālā pakalpojuma veidu. Šo lēmumu un iesniegtos dokumentus sociālais dienests nosūta Sociālās integrācijas valsts aģentūrai.

Vienlaikus ar bērna nogādāšanu drošā vidē bāriņtiesa risina jautājumu par nepieciešamās palīdzības sniegšanu bērnam.

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 4.punktā](#) noteikto, ja bāriņtiesai radušās aizdomas, ka bērns cietis no vecāku vardarbības, tā informē pašvaldības sociālo dienestu un pēc tam, kad bērns saņēmis nepieciešamo ārstēšanu un medicīnisko rehabilitāciju, **nosūta bērnu pie psihologa vai sociālā darbinieka, kurš izvērtē un nosaka, vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija.**

Bāriņtiesu darba praksē ir konstatētas situācijas, ka bāriņtiesas rīcībā nonāk novēlota informācija, ka bērns iespējams iepriekšējā laika periodā, piemēram, pirms vairākiem mēnešiem, pusgada vai gada, ir cietis no fiziskas vai emocionālas vardarbības vai citām prettiesiskām, cietsirdīgām vai bērna cieņu aizskarošām darbībām, bet nav saņēmis nepieciešamo atbalstu un palīdzību. **Arī šādos novēlotos**, kā arī aktuālos gadījumos, ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns ir kļuvis par prettiesiskas darbības upuri un nav ievietots iestādē, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju vardarbības upuriem vai saņēmis psihologa konsultācijas dzīvesvietā, **bāriņtiesa rakstiski informē sociālo dienestu vai psihologu** ar lūgumu izvērtēt un noteikt vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija atbilstoši [Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”](#) paredzētajam.

Savukārt **sociālais darbinieks vai psihologs sniedz atzinumu**, vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes pēc pārciestās vardarbības un vai un kādi bērnam ir nepieciešami sociālās rehabilitācijas pasākumi un palīdzība, lai bērns atgūtu fizisko un psihisko veselību, kā arī norāda vēlamo risinājumu:

- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem bērna dzīvesvietā;
- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem iestādē (bērnu aprūpes iestādē, sociālās korekcijas izglītības iestādē, ieslodzījuma vietā);
- sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem sociālās rehabilitācijas institūcijā;

- bērnam nepieciešams sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 dienām vai komplekss sociālās rehabilitācijas kurss līdz 60 dienām;
- nepieciešams, lai kopā ar bērnu sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturētos kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1613 „[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)” 6.5.apakšpunktā noteikto kārtību.

Ja bāriņtiesa pieņēmusi vienpersonisku lēmumu, tad piecpadsmit dienu laikā kopš vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas (taču pirms bāriņtiesas koleģiālā lēmuma pieņemšanas) bāriņtiesā ieteicams **rīkot starpinstitucionālu tikšanos**.

Labās prakses gadījumā, tās varētu būt arī vairākas tikšanās (piemēram, bāriņtiesas, sociālā dienesta, krīzes centra, policijas darbinieki, pēc nepieciešamības var pieaicināt citus speciālistus – psihologu, sociālo pedagogu u.c.), kuru laikā tiktu apkopota visa iespējamā informācija, ko ieguvušas lietā iesaistītās institūcijas un speciālisti. Tikšanās ir būtiska, lai visas iesaistītās institūcijas varētu diskutēt un kopīgi novērtēt situāciju, tādējādi nodrošinot konkrētās ģimenes problēmsituācijas objektīvu risinājumu. Pie tam vienlaikus bāriņtiesai pirms lēmuma pieņemšanas (nepieciešamības gadījumā) par bērna ārpusģimenes aprūpi, sadarbībā ar sociālā darba speciālistu šādā tikšanās laikā jau būtu bijusi iespēja izvērtēt bērnam atbilstošāko ārpusģimenes aprūpes veidu t.sk. izvērtēt iespējamo aizbildņa kandidātu atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai, meklēt iespēju ievietot bērnu audžuģimenē, un, ja tas nav iespējams, bērnu aprūpes iestādē.

Svarīgi!

Bāriņtiesai risinot jautājumus par bērna aprūpi un aizgādību, t.sk. ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, jānoskaidro arī bērna viedoklis.

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesu darbības noteikumi” 78.punktā](#) noteikto, lemjot par ārpusģimenes aprūpi bērnam, **bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.** Bāriņtiesai un, ja nepieciešams, arī tiesai katrā konkrētajā gadījumā ir jāizvērtē bērna vislabākās intereses, kuras, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli.⁸⁶

Turklāt, pamatojoties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta](#) otrajā daļā noteikto, **bērnam tiek dota iespēja tikt uzklaustāms jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūras vai nu tieši, vai ar sava likumīgā pārstāvja vai attiecīgās institūcijas starpniecību.**

Vēršam uzmanību, ka bērna viedoklis ir jāuzklausā neatkarīgi no bērna vecuma, turklāt bāriņtiesai ir jāpiedāvā bērnam paust viedokli, nevis pasīvi jāgaida iniciatīva no bērna puses. Bērna viedokļa respektēšana, t.sk. tiesvedības procesā ir atkarīga no 2 kritēriju summas: **bērna vecuma un brieduma pakāpes**. Ne minimālās vecuma robežas, ne arī pazīmes, kas ļautu

⁸⁶ Augstākās tiesas 2012.gada 12.novembra spriedums lietā Nr.SKA-870/2012. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/bernu-tiesibas-vecaku-tiesibas> 11.punkts.

secināt, vai bērns ir pietiekoši nobriedis tāda viedokļa paušanai, kas būtu vērā ņemams, nav noteiktas un ir relatīvas. Tādēļ, jāizvērtē katra konkrētā situācija individuāli, noskaidrojot, vai bērns ir spējīgs formulēt savus uzskatus un bērna uzskatiem jāpiešķir pienācīga nozīme atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Tas nozīmē, ka bērns ir jāuzklausā, pat agrīnā vecumā, bet informācijai piešķiramā nozīme ir būtiski atkarīga no bērna individuālās attīstības pakāpes un īpatnībām.

Lai arī bērna, kurš ir sasniedzis 5 gadu vecumu, sniegtā informācija un viedoklis, visticamāk nevarētu kalpot par vienīgo vai galveno pamatojumu attiecīgā bāriņtiesas lēmuma pieņemšanai, piemēram, par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu vecākiem, tomēr tas varētu dot vispusīgāku informāciju par vecāku (katra atsevišķi) rūpēm par bērnu.

Labs prakses piemērs būtu, ja bērna viedoklis tiktu noskaidrots, modelējot iespējamo situāciju, piemēram, par viņa atrašanos konkrētā ģimenē – pie aizbildņa vai audžuģimenē:

- kādas varētu veidoties attiecības ar aizbildņa vai audžuģimenes bioloģiskajiem bērniem un citiem ģimenes locekļiem, radniekiem;
- kāda varētu būt bērna emocionālā attieksme uz nepieciešamību apmeklēt citu skolu, iesaistīties jaunā kolektīvā (pirmsskolas izglītības iestādē, skolā), veidot jaunas attiecības ar vienaudžiem;
- nepieciešamība piedalīties mājas darbos ģimenē, akceptējot aizbildņa vai audžuģimenes prasības attiecībā uz kārtību mājās, pienākumiem u.t.t.
- kāda varētu būt bērna reakcija uz nepieciešamību pakļauties aizbildņa vai audžuģimenes audzināšanas prasībām, kontrolei un uzraudzībai u.t.t.

Atkārtoti vēršam bāriņtiesas uzmanību, **ka bērna viedokli nepieciešams noskaidrot, runājot ar bērnu vienatnē bez vecāku vai aizbildņa, vai audžuvecāku klātbūtnes, turklāt sarunai jānotiek bērnam ierastā vidē vai citā drošā vidē un nevis bāriņtiesas telpās.** Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 42.punktā](#) noteikto, bāriņtiesā nepilngadīgas personas viedokli var noskaidrot tikai tad, ja šī persona pati izteikusi vēlmi ierasties bāriņtiesā un šis viedoklis noformējams rakstiski.

3.4.4. Sadarbība, izstrādājot atbalsta un palīdzības programmu ģimenei, no kuras šķirts bērns

(informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Pēc tam, kad pieņemts lēmums par bērna ārpusģimenes aprūpi, bāriņtiesa nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem, kā to nosaka [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) pirmā daļa.

Savukārt, [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.panta](#) pirmā daļa aktualizē pašvaldības institūciju sadarbības pasākumu nepieciešamību darbam ar vecākiem bērna ārpusģimenes aprūpes laikā, sniedzot izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

Šajos gadījumos pašvaldības **sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā atbalsta un palīdzības programmu**, kā to nosaka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta](#) piektā daļa. Saskaņā ar [Ministru kabineta 2017.gada 13.jūnija noteikumiem Nr.338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”](#) minētā

atbalsta un palīdzības programma ir līdzvērtīga sociālās rehabilitācijas plānam, kas atbilstoši minētajai tiesību normai jāizstrādā sociālajā dienestā un jāpievieno klienta lietai.

Svarīgi!

Individuālā sociālā rehabilitācijas plāna mērķis ir panākt bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanos, īstenojot mērķtiecīgus pasākumus, lai bērns varētu atgriezties vecāku aprūpē un nākotnē ģimenē tiktu nodrošināta bērna attīstībai un augšanai labvēlīga vide.

Rehabilitācijas plānu savas kompetences ietvaros izstrādā sociālā darba speciālists sadarbībā ar citiem bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītiem speciālistiem, pamatojoties uz iepriekš pieņemtajiem bāriņtiesas lēmumiem un sniegto situācijas aprakstu, kā arī jebkuras kompetentas institūcijas (piemēram, policija, izglītības iestāde) vai speciālista (piemēram, sociālais pedagogs, ģimenes ārsts, psihologs u.c.) sniegto informāciju par ģimenes problēmām, ņemot vērā, ka īpaša uzmanība jāvērs uz to cēloņu un iemeslu mazināšanu un likvidēšanu, kas bija par pamatu bērna aizgādības tiesību pārtraukšanai vecākam.

Svarīgi akcentēt, ka sociālās rehabilitācijas plāns jāveido tā, lai ģimene, t.sk. bērns, saņemtu atbilstošu speciālistu (piemēram, sociālais darbinieks, psihologs, narkologs, jurists u.c.) atbalstu to sociālo un psiholoģisko problēmu risināšanā, kurus tā atrisināt saviem spēkiem un resursiem nespēj.

Labas prakses ietvaros, lai nodrošinātu maksimāli efektīvu informācijas apmaiņu un sniegtu nepieciešamo palīdzību un atbalstu bērnam, par ģimenes rehabilitācijas plānā ietvertajiem pasākumiem bērnam, jāinformē arī tā bērnu aprūpes iestāde, aizbildņu ģimene vai audžuģimene, kuras aprūpē bērns atrodas.

Vienlaikus vēlamies akcentēt arī vecāku līdzdarbības nepieciešamību un viņu iesaistīšanu savu ģimenes problēmu sekmīgā risināšanā atbilstoši izstrādātā sociālās rehabilitācijas plāna apjomam.

Gadījumos, kad bāriņtiesa ir lēmusi par nepieciešamību bērna ārpusģimenes aprūpi nodrošināt, ievietojot bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā vai audžuģimenē, tiek piemērots tiesiskais regulējums par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 30.panta pirmā daļa paredz vecāku pienākumu samaksāt par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumiem. Atbilstoši Ministru kabineta 2014.gada 18.marta noteikumu Nr.142 „Noteikumi par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksas kārtību un apmēru” 3., 4. un 5.punktā noteiktajam **samaksu par bērnam sniegto pakalpojumu attiecīgā valsts institūcija** (ja bērns ievietots valsts finansētā bērnu aprūpes iestādē) **vai pašvaldība** (ja bērns ievietots pašvaldības finansētā bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē) **pieprasa no abiem vecākiem**, ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 30.panta trešās un ceturtās daļas nosacījumus. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 30.panta trešās daļas 5.punktā noteikts, ka **no samaksas par bērna ārpusģimenes aprūpes pakalpojumiem bērna vecāks tiek atbrīvots tajā skaitā, ja pašvaldības sociālais dienests ir sniedzis motivētu atzinumu par vecāka iesaistīšanos savu problēmu risināšanā.**

Līdz ar to, lai lemtu par bērna vecāku atbrīvošanu no pakalpojuma samaksas, valsts institūcijai un pašvaldībai ir tiesības pieprasīt un saņemt informāciju par vecāku līdzdarību savu problēmu risināšanā. Tādējādi iepriekš minētā tiesību norma piemērojama tikai tādos gadījumos, kad, izvērtējot veikto sociālo darbu ar ģimeni saskaņā ar atbalsta programmā vai sociālās rehabilitācijas plānā noteiktajiem uzdevumiem un sasniedzamajiem mērķiem, sociālais darba speciālists sniedz atzinumu, ka vecāku iesaistīšanās problēmu risināšanā ir atbilstoša viņu spējām, prasmēm un resursiem un vecāku rīcība pildot līdzdarības pienākumus ir aktīva, motivēta un pamatota vēlmē atjaunot pārtrauktās bērnu aizgādības tiesības, kā arī sniedz citu informāciju, kas būtiska lēmuma pieņemšanai par iespējamu vecāku atbrīvošanu no maksas par bērna ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu.

Svarīgi!

Sociālais darbs ar ģimeni šī sociālā rehabilitācijas plāna ietvaros turpināms arī tad, kad bērnu pārtrauktās aizgādības tiesības vecākiem ir atjaunotas.

Turpinot iesākto sociālo darbu ar ģimeni, sniedzot attiecīgu speciālistu atbalstu, tiktu mazināts risks, ka kādu iemeslu dēļ bērns atkārtoti nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi un audzināšanu, kā arī tiktu veikti nepieciešamie pasākumi, lai bērns saņemtu atbilstošu uzturu, apģērbu un viņam tiktu nodrošināti tādi dzīves apstākļi un labvēlīga sociālā vide, kas nodrošinātu viņa pilnvērtīgu fizisko, intelektuālo un psihoemocionālo attīstību.

3.5. Sadarbība, vērtējot iespējas bērnam atgriezties ģimenē

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmajā daļā noteikts, ka **tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna intereses ir prioritāras**. Savukārt minētā panta otrajā daļā noteikts, ka **visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās vai juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses**. Bērna vislabāko interešu prioritātes princips nozīmē, ka attiecībā uz lēmumiem, kas tiek pieņemti tieši attiecībā uz bērnu, prioritāte piešķirama tam risinājumam, kas vislabāk nodrošina bērna tiesību un interešu ievērošanu.⁸⁷ Jo īpaši tas attiecas uz bāriņtiesu, kas ir pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kā arī uz sociālo dienestu, kas nodrošina ģimenēm ar bērniem kvalitatīvu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu.

Bāriņtiesu likuma 22.panta piektā daļa nosaka darbības, kādas ir jāveic bāriņtiesai, sagatavojot lietu par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam.

⁸⁷ Satversmes tiesas 2021.gada 25.marta spriedums lietā Nr.2020-36-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/07/2020-36-01_Spriedums.pdf#search=32.lpp.

Proti, bāriņtiesai šajā gadījumā ir pienākums noskaidrot, vai ir zuduši iemesli, kuru dēļ vecākam tika pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, un pieprasīt vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) piektās daļas 2.punktu.

Tas nozīmē, ka bāriņtiesai lēmums par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu ir jāpamato ar faktisko apstākļu izvērtējumu, ņemot vērā to, vai apstākļi, kas pastāvēja aizgādības tiesību pārtraukšanas laikā, vairs nepastāv, un vai nav nākuši klāt jauni apstākļi, kas tomēr nepieļauj pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam.

Tādējādi bāriņtiesas pienākums ir objektīvi izvērtēt bāriņtiesas lietvedībā esošo informāciju un pieprasīt ziņas, kas nepieciešamas, lai pieņemtu pamatotu lēmumu t.sk. pieprasīt no audžuģimenes, aizbildņa vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas informāciju par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā.

Savukārt **sociālā dienesta** uzdevums šajos gadījumos ir sniegt bāriņtiesai, pēc tās rakstiska pieprasījuma, motivētu slēdzienu savas kompetences ietvaros par situāciju konkrētajā ģimenē un viedokli par iespēju vecākiem atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības.

Jāuzsver, ka atzinuma mērķis ir informēt bāriņtiesu par sociālā dienesta viedokli jautājumā, par ko ir prasīts atzinums, tādējādi atzinums ir sagatavojams tā, lai bāriņtiesa, iepazīstoties ar to, gūtu skaidru un motivētu sociālā dienesta viedokli izskatāmajā lietā.

Ņemot vērā minēto, sociālā darba speciālistam, pamatojot savu viedokli, jāvadās no tā, vai iepriekš pastāvējušie bērna aprūpes šķēršļi (piemēram, vecāku pārmērīga alkohola lietošana vai citas atkarības problēmas, aizdomas par iespējamo vecāku vardarbību pret bērnu u.c.) ir zuduši. Papildus norādot, vai ir vērojamas būtiskas pozitīvas izmaiņas ģimenē, kas ir nepieciešamas, lai bērns varētu atgriezties vecāku aprūpē:

- vai vecāki ir motivēti uzņemties bērna aprūpi un audzināšanu;
- spējīgi nodrošināt labvēlīgus apstākļus bērna attīstībai;
- vai vecāki ir mainījuši savu dzīvesveidu (piemēram, ārstēšanās procesā mazinātas atkarības problēmas, sameklēts algots darbs u.c.);
- vai vecāki ieguvuši jaunas prasmes (piemēram, bērnu audzināšanā) un sociālās iemaņas (piemēram, saņemtas psihologa konsultācijas, iegūta prasme risināt konfliktsituācijas, novērsti vardarbīgas uzvedības cēloņi u.t.t.);
- vai vecāki ir ieinteresēti savstarpējo attiecību ar bērnu atjaunošanā vai uzlabošanā (piemēram, kopīgi apmeklējuši psihologa konsultācijas u.t.t.);
- vai vecāki ārpusģimenes aprūpes laikā iespēju robežās ir centušies veidot vai uzlabot saskarsmi ar bērnu, kā arī bērnu atbalstīt materiāli, u.t.t.

Šo **informāciju sociālā darba speciālists apkopo**, izdarot kopsavilkumu par pasākumiem un veiktajām darbībām izstrādātās atbalsta un palīdzības programmas ietvaros strādājot ar vecākiem. Cita starpā pievēršot uzmanību tādiem apstākļiem, kā, piemēram, vai vecāki:

- aktīvi iesaistījušies savas problēmas risināšanā;
- snieguši ziņas par sevi un pildījuši līdzdarbības pienākumus;
- aktīvi darbojušies, lai palielinātu iespēju veikt algotu darbu un ienākumus;

- izmantojuši iespējas saņemt psihologa un citu speciālistu konsultācijas, vai arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, ja kādam no vecākiem ir atkarības problēmas (alkohola, narkotikām, azartspēlēm);
- izmantojuši saņemto sociālo palīdzību atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Svarīgi!

Sociālā dienesta atzinums pamatojams uz konkrētiem un sociālā dienesta lietā esošiem dokumentiem, kas apliecina atzinumā pausto. Atzinums nevar saturēt sociālā darbinieka viedokli, kuram nav dokumentāra pamatojuma.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 16.pantā](#) noteikto, bāriņtiesai ir tiesības pieprasīt un saņemt pēc iespējas pilnīgāku informāciju un ziņas, lai izlemtu savā kompetencē esošus jautājumus.

Tādējādi **uz bāriņtiesas sēdi**, izskatot jautājumu par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, **pieaicināmi speciālisti** (piemēram, sociālā darba speciālists, sociālais pedagogs, psihologs, u.c.), lai **atbilstoši kompetencei dotu atzinumu lietā**, kā to paredz Bāriņtiesas darbības noteikumu 44.punkts. Likumsakarīgi tam būtu jābūt sociālā darba speciālistam, kurš izstrādājis atbalsta un palīdzības programmu vecākiem, koordinējis tās darbību un var sniegt informāciju, kas nepieciešama ar pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu saistīto jautājumu izlemšanā. Jāņem vērā, ka sociālā darba speciālista piedalīšanās tiesas sēdē nenozīmē to, ka bāriņtiesa var nepieprasīt rakstisku atzinumu konkrētajā aprūpes atjaunošanas lietā.

Nepieciešamības gadījumā uz bāriņtiesas sēdi var tikt pieaicināts arī bērnu aprūpes iestādes pārstāvis, aizbildnis, audžuģimene, kas var sniegt papildus būtisku informāciju izskatāmajā lietā.

Atkārtoti jāuzsver, ka atjaunojot pārtrauktās aizgādības tiesības, bāriņtiesai ir ne tikai formāli jāpārbauda, vai vairs nepastāv [Civillikuma 203.panta](#) pirmajā daļā minētie apstākļi, bet arī pēc būtības, veicot atkārtotu risku novērtēšanu ģimenei, jāpārlicinās, vai nepastāv pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas riski.

3.6. Sadarbība, veicinot bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē

(Informācija aktualizēta 20.12.2021.)

[Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta](#) trešā, ceturtā un piektā daļa norāda uz **starpprofesionālo atbildību** un akcentē to sistemātiskumu līdz brīdim, kad vecākiem var atjaunot pārtrauktās vai atņemtās aizgādības tiesības un bērns var atgriezties vecāku aprūpē.

Vienlaikus [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.pants](#) paredz, ka **bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldības iestādēm jāveic darbs ar bērna vecākiem**. Proti, šajā laikā pašvaldība (sociālā darba speciālists, sociālais pedagogs, bērnu aprūpes iestādes pārstāvis u.c. speciālisti) sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē.

Svarīgi ir atcerēties, ka minētais attiecas arī uz gadījumiem, kad bērna ārpusģimenes aprūpe tiek nodrošināta pie aizbildņa vai bērns tiek ievietots audžuģimenē.

Savukārt, tāpat kā bērnu aprūpes iestādei, arī audžuģimenei un aizbildnim ir **pienākums informēt vecākus par bērna attīstību un veicināt ģimenes saišu atjaunošanos**, kā arī **nodrošināt bērnam iespēju tikties ar vecākiem un radniekiem**, izņemot gadījumus, kad, pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) trešajā daļā noteikto, **bērna interesēs bāriņtiesa ir lēmusi par aizliegumu vecākiem (arī citiem tuviem radniekiem) satikties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu, ja satikšanās kaitē bērna veselībai un attīstībai vai rada draudus aizbildnim, audžuģimenei, bērnu aprūpes iestādes darbiniekiem vai citiem bērniem.**

Tādējādi īpaši gribam akcentēt un vērst uzmanību uz nepieciešamību nodrošināt bāriņtiesu un audžuģimeņu, aizbildņu, kā arī bērnu aprūpes iestāžu vadītāju sadarbību.

Ievērojot [Audžuģimenes noteikumu 71.punktā](#) noteikto, **bāriņtiesa informē audžuģimenes un specializētās audžuģimenes par jautājumiem, kas saistīti ar bērna izglītību, par saskarsmes kārtību ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām) un citiem radniekiem vai bērnam tuvām personām, kā arī citiem būtiskiem jautājumiem, kas skar bērna intereses. Bāriņtiesa visos gadījumos noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi.**

Vēršam uzmanību, ka minētie jautājumi būtu risināmi (pieņemot attiecīgu lēmumu) jau ievietojot bērnu audžuģimenē, tādējādi pasargājot bērnu un audžuģimeni no iespējamām problēmsituācijām. Bāriņtiesu darba praksē ir konstatēti atsevišķi gadījumi, kad informācijas apmaiņas starp audžuģimeni un bāriņtiesu un sadarbības trūkuma dēļ, tiek pieļauti būtiski bērnu tiesību pārkāpumi, piemēram, vardarbīgam vecākam netiek savlaicīgi liegta iespēja satikties ar audžuģimenē ievietotu bērnu, šādā gadījumā atkārtoti radot draudus bērna drošībai, dzīvībai un attīstībai. Savukārt citos gadījumos bāriņtiesa nav vērsusi pietiekamu uzmanību faktam, kad audžuģimene vai aizbildnis bez svarīga iemesla liedz bērna un vecāku vai citu radnieku saskarsmi.

Bērnu aprūpes iestādes vadītājs, audžuģimene vai aizbildnis var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, ja bāriņtiesa pieņemusi par to lēmumu, pamatojoties uz [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta](#) ceturto daļu, ja bāriņtiesai ir pamats uzskatīt, ka faktiskā situācija ģimenē ir mainījusies un viesošanās bioloģiskajā ģimenē ir bērna interesēs, un vecāki, bērnam īslaicīgi uzturoties ģimenē, spēs nodrošināt pilnvērtīgu bērna aprūpi, audzināšanu un uzraudzību un veicinās ģimenes atkalapvienošanos.

Jāuzsver, ka gadījumos, kad bērnam tiek ļauts uzturēties pie vecākiem, bet vēl nav pamata atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, bāriņtiesai, pieņemot lēmumu bērna interesēs ilgāku vai īsāku laiku viesoties bioloģiskajā ģimenē, tikpat rūpīgi un pēc tiem pašiem kritērijiem jāizvērtē ģimenes situācija kopumā, kā lemjot par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam. Piemēram:

- jānoskaidro aizbildņa, audžuģimenes vai bērna aprūpes iestādes viedoklis par bērna un vecāku saskarsmi;
- nepieciešamības gadījumā jāpieprasa papildus informācija no policijas, izglītības, pirmsskolas izglītības iestādes vai veselības iestādes;
- jālūdz sociālo dienestu sniegt informāciju arī par vecāku dzīves apstākļiem un iespējām finansiāli nodrošināt pilnvērtīgu bērna aprūpi (piemēram, izziņa par piešķirto maznodrošinātas ģimenes (personas) statusu) u.c.

Lai nodrošinātu bērna interešu aizsardzību, tikpat svarīgi ir, lai **sociālā dienesta pārstāvja viedoklis tiktu uzklauts arī bāriņtiesas sēdē**, kurā tiek lemts jautājums par atļaujas došanu bērnam uzturēties bioloģiskajā ģimenē.

Atkārtoti uzsveram, ka, arī risinot bērna un vecāku saskarsmes jautājumus bāriņtiesas pienākums ir noskaidrot bērna viedokli un ievērot bērna intereses. Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 84.punktu](#) pirms lēmuma pieņemšanas par ārpusģimenes aprūpes veida maiņu, kā arī pirms bērna atgriešanās vecāku aprūpē, bāriņtiesa izskaidro bērnam veicamās darbības un noskaidro bērna viedokli, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.

Būtiski akcentēt, ka atļauja bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, primāri jāvērtē no bērna, nevis vecāku, interešu perspektīvas.

Svarīgi!

Ja bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par atļauju ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam uzturēties pie vecākiem, sadarbībā ar sociālo dienestu jāvienojas par ģimenes apstākļu pārbaudi ģimenē, laikā, kad tur uzturas bērns.

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantu](#) *visām bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām un speciālistiem bērna ārpusģimenes aprūpes laikā ir jānodrošina sadarbība, lai veiktu nepieciešamos pasākumus bērna un vecāku atkalapvienošanās nodrošināšanā*. Vecāku un bērnu attiecību sarežģījumu un to radīto seku pārvarēšana ir ilgstošs un sarežģīts process, kurā vecākiem un bērnam ir nepieciešams atbalsts. Kā viens no šādiem pasākumiem var būt sociālā darba speciālista organizētas psihologa konsultācijas visai ģimenei ar mērķi sekmēt ģimenes atkalapvienošanu.

Nereti praksē ir sastopami gadījumi, kad ārpusģimenes aprūpes laikā starp bioloģiskajiem vecākiem un institūcijas vadītāju, aizbildni vai audžuģimeni rodas konfliktsituācijas, kas var būt par pamatu šķērslī bērna un vecāku attiecību atjaunošanai vai uzlabošanai, tādus gadījumus var tikt piedāvāts mediācijas pakalpojums. Mediācija ir alternatīvs strīdu izšķiršanas veids, kura mērķis ir abām konfliktējošām pusēm pieņemamas vienošanās panākšana. No Mediācijas likuma 2.¹ panta izriet, ka Tieslietu ministrija ikgadējā valsts budžeta finansējuma ietvaros, ko iespējams novirzīt mediācijas pakalpojumu sniegšanai vai kas piešķirts šā mērķa īstenošanai, sadarbībā ar Sertificētu mediatoru padomi veic atbilstošus pasākumus, lai tādās **ārpustiesas, kā arī tiesvedības procesā esošas domstarpības, kurās iesaistīts bērns, risinātu, izmantojot mediāciju**.

3.7. Palīdzības sniegšana bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas

(Informācija aktualizēta 10.01.2024.)

Pašvaldības sociālajam dienestam pēc tam, kad ārpusģimenes aprūpē esošs bērns sasniedzis 16 gadu vecumu, ir pienākums sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju ne retāk kā reizi gadā izvērtēt bērna nākotnes vajadzības un resursus un pēc viņa patstāvīgas dzīves uzsākšanas **nodrošināt tam nepieciešamos atbalsta pasākumus**, kā arī vismaz divus gadus pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas **novērtēt tā sociālās situācijas izmaiņas**.⁸⁸

⁸⁸ [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 12. panta sestā daļa](#)

Palīdzības sniegšanu bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas, sasniedzot pilngadību, nosaka [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 43.panta pirmā daļa](#), kas paredz, ka, izbeidzoties aizbildnībai, beidzoties bērna aprūpei audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, **pašvaldība** atbilstoši likumam “[Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā](#)” **nodrošina bāreni vai bērnu, kurš bija atstāts bez vecāku gādības, ar dzīvojamo platību** un saskaņā ar Ministru kabineta noteiktajām sociālajām garantijām **sniedz citu palīdzību arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.**

Svarīgi!

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.panta](#) ceturtajā daļā noteikts, ka laikā, kamēr bērns atrodas ārpusģimenes aprūpē, viņa dzīvesvieta saglabājas tās pašvaldības administratīvajā teritorijā, kura pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi.

Ja persona, kura atradās ārpusģimenes aprūpē līdz pilngadības sasniegšanai, ir paudusi tādu vēlmi un aizbildnis, audžuģimene vai specializētā audžuģimene tam ir piekritusi, tad šī persona, pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta izvērtējumu, pēc pilngadības var uzturēties pie tā paša vai cita ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja līdz 21 gada vecuma sasniegšanai vai, ja mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē vai studē augstākajā izglītības iestādē, tostarp koledžā, — līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai.

Pašvaldības sociālajam dienestam **viena mēneša laikā** no brīža, kad saņemta atbilstoša informācija, ir pienākums izvērtēt arī tādas pilngadību sasniegušas personas vajadzības un resursus, kā arī nepieciešamos atbalsta pasākumus līdz 21 gada vecuma sasniegšanai vai, ja tā mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē vai studē augstākajā izglītības iestādē, tostarp koledžā, — līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, kura līdz adopcijas nodibināšanai ir atradusies ārpusģimenes aprūpē, un attiecībā uz kuru tiesa ir atcēlusi adopciju.

Ministru kabinets nosaka sniedzamā atbalsta veidus, apjomu, saturu, kā arī šo pakalpojumu saņemšanas, piešķiršanas, pārtraukšanas un izbeigšanas nosacījumus un kārtību. Pašvaldība ir tiesīga saistošajos noteikumos noteikt papildu atbalstu personai.⁸⁹

Saskaņā ar [Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumiem Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”](#) atbalstu pilngadību sasniegušam bērnam izglītības iegūšanā un patstāvīgas dzīves uzsākšanā, kā arī palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā nodrošina tā pašvaldība, kuras bāriņtiesa lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Bāriņtiesas pienākums ir sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēju (bērnu aprūpes iestādi, aizbildni, audžuģimeni) sešus mēnešus pirms bērna pilngadības sasniegšanas **rakstiski informēt ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu par tiesībām saņemt un pašvaldības sociālo dienestu par nepieciešamību sniegt sociālās garantijas bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās, sasniedzot pilngadību, t.sk. par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā, braukšanas maksas atvieglojumiem, kā arī atbalstu izglītības iegūšanā un patstāvīgas dzīves uzsākšanā.**

⁸⁹ [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 12. panta septītā un astotā daļa](#)

Labas prakses ietvaros būtu ieteicams **bāriņtiesai un pašvaldības sociālajam dienestam**, pieaicinot ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu kopā ar tā likumisko pārstāvi - bērnu aprūpes iestādes vadītāju, aizbildni, kā arī audžuģimenes pārstāvi, **rīkot starpinstitucionālu tikšanos**, lai pārrunātu minētos jautājumus, kas skar sociālo garantiju saņemšanas iespējas, **izvērtējot bērnam nepieciešamo atbalstu un reālās vajadzības tuvākās nākotnes perspektīvā**. Piemēram, šādas tikšanās laikā ir iespējams noskaidrot arī paša bērna viedokli par laiku, kad, pilngadību sasniedzot, bērnam pašam vajadzēs sevi apgādāt. Vienlaikus jau iepriekš plānot iespējamo pašvaldības pabalstu apmēru, kas būtu samērojams ar bērna uzturēšanās izdevumiem un reālajām vajadzībām, patstāvīgu dzīvi uzsākot.

Pašvaldības pienākums ir jebkurā gadījumā gādāt par bērna labklājības minimālā līmeņa nodrošināšanu pēc bērna ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas, sasniedzot pilngadību, neatkarīgi no tā, kuras pašvaldības teritorijā šajā laikā ir bērna faktiskā dzīvesvieta. Minētajos noteikumos nav ietverta norma, kas nosaka, ka, lai saņemtu valsts noteiktās sociālās garantijas, pēc pilngadības sasniegšanas bērnam jāatgriežas uz patstāvīgu dzīvi tās pašvaldības teritorijā, kurā bijusi bērna dzīvesvieta līdz viņa nodošanai ārpusģimenes aprūpē.

Svarīgi!

Ārpusģimenes aprūpē esošā bērna faktiskā uzturēšanās un dzīvošana vai mācīšanās citas pašvaldības administratīvajā teritorijā nevar tikt uzskatīta par šķērslī sociālo garantiju saņemšanai un neatbrīvo to pašvaldību, kuras bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi no pienākuma nodrošināt ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu ar sociālajām garantijām pēc pilngadības sasniegšanas.

Vienlaikus vēlamies akcentēt pašvaldības pienākumu sniegt arī cita veida palīdzību un atbalstu pilngadību sasniegušam bērnam patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Minētie [noteikumi](#) nosaka, ka pašvaldība:

- pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās pilngadību sasniegušajam bērnam piešķir vienreizēju pabalstu sadzīves un mīkstā inventāra iegādei, ko pārrēķina ik gadu, ienākumu mediānai piemērojot koeficientu 1,7 (1166 eiro, iepriekš – 1065 eiro).⁹⁰ Tas paredzēts, lai aprīkotu mājokli ar nepieciešamo sadzīves priekšmetu un mīkstā inventāra minimumu patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Pabalstu atļauts izsniegt arī sadzīves priekšmetu un mīkstā inventāra veidā;
- pilngadību sasniegušajam bērnam izmaksā vienreizēju pabalstu pastāvīgas dzīves uzsākšanai – 40% no minimālo ienākumu mediānas (274 eiro, iepriekš – 251 eiro); bērnam ar invaliditāti kopš bērnības – 60% no minimālo ienākumu mediānas (411 eiro, iepriekš – 376 eiro).⁹¹;
- izmaksā pabalstu ikmēneša izdevumiem pilngadību sasniegušajiem bērniem, kuri turpina mācības (neatkarīgi no sekmju līmeņa) – 20% no minimālo ienākumu mediānas

⁹⁰ No 2024. gada 1. janvāra tiks piemērota 2021. gada ienākumu mediāna – 685,78 eiro, detalizētāka informācija pieejama šeit: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/358848-izmainas-socialaja-joma-no-2024-gada-1-janvara-2024#a9https://lvportals.lv/skaidrojumi/358848-izmainas-socialaja-joma-no-2024-gada-1-janvara-2024#a9>

⁹¹ Turpat

(137 eiro, iepriekš – 125 eiro); bērniem ar invaliditāti kopš bērnības – 30% no ienākumu mediānas (206 eiro, iepriekš – 188 eiro).⁹²;

- sniedz psihosociālo un materiālo atbalstu, veic nepieciešamos pasākumus pilngadību sasniegušā bērna integrēšanai sabiedrībā.

Papildus informācija par sociālajām garantijām bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās, sasniedzot pilngadību, pieejama Labklājības ministrijas tīmekļa vietnē publicētajās [Vadlīnijās par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem pēc pilngadības sasniegšanas un atbalstu audžuģimenēm, daudz bērnu ģimenēm, aizbildņiem un aizgādņiem](#).

⁹² Turpat

4. Bāriņtiesas darbība, ja saņemta informācija, ka izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi

(pirmreizēji publicēta 04.09.2019.)

Bērnu tiesības uz izglītību tiek aizsargātas [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11.pantā](#) un Latvijas Republikas [Civillikuma 177.pantā](#), kurš paredz vecāku pienākumu nodrošināt bērna izglītošanu.

Prioritārs pienākums nodrošināt bērna izglītību ir bērna vecākiem vai tā likumiskajiem pārstāvjiem, savukārt gadījumos, kad bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi, valsts un pašvaldību iestādēm ir pienākums noskaidrot bērna kavējuma iemeslu un risināt jautājumu par bērna izglītības nodrošināšanu, ja bērna vecāki vai citi likumiskie pārstāvji to objektīvu vai subjektīvu iemeslu dēļ nenodrošina.

Pilnvērtīgam risinājumam situācijās, kad bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi nepieciešama **savlaicīga** iesaistīto institūciju rīcībā esošās informācijas apmaiņa un to efektīva sadarbība nolūkā nodrošināt bērna tiesības uz izglītību.

[Valsts pārvaldes iekārtas likuma 54.panta](#) pirmajā daļā noteikts pienākums iestādēm sadarboties, lai veiktu savas funkcijas un uzdevumus. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka katra bērna tiesību aizsardzības subjekta (t.i. gan izglītības iestādes, gan bāriņtiesas, gan sociālā dienesta u.tml.) pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama, izvērtējot konkrētā bērna vajadzības un attiecīgās situācijas apstākļus.

Lai izprastu bāriņtiesas lomu bērna izglītības iestādes kavējumu gadījumā, vēršam uzmanību uz [Ministru kabineta 2011.gada 1.februāra noteikumiem Nr.89 „Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi”](#).

Saskaņā ar minēto [noteikumu 7.²punktu](#), pašvaldības izglītības pārvaldes iestāde vai izglītības speciālists, ievērojot Valsts izglītības informācijas sistēmā ievadīto informāciju, ja nepieciešams, sadarbībā ar izglītības iestādi un citām institūcijām, tostarp sociālo dienestu un bāriņtiesu, **noskaidro izglītības iestādes neapmeklēšanas cēloņus un koordinē to novēršanu**. Savukārt [noteikumu 8.punkts](#) paredz, ja ir pamatotas aizdomas, ka pārkāptas tā izglītojamā tiesības, kas bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi, izglītības iestāde par to informē pašvaldības kompetentās iestādes.

Ņemot vērā minēto, centrs vērš bāriņtiesu uzmanību, ka gadījumos, ja bāriņtiesā no pašvaldības izglītības iestādes vai izglītības speciālista **tiek saņemta informācija**, ka minētā iestāde (speciālists), izmantojot normatīvajos aktos noteikto kompetenci, nav varējis novērst izglītības iestādes neapmeklēšanas cēloņus, bāriņtiesai nepieciešams kompetences ietvaros iegūt informāciju par situāciju, lai izvērtētu vai netiek pārkāptas bērna tiesības.

Sākotnēji, pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 16.panta](#) 1.punktā noteiktajām bāriņtiesas tiesībām pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm, komercsabiedrībām un organizācijām ziņas, kas nepieciešamas, lai izvērtētu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību ievērošanas likumību vai izlemtu bāriņtiesas kompetencē esošos jautājumus, bāriņtiesai **jāiegūst informācija** par **izglītības iestādes** veiktajām darbībām

un pasākumiem, kas bija vērsti uz izglītības iestādes neapmeklēšanas cēloņu noskaidrošanu un novēršanu.

Centra ieskatā šādu jautājumu risināšanai būtu lietderīgi veidot starpinstitūciju tikšanos, vai minēto jautājumu apskatīt pašvaldības sadarbības grupā, kas izveidota pamatojoties uz [Ministru kabineta 2017.gada 12.septembra noteikumiem Nr.545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā"](#).

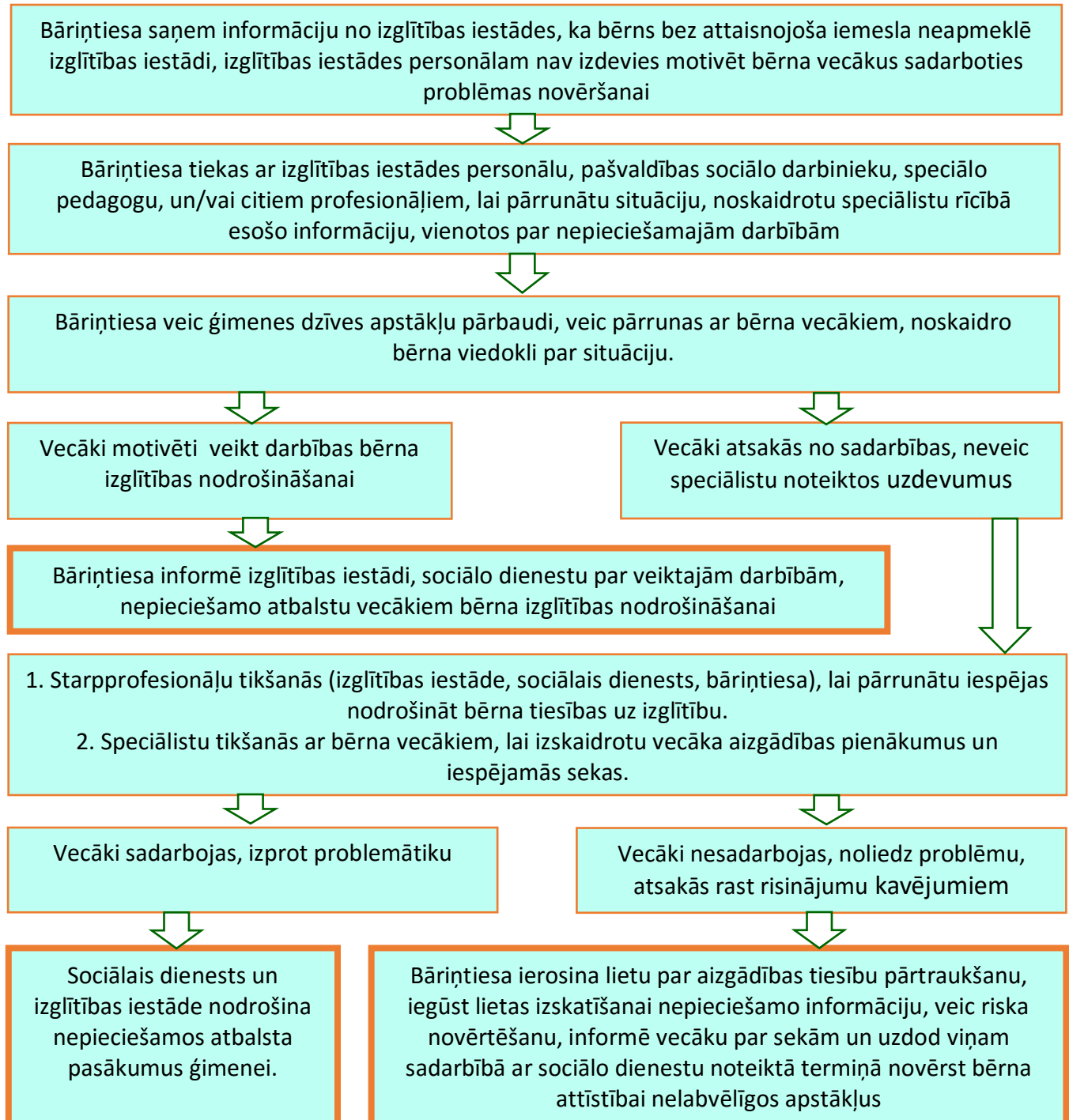
Papildus bāriņtiesai nepieciešams **veikt pārrunas ar bērna vecākiem un bērnu**, tostarp izmantojot [Bāriņtiesu likuma 16.panta](#) 6.punktā noteiktās tiesības veikt pārrunas ar bērnu bez citu personu klātbūtnes. Pārrunās ar vecākiem bāriņtiesai jāizskaidro bērna izglītības nodrošināšanas pienākuma neizpildīšanas iespējamās faktiskās un tiesiskās sekas, kā arī nepieciešamības gadījumā jānodrošina vecākiem un bērnam kompetenta speciālista, piemēram, psihologa vai sociālā darbinieka palīdzība radušās situācijas risināšanai.

Gadījumā, ja bāriņtiesa pēc saņemtās informācijas izvērtēšanas konstatē, ka vecāki launprātīgi nenodrošina bērna tiesības uz izglītības iegūšanu, bāriņtiesai jāveic ģimenes situācijas izpēti, izvērtējot no tuviniekiem un kaimiņiem, kā arī citiem informācijas avotiem pieejamo informāciju. Jāpieprasa papildus ziņas par vecāku spējām realizēt bērna aprūpes tiesības kopumā, piemēram, no ģimenes ārsta par to, vai vecāki nodrošina bērnam nepieciešamo veselības aprūpi. Papildus nepieciešams iegūt informāciju no pašvaldības sociālā dienesta par to, vai ģimene ir nonākusi sociālā dienesta redzeslokā, kādu palīdzību no sociālā dienesta saņēmusi ģimenes sociālo problēmu risināšanai. Vienlaikus bāriņtiesai nepieciešams veikt [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” septītajā nodaļā](#) noteikto **risku faktoru novērtēšanu** minētajā ģimenē, lai rastu pilnvērtīgu priekšstatu par ģimenē novērojamajiem riskiem un iegūtu norādes uz turpmākajām kompetento institūciju nepieciešamajām darbībām, lai nodrošinātu bērna tiesību aizsardzību minētajā ģimenē. Pēc papildus informācijas iegūšanas **bāriņtiesai jāizvērtē nepieciešamība lemt par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu**, ja minētā informācija satur ziņas, kas var būt par pamatu [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) pirmajā daļā noteikto darbību veikšanai, t.i., lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem pieņemšanai.

Papildus vēršam bāriņtiesu uzmanību, ka lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu nepieciešams tikai gadījumos, kad bāriņtiesa konstatējusi, ka nav iespējams cits situācijas risinājums, lai nodrošinātu bērna tiesību uz izglītības iegūšanu ievērošanu.

Papildus informācija par veicamajām darbībām, ierosinot lietu par aizgādības tiesību pārtraukšanu atrodama centra Metodiskajos ieteikumos bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu (Rokasgrāmatas 1.sējumā).

Situācijas piemērs

5. Vadlīnijas par pārstāvības nodrošināšanu nepilngadīgiem ārzemniekiem un patvēruma meklētājiem bez pavadības un iesaistīto iestāžu sadarbību

(pirmreizēji publicēta 04.09.2019.)

5.1. Ievads: Vadlīniju mērķis

Vadlīniju mērķis ir izveidot efektīvu nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības aizsardzības sistēmu un attīstīt praktisko sadarbību starp iestādēm, kas veic procesuālās darbības atkarībā no situācijas kādā ir nonācis nepilngadīgais ārzemnieks (patvēruma meklētājs, izraidāmais ārzemnieks, ārzemnieks, kura izraidīšana ir atlikta) un iestādēm, kas pārstāv nepilngadīgā ārzemnieka bez pavadības intereses un tiesības, pārstāvot viņus personiskajās un mantiskajās attiecībās (aizbildnis vai likumiskais pārstāvis).

Saskaņā ar [Eiropas Komisijas 2017.gada 12. aprīļa Paziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei par Bērnu migrantu aizsardzību](#) „Bērnu aizsardzības mērķis pirmām kārtām ir aizstāvēt Eiropas vērtības, proti, cilvēktiesību ievērošanu, cilvēka cieņu un solidaritāti. Tas nozīmē arī nodrošināt Eiropas Savienības tiesību aktu izpildi un ievērot Eiropas Savienības Pamattiesību hartu un starptautiskās cilvēktiesības attiecībā uz bērna tiesībām. Tāpēc prioritāte ir aizsargāt visus bērnus migrantus visos migrācijas posmos neatkarīgi no viņu statusa.”

Nemot vērā Latvijā ieceļojošo bērnu migrantu pieaugušo skaitu pastāv nepieciešamība uzlabot bērnu aizsardzības sistēmu, nosakot pasākumus, kas nodrošinās vairākus saskaņotus un efektīvus pasākumus, kas ļaus steidzami risināt aizsardzības vajadzības, ar kurām saskaras bērni, sākot no to identifikācijas, uzņemšanas un procesuālo garantiju īstenošanas līdz ilgtspējīgu risinājumu ieviešanai.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3.pants](#) nosaka, ka „Bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas — neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.” No minētā ir secināms, ka Latvijā attiecībā uz nepilngadīgiem ārzemniekiem (gan patvēruma meklētājiem, gan izraidāmiem ārzemniekiem, gan arī ārzemniekiem, kuru izraidīšana ir atlikta) ir piemērojama vienota valstī izveidota bērnu tiesību aizsardzības sistēma (sistēma, kas ir attiecināma uz visiem bērniem, kas ir valstī). Savukārt speciālās tiesību normas nosaka īpašas tiesības un procedūras, kas ir attiecināmas uz noteiktu nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības kategoriju.

Nepilngadīgā ārzemnieka bez pavadības statuss uzturēšanās laikā var mainīties, līdz ar ko viņš var pāriet no vienas kategorijas uz otru (piem., patvēruma meklētājs var kļūt par izraidāmo ārzemnieku vai otrādi). Integrēta pieeja bērnu tiesību aizsardzībai nodrošinās visaptverošu un visām nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības kategorijām piemērotu aizsardzības sistēmu.

Pamatojoties uz minēto, šo vadlīniju būtiskākie mērķi ir:

- 1) uzlabot informētību par nepilngadīga ārzemnieka bez pavadības aizsardzības vajadzībām atkarībā no statusa kādā šis nepilngadīgais atrodas;
- 2) izstrādāt kopējus aizsardzības standartus;
- 3) rast ilgtermiņa risinājumus;
- 4) veicināt sadarbību starp iesaistītajām iestādēm.

Vadlīniju izstrādes nepieciešamība tiek pamatota ar to, ka Latvijas normatīvie akti nosaka dažādas aizsardzības sistēmas nepilngadīgajiem ārzemniekiem bez pavadības atkarībā no viņu statusa. Tātad, pastāv atšķirīgas pieejas aizsardzības nodrošināšanai tādām **nepilngadīgo ārzemnieku bez pavadības kategorijām** kā:

- 1) Nepilngadīgais ārzemnieks, kuram piemēro patvēruma procedūru (patvēruma meklētājs);
- 2) Nepilngadīgais ārzemnieks, kuram piemēro izraidīšanas procedūru (Izraidāmais ārzemnieks);
- 3) Nepilngadīgais ārzemnieks, attiecībā uz kuru piemērojama izraidīšanas procedūra ir atlikta.

Jāatzīmē arī tas, ka praksē iepriekšminēto procedūru (patvēruma un izraidīšanas) īstenošanas rezultātā ir konstatēts, ka ir atšķirīgas bāriņtiesas iecelto pārstāvju funkcijas, piemēram, nepilngadīgajam bez pavadības patvēruma meklētājam var tikt iecelts aizbildnis un viņš var tikt izmitināts audžuģimenē (Patvēruma likuma 9.panta sestā daļa). Savukārt nepilngadīgajam ārzemniekam bez pavadības, kuram piemēro izraidīšanas procedūru, nozīmē vienīgi likumisko pārstāvi, kurš ir tiesīgs pārstāvēt bērnu konkrētos procesos, kas salīdzinājumā ar aizbildņa funkcijām ir ierobežotas. Šāda prakse, iespējams, pastāv tāpēc, ka patvēruma procedūras īstenošana ir ilgāka nekā izraidīšanas procedūra.

Nemot vērā to, ka pārstāvība vai aizbildnība ir nepilngadīgo aizsardzības sistēmas galvenā sastāvdaļa un tās uzdevums ir reaģēt uz bērnu vajadzībām un aizsargāt viņu intereses, pastāv nepieciešamības izveidot ciešu sadarbību ar iestādēm, kas īsteno attiecīgas procesuālās darbības ar nepilngadīgiem un iestādēm, kas ir iesaistītas garantiju nodrošināšanā nepilngadīgiem ārzemniekiem, t.i., izglītības, veselības aprūpes, labklājības un tieslietu sistēmas iestādēm.

No Latvijā spēkā esošajām tiesību normām izriet, ka nepilngadīgo ārzemnieku, kas Latvijā uzturas bez likumisko pārstāvju klātbūtnes, tiesību (uz statusa piešķiršanu; uz pārstāvību patvēruma procedūras vai izraidīšanas procedūras laikā; uz veselības aprūpi; uz izmitināšanu; uz izglītības ieguvu u.c.) nodrošināšana ir vairāku tiešās un pastarpinātās valsts pārvaldes iestāžu, tostarp bāriņtiesas atbildības lokā un īstenojamas iestādēm savstarpēji sadarbojoties.

Centrs sadarbībā ar Valsts robežsardzi sagatavojusi metodisko materiālu (vadlīnijas), kurā gan sniegts ieskats nacionālajās tiesību normās, kas aizsargā nepilngadīgo personu bez pavadības tiesības, gan shematiski atspoguļotas iestāžu veicamās darbības un sadarbības aspekti nepilngadīgo ārzemnieku bez pavadības tiesību un interešu aizsardzības jomā.

5.2. Nepilngadīgo ārzemnieku kategorijas un procedūras

Izstrādāto vadlīniju subjekti ir nepilngadīgie ārzemnieki bez pavadības, kuriem piemēro kādu no zemāk minētajā procedūrām:

- 1) **patvēruma procedūru** saskaņā ar Patvēruma likumu (nepilngadīgais ārzemnieks ir patvēruma meklētāja statusā);
- 2) **izraidīšanas procedūru** saskaņā ar Imigrācijas likumu (nepilngadīgais ārzemnieks ir izraidāmā ārzemnieka statusā);
- 3) **izraidīšanas procedūra ir atlikta** saskaņā ar Imigrācijas likumu (nepilngadīgais ārzemnieks ir izraidāmā ārzemnieka, kura izraidīšana ir atlikta statusā).

„Nepavadīti bērni (saukti arī par nepavadītiem nepilngadīgajiem” ir bērni, kuri tikuši nošķirti no abiem vecākiem un citiem radniekiem un par kuriem nerūpējas neviens pieaugušais, kuram būtu pienākums to darīt saskaņā ar likumu un paražām. „Nošķirti bērni” ir bērni, kuri tikuši nošķirti no abiem vecākiem vai no sava agrākā juridiskā vai uz paražu pamata ieceltā galvenā aprūpētāja, taču ne katrā ziņā arī no citiem radniekiem. Tādēļ to vidū var būt arī bērni, ko pavada citi pieauguši ģimenes locekļi.”⁹³

Definīcijas

Saskaņā ar [Patvēruma likuma 1.panta](#) septītajā punktā noteikto definīciju, **nepilngadīga persona bez pavadības** ir trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kas ir jaunāks par 18 gadiem un ieradies, vai palicis Latvijas Republikā bez tādas personas pavadības, kura ir par viņu atbildīga saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem ģimenes tiesību jomā, (tēvs, māte, aizbildnis) līdz brīdim, kad atbildīgā persona atsāk pildīt pienākumu pret viņu.

Minētā Patvēruma likuma norma pēc analogijas ir attiecināma arī uz nepilngadīgajiem ārzemniekiem, kuriem piemēro izraidīšanas procedūru vai attiecībā uz kuriem izraidīšana ir atlikta.

Saskaņā ar [Patvēruma likuma 1.panta](#) devītajā punktā noteikto definīciju **patvēruma meklētājs** ir trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kas likumā noteiktajā kārtībā ir izteicis vēlmi iegūt bēgļa vai alternatīvo statusu.

Ārzemnieks ir uzskatāms par patvēruma meklētāju no brīža, kad viņš iesniedz iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu līdz brīdim, kad ir pieņemts galīgais lēmums patvēruma procedūrā (pēc pārsūdzēšanas procedūras beigām).

Saskaņā ar [Imigrācijas likumā](#) noteikto, izraidīšanas procedūra – kārtība, kādā atbilstoši Imigrācijas likumam, ja konstatēta ārzemnieka nelikumīga uzturēšanās Latvijas Republikā, viņam izdod izbraukšanas rīkojumu vai lēmumu par piespiedu izraidīšanu līdz brīdim, kad izpildīts izbraukšanas rīkojums vai ārzemnieks ir izraidīts piespiedu kārtā no Eiropas Savienības dalībvalstu teritorijas.

Tāpat izraidīšanas procedūra sākas ar brīdi, kad ir konstatēta nepilngadīgā ārzemnieka bez pavadības nelikumīgā uzturēšanās Latvijas teritorijā un attiecībā pret viņu tiek uzsāktas procesuālās darbības.

⁹³ [UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child](#)

Izraidīšanas procedūras īstenošanas laikā tiek veikta ārzemnieka identificēšana un atgriešanas lēmuma, t.i. izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu, pieņemšana un tā izpilde (brīvprātīgā – ārzemniekam noteikts pienākums pašam atstāt Latvijas un ES dalībvalstu teritoriju vai piespiedu izraidīšana – ārzemnieka piespiedu izraidīšanu no Latvijas un ES dalībvalstu teritorijas veic Valsts robežsardze).

Izraidīšanas procedūras mērķis – veicināt vai nodrošināt ārzemnieka atgriešanos vai izraidīšanu uz viņa pilsonības valsti, trešo valsti, no kuras viņš ir ieceļojis, vai citu valsti, kurā viņam ir tiesības ieceļot.

Neizraidīšanas principa (*non-refoulement principle*) ievērošana patvēruma un izraidīšanas procedūrā

Iestādes, kas strādā ar nepilngadīgo ārzemnieku bez pavadības patvēruma un izraidīšanas procedūru īstenošanas laikā, kā arī lēmumu pieņemšanas laikā izvērtē lietas apstākļus, tai skaitā vai pastāv neizraidīšanas princips.

Izraidīšanas procedūra

[Imigrācijas likuma 47.pantā](#) noteikts, ka ārzemnieku neizraida, ja izraidīšana ir pretrunā ar Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām.

Atbilstoši [Ministru Kabineta noteikumu Nr.707. "Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības" 20.punktam](#), ja nepilngadīgā ārzemnieka nosūtīšana uz uzņemošo valsti apdraud tā dzīvību vai veselību, humānu apsvērumu dēļ Pārvalde pieņem lēmumu izsniegt tam termiņuzturēšanās atļauju (līdz situācijas maiņai uzņemošajā valstī).

Patvēruma procedūra

[Patvēruma likuma 3.pantā](#) ir noteikts, ka patvēruma meklētāju, bēgli vai personu, kurai piešķirts alternatīvais statuss, nevar izraidīt vai atgriezt ja:

- 1) Pastāv labi pamatotas bailes no vajāšanas pēc rases, reliģijas, tautības, piederības īpašai sociālai grupai pazīmēm vai politiskās pārliecības dēļ, atrodas ārpus savas pilsonības valsts un nespēj vai sakarā ar šādām bailēm nevēlas izmantot šīs valsts aizsardzību; vai personu, kam nav pilsonības un kas, atrodoties ārpus savas iepriekšējās mītnes zemes, šādu notikumu rezultātā nespēj vai šādu baiļu dēļ nevēlas tajā atgriezties,
- 2) ir pamats uzskatīt, ka viņš pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī varētu tikt pakļauts smagam kaitējumam un šā iemesla dēļ nespēj vai nevēlas pieņemt minētās valsts aizsardzību

Minētie nosacījumi ir pārņemti no starptautiskajām un ES tiesību normām.

Atgriešanas lēmumu pieņemšana izraidīšanas procedūrā

Izbraukšanas rīkojums - administratīvais akts, kurā pamatots ārzemnieka nelikumīgas uzturēšanās fakts un ārzemniekam uzlikts pienākums noteiktā termiņā labprātīgi doties atpakaļ uz savas pilsonības valsti, trešo valsti, no kuras viņš ieceļojis, vai citu valsti, kurā viņam ir tiesības ieceļot.

Izbraukšanas rīkojumā uzliktā pienākuma izpildei nosaka termiņu no 7 līdz 30 dienām. Ārzemniekam ir tiesības izpildīt šo pienākumu agrāk, nekā noteikts izbraukšanas rīkojumā.

Lēmums par piespiedu izraidīšanu - administratīvais akts, kurā pamatots ārzemnieka nelikumīgas uzturēšanās fakts un noteikts piespiedu kārtā izraidīt ārzemnieku uz viņa pilsonības valsti, trešo valsti, no kuras viņš ieceļojis, vai citu valsti, kurā viņam ir tiesības ieceļot;

Izraidīšanas procedūrā atgriešanas lēmumus ir tiesīgas izdot Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (turpmāk – Pārvalde) (gadījumos, ja ārzemniekam ir/ir bijusi saikne ar Latviju) un Valsts robežsardze (parējos gadījumos).

Lēmumus par piespiedu izraidīšanu (gan Pārvaldes pieņemtos, gan arī Valsts robežsardzes) izpilda Valsts robežsardze.

Papildus tam Valsts robežsardze izpilda tiesas noteikto krimināllietas ietvaros papildsodu – izraidīšanu. Gadījumā, ja Tiesa krimināllietas ietvaros ir noteikusi ārzemniekam papildsodu izraidīšanu – atgriešanas lēmums netiek pieņemts. Šajā gadījumā ārzemniekam piemēro izraidīšanas procedūru saskaņā ar Imigrācijas likumu.

Izraidīšanas procedūra beidzas ar nepilngadīgā ārzemnieka atgriešanu uz viņa pilsonības valsti vai valstī, kurā viņam ir tiesības uzturēties.

Galvenais nosacījums, īstenojot nepilngadīgā ārzemnieka bez pavadības izraidīšanu, ir tas, ka **ir jānodrošina viņa nodošana galamērķa valstī ģimenes loceklim, likumiskajam pārstāvim vai specializētajai iestādei, kas atbild par bērna tiesību aizsardzību.**

Gadījumā, ja nepilngadīgā ārzemnieka bez pavadības izraidīšana nav iespējama neizraidīšanas principa dēļ vai ir mainījušies apstākļi, kas bija par pamatu atgriešanas lēmuma pieņemšanai vai humānu apsvērumu dēļ, atgriešanas lēmumu atceļ un Pārvalde risina jautājumu par likumīgā statusa piešķiršanu šim ārzemniekam (Imigrācijas likuma 49.pants).

Saskaņā ar [Imigrācijas likuma 43.pantā](#) noteikto iestādei, kas ir izdevusi izbraukšanas rīkojumu ir tiesības pagarināt izbraukšanas rīkojumā noteikto izceļošanas termiņu līdz 1 gadam, ņemot vērā katra konkrētā gadījuma apstākļus, jo īpaši ārzemnieka uzturēšanās ilgumu, ģimenes vai sociālās saites, to, vai ārzemniekam ir nepilngadīgs bērns, kas apmeklē izglītības iestādi Latvijas Republikā.

Patvēruma procedūra

Patvēruma procedūras rezultātā var tikt pieņemts viens no zemāk minētajiem lēmumiem:

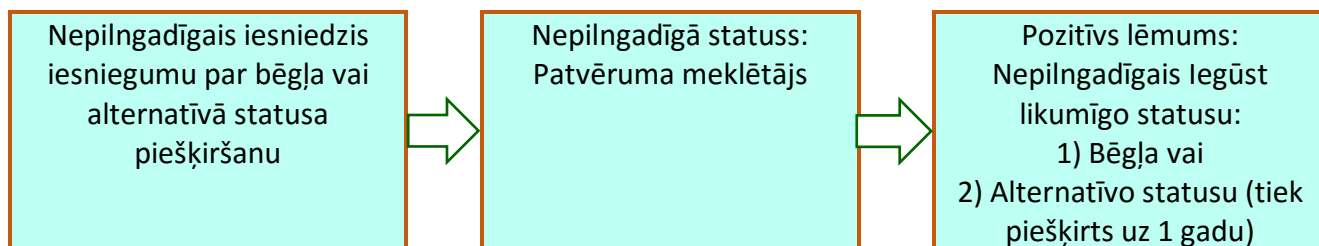
- 1) piešķirt bēgļa statusu – var piešķirt, ja persona pamatoti baidās no vajāšanas savas pilsonības valstī vai iepriekšējās mītnes zemē (ja persona ir bezvalstnieks) savas rases, reliģijas, tautības, sociālās piederības vai politiskās pārliecības dēļ.
- 2) piešķirt alternatīvo statusu – var piešķirt patvēruma meklētājiem, kurus nav pamata atzīt par bēgļiem, taču pastāv pamats uzskatīt, ka pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī šīs personas varētu tikt pakļautas smagam kaitējumam.
- 3) atteikt bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu – ja persona neatbilst kritērijiem, uz kā pamata var pieņemt lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu.

Saskaņā ar [Patvēruma likuma 10. pantu](#) personai, attiecībā uz kuru pieņemts lēmums par atteikumu piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu, izsniedz izbraukšanas rīkojumu vai pieņem lēmumu par piespiedu izraidīšanu Imigrācijas likumā noteiktajā kārtībā, izņemot gadījumu, kad tai ir cits likumisks pamats uzturēties Latvijas Republikā.

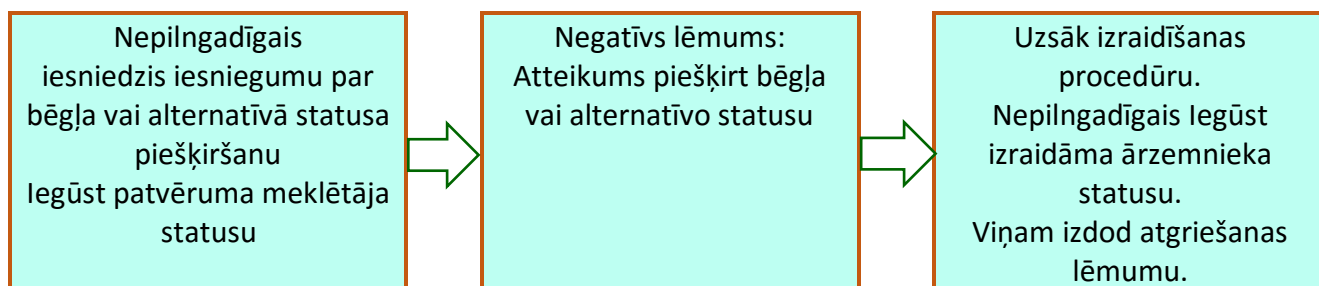
Nepilngadīgā bez pavadības statusa maiņa

Laika gaitā nepilngadīgais ārzemnieks bez pavadības var mainīt savu statusu.

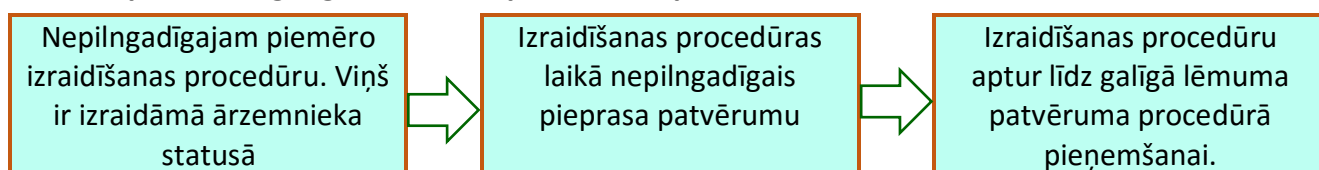
I variants – nepilngadīgais bez pavadības iesniedz iesniegumu par bēgļa vai alternatīvo statusu un attiecībā uz viņu tiek pieņemts pozitīvs lēmums par likumīgā statusa piešķiršanu, kas dod viņam tiesības likumīgi uzturēties Latvijā un ES dalībvalstu teritorijā.

II variants – ja sākotnēji nepilngadīgais bija patvēruma meklētājs, kuram patvēruma procedūras rezultātā izdots lēmums par atteikumu piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu, uzsāk izraidīšanas procedūru un kompetentā iestāde (Pārvalde) izdod viņam atgriešanas lēmumu.

III variants –nepilngadīgais ārzemnieks izraidīšanas procedūras laikā iesniedz iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. Rezultātā izraidīšanas procedūra tiek atlikta, līdz tiek pieņemts galīgais lēmums patvēruma procedūrā.

Aizturēšana vai aizturēšanai alternatīvo līdzekļu piemērošana

Nepilngadīgajam ārzemniekam bez pavadības, kurš ir sasniedzis 14 gadu vecumu, izraidīšanas procedūras ietvaros saskaņā ar [Imigrācijas likuma 51.pantā](#) noteikto var piemērot aizturēšanu. Imigrācijas likumā ir noteikti gadījumi, kad var piemērot aizturēšanu un noteikti kritēriji, kas to pamato.

Aizturēšanu piemēro kā galējo līdzekli.

Valsts robežsardze nepilngadīgo ārzemnieku izraidīšanas procedūrā var aizturēt ar savu lēmumu uz 10 dienām. Aizturēt ārzemnieku ilgāk par 10 diennaktīm var tikai ar tiesas lēmumu. Ik pēc 2 mēnešiem tiesa izvērtē vai pastāv apstākļi ārzemnieka aizturēšanai un pieņem lēmumu par aizturēšanas pagarināšanu vai atteikumu pagarināt aizturēšanu.

Saskaņā ar [Imigrācijas likuma 55.panta](#) trešajā daļā noteikto tiesnesis nekavējoties izskata iesniegtos materiālus par nepilngadīgā izraidāma ārzemnieka aizturēšanu vai aizturēšanas

pagarināšanu uzklausa, tai skaitā nepilngadīga izraidāmā ārzemnieka bez pavadības pārstāvja paskaidrojumus.

Tāpat izraidīšanas procedūras ietvaros ārzemniekam var piemērot aizturēšanai alternatīvos līdzekļus, ja vērtējot iespēju aizturēt pastāv humānie apsvērumi:

- 1) reģistrēšanos noteiktajās Valsts robežsardzes struktūrvienībā;
- 2) izņemt ārzemnieka ceļošanas dokumentu vai citu personas apliecinošu dokumentu.

Savukārt patvēruma procedūras ietvaros patvēruma meklētāju var aizturēt, pamatojoties uz [Patvēruma likuma 16.pantā](#) noteikto. Valsts robežsardze sākotnēji var aizturēt nepilngadīgo ārzemnieku uz laiku līdz 6 diennaktīm. Aizturēt patvēruma meklētāju ilgāk par sešām diennaktīm drīkst, tikai pamatojoties uz tiesas lēmumu. Tiesa var aizturēt ārzemnieku uz laiku līdz 2 mēnešiem, un kopējais aizturēšanas laiks nedrīkst pārsniegt patvēruma procedūras termiņu.

Aizturēšanai alternatīvais līdzeklis, kuru var piemērot patvēruma procedūrā, ir reģistrēšanās noteiktajā Valsts robežsardzes struktūrvienībā.

Valsts robežsardzes amatpersona, attiecībā uz nepilngadīgo izraidāmo ārzemnieku bez pavadības vai nepilngadīgo patvēruma meklētāju bez pavadības veic šādas procesuālās darbības:

- noskaidro identitāti un valstisko piederību,
- noņem pirkstu nospiedumus (nepilngadīgajam, kurš ir sasniedzis 14 gadu vecumu),
- nofotografē viņu,
- veic nepilngadīgas personas un viņas mantu apskati,
- nodrošina nepilngadīgas personas medicīnisko pārbaudi.

Nepilngadīgā izraidāmā ārzemnieka un nepilngadīgā patvēruma meklētāja tiesības no aizturēšanas brīža:

- pārsūdzēt aizturēšanas lēmumu tiesā;
- sazināties ar savas valsts diplomātisko iestādi vai konsulāro pārstāvniecību;
- saņemt bezmaksas juridisko palīdzību;
- ar pārstāvja palīdzību iepazīties ar aizturēšanas lietas materiāliem;
- sazināties valodā, kuru ārzemnieks saprot vai kura viņam pamatoti būtu jāsaprot, ja nepieciešams, izmantojot tulka pakalpojumus
- saņemt uzturu, pirmās nepieciešamības un higiēnas preces izmitināšanas laikā;
- saņemt veselības pakalpojumus izmitināšanas laikā.

Vecuma noteikšanas ekspertīze

Nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam bez pavadības vai nepilngadīgajam patvēruma meklētājam bez pavadības, kuram nav dokumentāla vecuma apstiprinājuma, nozīmē vecuma noteikšanas ekspertīzi. Viņš uzskatāms par nepilngadīgo un attiecībā uz viņu piemēro procedūras, kas skar nepilngadīgos līdz brīdim, kad ir saņemts dokumentāls apstiprinājums par viņa vecumu. Ekspertīzes nozīmēšana un veikšanas procedūras neatšķiras no personas statusa.

Patvēruma procedūra

[Patvēruma likuma 27.panta](#) otrajā daļā ir noteikts, ka Valsts robežsardze, saņemot nepilngadīgas personas bez pavadības pārstāvja piekrišanu, var noteikt medicīnisko ekspertīzi, lai noteiktu šīs personas vecumu, ja Valsts robežsardzei ir šaubas par tās vecumu. Ja pēc medicīniskās ekspertīzes veikšanas Valsts robežsardzei joprojām ir šaubas par patvēruma meklētāja vecumu, iesniegumu izskatot, tiek pieņemts, ka patvēruma meklētājs ir nepilngadīgs.

Valsts robežsardze nekavējoties informē nepilngadīgo personu bez pavadības pārstāvja klātbūtnē par iespēju, ka tās vecums var tikt noteikts, izmantojot medicīnisko ekspertīzi, par ekspertīzes norisi un iespējamo medicīniskās ekspertīzes rezultātu ietekmi uz iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu izskatīšanu, kā arī par sekām, kas varētu rasties, ja nepilngadīgās personas bez pavadības pārstāvis atsakās no medicīniskās ekspertīzes.

Izraidīšanas procedūra

Savukārt izraidīšanas procedūras ietvaros, ņemot vērā [Imigrācijas likuma 57.panta](#) ceturtās daļas nosacījumus, Valsts robežsardzei ir tiesības noteikt un organizēt medicīniskās un citas ekspertīzes un pārbaudes, lai identificētu aizturēto izraidāmo ārzemnieku.

Garantijas, kas tiek nodrošinātas nepilngadīgajam patvēruma meklētājam un nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam

Patvēruma un izraidīšanas procedūru laikā nepilngadīgajam bez pavadības nodrošina šādas garantijas:

- 1) bērns tiek uzklauts piemērojamo procedūru laikā,
- 2) bērns tiek iepazīstināts ar procesuālo lēmumu (tulkojums tiek nodrošināts valodā, kuru viņš saprot vai kura viņam būtu jāsaprot),
- 3) tiesības uz procesuālo lēmumu pārsūdzēšanu,
- 4) tiesības saņemt bezmaksas juridisko palīdzību,
- 5) tiesības uz izglītību,
- 6) tiesības uz veselības aprūpi,
- 7) ņem vērā bērna īpašas vajadzības.

Nepilngadīgajam ārzemniekam bez pavadības jebkurā procedūrā (patvēruma vai izraidīšanas procedūrā) ir tiesības pieteikties brīvprātīgās atgriešanās un reintegrācijas atbalsta programmai, kuru nodrošina Starptautiskās Migrācijas organizācija.

Ministru kabineta 21.06.2011. noteikumu Nr.454 „[Noteikumi par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu, izceļošanas dokumentu un tā izsniegšanu](#)” 14.pants paredz, ka Valsts robežsardze, īstenojot izraidāmā ārzemnieka piespiedu izraidīšanu, izmaksā viņam ēdināšanai un transporta izdevumu segšanai naudas summu 30 euro apmērā. Naudas summu izsniedz skaidrā naudā pret parakstu. Nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam bez pavadības paredzēto naudas summu izsniedz viņa likumīgajam pārstāvim.

Saskaņā ar [Imigrācijas likumu](#) piespiedu izraidīšanas procedūru novēro Tiesībsargs.

5.3. Bāriņtiesas loma un pilnvaras

[Bāriņtiesu likuma 54. panta](#) piektā daļa nosaka, - ja bērna vecāki nav zināmi vai bērns ir atradenis, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērns ir atrasts.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 74. pantā](#) ietvertais regulējums nosaka, - ja saskaņā ar starptautiskajām vai nacionālajām tiesībām bērns ir bēglis vai persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss, viņš saņem aizsardzību un palīdzību neatkarīgi no tā, vai ir kopā ar vecākiem vai citiem pieaugušajiem, vai viens atbilstoši Patvēruma likumam.

Bāriņtiesas kā nepilngadīgās personas pārstāvja loma ir nozīmīga, jo bāriņtiesas funkcija ir sniegt atbalstu un palīdzību nepavadītai personai un pārstāvēt viņu, nodrošināt bērna labākās intereses un vajadzības, īstenot bērna tiesībspēju un rīcībspēju.

Tādējādi, īstenojot likumiskā pārstāvja pienākumu bāriņtiesai jāpiedalās gan nepilngadīgā izraidāmā ārzemnieka bez pavadības, gan arī nepilngadīgā patvēruma meklētāja bez pavadības sākotnējā aptaujā un aizturēšanas protokola sastādīšanā vai lēmuma par aizturēšanai alternatīvā līdzekļa piemērošanu pieņemšanā, gan arī procesuālajos pasākumos pēc viņa aizturēšanas, gan padziļinātās pārrunās ar nepilngadīgo personu, kā arī pārstāvēt nepilngadīgo bez pavadības tiesā un arī piedalīties, ja iespējams, faktiskajā izraidīšanā, kā arī visās citās procesuālajās darbībās.

Detalizēts izklāsts par bāriņtiesas pārstāvja dalību patvēruma un izraidīšanas procedūru ietvaros realizējamās darbībās ir šo [vadlīniju 5.8. nodaļā "Iestāžu sadarbība nepilngadīgo bez pavadības jomā"](#).

Jāakcentē, ka Valsts robežsardze, konstatējot nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības vai nepilngadīgu izraidāmo ārzemnieku bez pavadības, nav tiesīga viņu iztaujāt, veikt mantas apskati, sastādīt aizturēšanas protokolu u.c. bez bāriņtiesas kā bērna likumiskā pārstāvja klātbūtnes, līdz ar to bāriņtiesai būtu jābūt pieejamai (sazvanāmai) diennakts režīmā, lai Valsts robežsardze pēc iespējas ātrāk varētu uzsākt nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības vai nepilngadīga izraidāmā ārzemnieka bez pavadības identificēšanas procedūru.

Lai arī Valsts robežsardzei ir noteicošā loma nepilngadīga bez pavadības identificēšanā, bāriņtiesas iegūtā informācija, komunicējot ar nepilngadīgo personu, var būt nozīmīga un sniegt būtisku atbalstu Valsts robežsardzei nepilngadīgā identificēšanā, kā arī nodrošināt nepilngadīgā labāko interešu ievērošanu un tiesību aizsardzību.

Detalizētu informāciju par to, kā notiek intervēšana var iegūt, iepazīstoties ar [EASO \(European Asylum Support Office\) praktisko rokasgrāmatu "Personiskā intervija"](#). Rokasgrāmatā sniegts pārskats par sagatavošanās posmiem personiskai intervijai, intervijas uzsākšanu un informācijas sniegšanu, intervijas vadīšanu, norādījumiem attiecībā uz pieteikuma būtību, kas intervijas laikā jāizpēta un nobeigumā ietverta informācija par intervijas slēgšanu un darbībām pēc intervijas. Rokasgrāmata atspoguļo vienotus standartus un kopējus mērķus, lai panāktu augstas kvalitātes patvēruma procedūras un var būt noderīga jebkuram darbiniekam, kurš ir iesaistīts šajā tik būtiskajā patvēruma procedūras posmā.

Latvijas normatīvajā regulējumā nav skaidri definēts termins, kas ir jālieto attiecībā uz bāriņtiesas nozīmēto pārstāvi nepilngadīgajam bez pavadības, līdz ar ko rodas neskaidrības

attiecībā par pareiza termina lietošanu vai tas ir „pārstāvis” vai „likumiskais pārstāvis” un no tā izriet arī neskaidrības, kas saistītas ar nozīmētā pārstāvja veicamajām funkcijām.

Likumiskā pārstāvja nozīmēšana nepilngadīgajam patvēruma meklētājam bez pavadības:

Patvēruma likuma 6.panta sestajā daļā ir noteikts, ka „*Nepilngadīga persona bez pavadības vēlmi iegūt bēgļa vai alternatīvo statusu izsaka šajā pantā noteiktajā kārtībā. Nepilngadīgu personu bez pavadības personiskajās un mantiskajās attiecībās patvēruma procedūras laikā pārstāv bāriņtiesa vai tās iecelts aizbildnis, vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs (turpmāk arī — nepilngadīgas personas pārstāvis).*”

Patvēruma likuma 7.panta piektajā daļā ir noteikts, ka “Ja iesniegumu iesniegusi nepilngadīga persona bez pavadības ... bāriņtiesa nekavējoties lemj par aizbildņa iecelšanu nepilngadīgai personai bez pavadības. Lēmumu par aizbildņa iecelšanu bāriņtiesa pieņem, noskaidrojot Pārvaldes viedokli. Nepilngadīgai personai bez pavadības primāri tiek nodrošināta aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē.”

Nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības *personiskajās un mantiskajās attiecībās patvēruma procedūras laikā pārstāv bāriņtiesa* vai tās iecelts aizbildnis, vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs⁹⁴.

Likumiskā pārstāvja nozīmēšana nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam bez pavadības:

Pārvalde un Valsts robežsardze, konstatējot nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības, kura uzturēšanās Latvijas Republikā ir nelikumīga, **nekavējoties informē bāriņtiesu** un rīkojas tā, lai nodrošinātu bērna tiesības un intereses visā izraidīšanas procesā.

Par nepilngadīga ārzemnieka bez pavadības aizturēšanu, kurš ir vecumā no 14 līdz 18 gadiem, Valsts robežsardzes amatpersona nekavējoties informē Ārlietu ministrijas Konsulāro departamentu, Valsts policiju un **bāriņtiesu**.

Izraidīšanas procedūras laikā nepilngadīgu ārzemnieku, kurš ir bez vecāka vai viņa likumiskā pārstāvja pavadības, *personiskajās un mantiskajās attiecībās pārstāv bāriņtiesa vai tās iecelts aizbildnis*, vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs⁹⁵.

Svarīgi!

Gan patvēruma piešķiršanas procedūrās, gan izraidīšanas procesā nepilngadīgās personas bez pavadības personiskajās un mantiskajās attiecībās pārstāv bāriņtiesa līdz brīdim, kad nepilngadīgajai personai iecelts aizbildnis, vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs, ja bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, vai līdz nepilngadīga ārzemnieka izraidīšanai.

⁹⁴ [Patvēruma likuma 6. panta sestā daļa](#) un [7. panta piektā daļa](#)

⁹⁵ [Imigrācijas likuma 50. 8. panta pirmā un otrā daļa](#)

5.4. Pārstāvības nodrošināšanas metodika un iesaistīto iestāžu sadarbība

Bāriņtiesas priekšsēdētājs ar rīkojumu vai uz pilnvaras pamata norīko bāriņtiesas amatpersonu kļūt par bērna pārstāvi.

Valsts robežsardze nekavējoties telefoniski informē attiecīgās pašvaldības bāriņtiesu par:

- konstatēto nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības un nepieciešamību nozīmēt viņam likumisko pārstāvi;
- nepieciešamību bāriņtiesai pieņemt lēmumu par neaizturētā nepilngadīga izraidāmā ārzemnieka bez pavadības vai neaizturētā nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības izmitināšanu bērnu aprūpes iestādē;
- plānotajām procesuālajām darbībām (patvēruma procedūras vai izraidīšanas procedūras ietvaros) un iespējām likumiskajām pārstāvim piedalīties tajās;
- par nepilngadīgā ārzemnieka bez pavadības pārcelšanu izmitināšanai citā pašvaldības teritorijā.

Valsts robežsardze un bāriņtiesas nodrošina nepārtrauktu informācijas apmaiņu piemērojamo procesuālo darbību laikā.

Bāriņtiesas pārstāvja maiņa un paziņošana par maiņu

Bāriņtiesas pārstāvja maiņa notiek gadījumā, ja:

- 1) Nepilngadīgais izraidāmais ārzemnieks bez pavadības vai nepilngadīgais patvēruma meklētājs bez pavadības maina izmitināšanās vietu;
- 2) Bāriņtiesa, ņemot vērā noteiktus apstākļus, ir izdevusi šādu rīkojumu (pārstāvja maiņa dažādu iemeslu dēļ (darba vietas maiņa, un citi neparedzētie apstākļi)).

Tātad, ja nepilngadīgajam bez pavadības mainās statuss (piem., nepilngadīgais patvēruma meklētājs bez pavadības kļūst par izraidāmo ārzemnieku vai otrādi), bet viņš nav mainījis izmitināšanas vietu, jau iepriekš ieceltais bāriņtiesas pārstāvis netiek mainīts.

Valsts robežsardze vienas dienas laikā informē bāriņtiesu, kuras piekritības teritorijā tiks izmitināts nepilngadīgais bez pavadības, par nepieciešamību izdot rīkojumu par cita likumiskā pārstāvja nozīmēšanu, ja attiecībā uz nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības ir pieņemts lēmums par aizturēšanu vai atbrīvošanu no aizturēšanas, kā rezultātā mainās viņa izmitināšanas vieta.

Savukārt bāriņtiesa vienas dienas laikā pēc attiecīgā lēmuma pieņemšanas informē:

- 1) par nepilngadīgās personas izmitināšanas vietas vai audžuģimenes (patvēruma procedūras laikā) maiņu:
 - Valsts robežsardzi attiecībā uz neaizturētiem izraidāmiem nepilngadīgiem bez pavadības;
 - Valsts robežsardzi un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi attiecībā uz neaizturētiem nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem bez pavadības;
- 2) Valsts robežsardzi un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi gadījumā, ja bāriņtiesas pārstāvis tiek mainīts citu iemeslu dēļ, kas nav saistīti ar nepilngadīgas personas izmitināšanas vietas maiņu.

Informācijas apmaiņa, kas var veicināt nepilngadīga izraidāmā ārzemnieka bez pavadības un nepilngadīgā patvēruma meklētāja bez pavadības identificēšanu un ģimenes meklēšanu

Likumiskais pārstāvis rakstiski sniedz Valsts robežsardzei informāciju, kas ir iegūta pārrunu laikā ar nepilngadīgu personu un kas var veicināt viņa identificēšanu un valstiskā piederības noteikšanu, kā arī ģimenes meklēšanu (piem., informāciju par nepilngadīgas personas dzīves vietu izcelsmes vai pilsonības valstī, vecākiem, radniekiem, izglītību (kur un kurā klasē mācījās), kā arī jebkādu citu informāciju, kas var nodrošināt bērna tiesību un interešu aizsardzību veicamo procesuālo darbību laikā.

5.5. Nepilngadīga bez pavadības izmitināšana un aprūpe ģimeniskā vidē

Patvēruma procedūra:

Aizturētu nepilngadīgu patvēruma meklētāju izmitina Valsts robežsardzes Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā („Daugavpils” vai „Mucenieki”).

Nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības, kurš nav aizturēts, var izmitināt, ievietojot viņu:

- 1) patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā „Mucenieki”;
- 2) bērnu aprūpes iestādē vai
- 3) audžuģimenē.

Lēmumu par nepilngadīgo patvēruma meklētāju bez pavadības izmitināšanu patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, ievietošanu bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē pieņem bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu, noskaidrojot Pārvaldes viedokli.

Nepilngadīgais patvēruma meklētājs bez pavadības patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā vai bērnu aprūpes iestādē tiek izmitināts līdz brīdim, kad tai tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē vai tiek konstatēts, ka aizbildņa iecelšana vai ievietošana audžuģimenē konkrētajai nepilngadīgajai personai bez pavadības nav piemērota.

Izvērtējot bērna labākās intereses, bāriņtiesa ņem vērā nepilngadīgā ģimenes atkalapvienošanās iespēju, nepilngadīgā labklājību un sociālo attīstību, īpaši tās izcelsmi, aizsardzības un drošības apsvērumus, sevišķi varbūtību, ka nepilngadīgā persona ir cilvēktirdzniecības upuris, kā arī nepilngadīgās personas intereses un viedokli atbilstoši tās vecumam un briedumam, ievērojot šādus nosacījumus:

- 1) nepilngadīgu personu bez pavadības izmitina kopā ar pilngadīgajiem radniekiem;
- 2) vienas ģimenes bērni nav šķirami, izņemot gadījumu, kad tas tiek darīts bērnu labākajās interesēs;
- 3) nepilngadīgajai personai bez pavadības izmitināšanas vietu maina tikai tad, ja tas atbilst šīs personas interesēm⁹⁶.

⁹⁶ Patvēruma likuma 9. panta sestā daļa

Izraidīšanas procedūra:

Šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums attiecībā uz nepilngadīgo ārzemnieku bez pavadības, kuriem piemēro izraidīšanas procedūru, ir pretrunīgs. Pamatojoties uz minēto praksē attiecībā uz nepilngadīgiem ārzemniekiem, kuri ir vecumā no 14 līdz 18 gadiem un par kuriem ir pieņemts lēmums par aizturēšanu, piemēro kārtību, kas ir attiecināma uz pilngadīgiem ārzemniekiem izraidīšanas procedūrā. Tātad viņi tiek izmitināti Valsts robežsardzes Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā šķirti no pilngadīgām personām. Valsts robežsardzes izmitināšanas centrā nepilngadīgiem ārzemniekiem (gan izraidāmajiem ārzemniekiem, gan arī patvēruma meklētājiem) tiek nodrošināti atbilstoši izmitināšanas apstākļi, kā arī viņu vecumam un vajadzībām atbilstošs uzturs, pieeja izglītībai un veselības aprūpei. Savukārt nepilngadīgie ārzemnieki bez pavadības, kuriem piemēro izraidīšanas procedūru un kuri ir vecumā līdz 14 gadiem, tiek izmitināti bērnu aprūpes iestādē, pamatojoties uz bāriņtiesas pieņemto lēmumu.

Svarīgi!

Nemot vērā tiesību normās noteikto regulējumu, nepilngadīgās personas bez pavadības pārstāvību - tiesību un tiesisko interešu aizsardzību - īsteno tās pašvaldības (pilsētas vai novada) bāriņtiesa, kuras administratīvajā teritorijā uzturas nepilngadīgais bez pavadības.

Izdevumu segšana, kas ir saistīti ar nepilngadīgo ārzemnieku bez pavadības izmitināšanu bērnu aprūpes iestādēs.

Patvēruma procedūra

Pašvaldības faktiskos izdevumus par nepilngadīgas personas bez pavadības izmitināšanu bērnu aprūpes iestādē sedz no Labklājības ministrijai kārtējam gadam šim mērķim piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem.

Pašvaldības izdevumus par nepilngadīgas personas bez pavadības izmitināšanu audžuģimenē, tas ir, pašvaldības saistošajos noteikumos paredzētajā apmērā izmaksāto atlīdzību par audžuģimenes pienākumu veikšanu, kā arī pabalstu bērna uzturam un pabalstu apģērba un mīkstā inventāra iegādei, sedz no Labklājības ministrijai kārtējam gadam šim mērķim piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem.

Ja nepilngadīgais patvēruma meklētājs bez pavadības ir uzsākusi pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības ieguvu, un to turpina arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, un ir izmitināta audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, valsts atlīdzina pašvaldībai izdevumus par šīs personas izmitināšanu audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē līdz tā mācību gada beigām, kurā persona sasniegusi pilngadību⁹⁷.

⁹⁷ [Patvēruma likuma 9. panta astotā, devītā un vienpadsmitā daļa](#)

Svarīgi!

Pašvaldības izdevumus par nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības izmitināšanu audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē sedz no valsts budžeta līdzekļiem Ministru kabineta noteiktajā kārtībā.

Ministru kabineta 2016. gada 14. jūnija noteikumi Nr. 370 “Kārtība, kādā no valsts budžeta līdzekļiem sedz pašvaldības izdevumus par nepilngadīgu patvēruma meklētāju izmitināšanu” reglamentē kārtību, kādā valsts sedz izdevumus, kas pašvaldībai radušies, izmitinot nepilngadīgo ārzemnieku bērnu audžuģimenē vai aprūpes iestādē.

Proti, normatīvajā aktā ir noteikts termiņš, kādā pašvaldībai ir jāiesniedz Labklājības ministrijā attiecīgais pieprasījums ([Ministru kabineta 2016. gada 14. jūnija noteikumu Nr. 370 pielikums](#)) un kādi dokumenti šim pieprasījumam jāpievieno. Pirmo reizi iesniedzot Labklājības ministrijā pieprasījumu par nepilngadīgā patvēruma meklētāja izmitināšanu, pašvaldība pieprasījumam pievieno bāriņtiesas lēmuma par nepilngadīgas personas ievietošanu bērnu audžuģimenē vai aprūpes iestādē kopiju. Tas nepieciešams, lai Labklājības ministrija varētu pārliecināties par to, ka konkrētā nepilngadīgais patvēruma meklētājs patiešām ievietots attiecīgajā audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē un pašvaldības iesniegtajā pieprasījumā norādītā informācija un aprēķinātais finansējums ir pareizs.

Izraidīšanas procedūra

Saskaņā ar [MK 16.12.2003. noteikumu Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieeļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības” 4.punktu](#) Izdevumus par nepilngadīga ārzemnieka izmitināšanu Valsts robežsardzes dienesta telpās vai Valsts policijas Nepilngadīgo profilakses centrā (turpmāk — profilakses centrs), kā arī izdevumus par viņa uzturēšanos bērnu aprūpes un audzināšanas iestādē (turpmāk — audzināšanas iestāde) sedz saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kas regulē sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomu.

Minēto noteikumu 25.punktā ir noteikts, ka nepilngadīgais ārzemnieks, uzturoties audzināšanas iestādē, atbilstoši savai garīgajai un fiziskajai attīstībai mācās izglītības iestādē. Izdevumus, kas saistīti ar viņa ēdināšanu izglītības iestādē, sedz attiecīgā audzināšanas iestāde. Savukārt, atbilstoši 4.punktam audzināšanas iestāde ir t.sk. bērnu aprūpes iestāde.

5.6. Garantiju nodrošināšana nepilngadīgiem bez pavadības

Valsts garantētais tiesību uz izglītību apjoms, kas tiek nodrošināts nepilngadīgajam ārzemniekam bez pavadības patvēruma un izraidīšanas procedūru ietvaros

Patvēruma procedūra

Nepilngadīgam patvēruma meklētājam tiek nodrošinātas iespējas iegūt izglītību valsts valodā valsts vai pašvaldības izglītības iestādē⁹⁸. Patvēruma meklētājam vispārējās izglītības

⁹⁸ Patvēruma likuma 9. panta septītā daļa

ieguves uzsākšanu nodrošina triju mēnešu laikā no dienas, kad Valsts robežsardzei iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu.

Saskaņā ar [Izglītības likuma 3.panta](#) otro daļu nepilngadīgam patvēruma meklētājam ir tiesības uz valsts nodrošināto pamatizglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību.

[Patvēruma likuma 9.panta](#) desmitajā daļā ir noteikts, ka „Ja nepilngadīga persona bez pavadības ir uzsākusi pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības ieguvi un to turpina arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, un ir izmitināta bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē, valsts atlīdzina pašvaldībai izdevumus par šīs personas izmitināšanu bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē līdz tā mācību gada beigām, kurā persona sasniegusi pilngadību.”

Ministru kabineta [2016. gada 26. jūlija noteikumu Nr. 488 “Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas” 2. punktā](#) noteikts, ka patvēruma meklētājam nodrošina sagatavošanu pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, iespēju iegūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību saskaņā ar normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi⁹⁹.

Izraidīšanas procedūra

Saskaņā ar [Izglītības likuma 3.panta](#) trešo daļu nepilngadīgajam trešās valsts valstspiederīgajam vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā.¹⁰⁰

Izglītības nodrošināšanas kārtība nepilngadīgajam ārzemniekam, kuram piemēro izraidīšanas procedūru, nacionālajos normatīvajos aktos nav noteikta.

Kārtība, kādā nepilngadīgajam patvēruma meklētājam bez pavadības tiek nodrošināta izglītība

Patvēruma procedūra

Iesaistīto iestāžu rīcība, lai pieteiktu nepilngadīgu patvēruma meklētāju vispārējās izglītības ieguvei:

- 1) Nepilngadīga pārstāvis (bāriņtiesa, aizbildnis vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs) iesniedz Pārvaldē (vai Valsts robežsardzē, ja patvēruma meklētājs izmitināts Valsts robežsardzes teritoriālajā struktūrvienībā) attiecīgu iesniegumu un pievieno tam personas dokumentu un izglītību apliecinājošu dokumentu (ja tādi ir))
- 2) Pārvalde vai Valsts robežsardze pēc iesnieguma un tam pievienoto dokumentu saņemšanas par to informē Izglītības un zinātnes ministriju.
- 3) Izglītības un zinātnes ministrija par izglītības iestādi, kas nodrošinās vispārējās izglītības ieguves iespējas patvēruma meklētājam, informē nepilngadīgā pārstāvi.

⁹⁹ [Ministru kabineta 2016. gada 26. jūlija noteikumu Nr. 488 “Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas” 2. punkts](#)

¹⁰⁰ [Izglītības likums 3.panta trešā daļa](#)

- 4) Izglītības iestādi, kas nodrošina vispārējās izglītības ieguves iespējas patvēruma meklētājam, nosaka ministrija, saskaņojot to ar izglītības iestādes dibinātāju. Saskaņojums ar dibinātāju nav nepieciešams, ja vispārējās izglītības ieguvi nodrošina valsts izglītības iestāde.

Svarīgi!

Vispārējo izglītību patvēruma meklētājam nodrošina atbilstoši viņa izmitināšanas vietai – patvēruma meklētāja izmitināšanas centra, dzīvesvietas, bāriņtiesas iecelta aizbildņa dzīvesvietas, bērnu aprūpes iestādes vai Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības tuvumā esošās akreditētās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētas izglītības programmas valsts valodā attiecīgā vispārējās izglītības pakāpē, kā arī pirmsskolas izglītības iestādēs.

Lai nodrošinātu vispārējo izglītību patvēruma meklētājam, izglītības iestāde ar Izglītības un zinātnes ministriju slēdz līgumu par finansējuma piešķiršanu un līdz izglītības ieguves procesa uzsākšanai izstrādā padziļinātu patvēruma meklētāja mācību priekšmetu apguves plānu laikposmam, kas noteikts noslēgtajā līgumā ar Izglītības un zinātnes ministriju par finansējuma piešķiršanu.

Svarīgi!

Nepilngadīgu patvēruma meklētāju izglītības ieguves iespējas tiek nodrošinātas no valsts budžeta līdzekļiem.

Iespēju pabeigt uzsākto vispārējās izglītības ieguvi patvēruma meklētājam nodrošina arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas¹⁰¹.

Savukārt, lai Labklājības ministrija pārliecinātos par to, vai nepilngadīgais patvēruma meklētājs, kas sasniedzis 18 gadu vecumu, turpina izglītības ieguvi Labklājības ministrija pieprasa attiecīgo informāciju no Izglītības un zinātnes ministrijas.

Tāpat, lai Labklājības ministrija pārliecinātos par pašvaldības pieprasījumā norādīto izdevumu pamatotību, Labklājības ministrija pieprasa no Pārvaldes informāciju, kas apliecina, ka pašvaldības pieprasījumā norādītā nepilngadīgā persona atbilst nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības statusam.

10 darbdienu laikā pēc visas nepieciešamās informācijas saņemšanas Labklājības ministrija pārbauda aprēķinu par finansējumu, kas pašvaldībai pienākas atbilstoši [Patvēruma likuma 9. panta](#) astotajai, deviņtajai vai desmitajai daļai, un pieņem lēmumu par attiecīgo izdevumu

¹⁰¹ [Ministru kabineta 2016. gada 26. jūlija noteikumu Nr. 488 "Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas" 16. punkts](#)

segšanu no valsts budžeta līdzekļiem, pārskaitot naudas summas pašvaldības norādītajā kontā¹⁰².

Izraidīšanas procedūra

Latvijā nav izdots normatīvais akts, kas nosaka kārtību kādā nepilngadīgajam ārzemniekam, kuram piemēro izraidīšanas procedūru, tiek nodrošināta izglītība.

Izglītību nepilngadīgiem, kuriem piemēro izraidīšanas procedūru, vai, ja tā ir atlikta, nodrošina līdzīgi kā nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem.

Izglītības ministrija ir informēta par šāda normatīva akta izdošanas nepieciešamību.

Svarīgi!

Nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam pamatizglītības ieguves iespējas tiek nodrošinātas no valsts budžeta līdzekļiem.

Veselības aprūpes pakalpojumi

Patvēruma procedūra

Patvēruma meklētājam ir tiesības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību, primāro veselības aprūpi, ambulatoro un stacionāro psihiatrisko palīdzību, ja ir nopietni garīgās veselības traucējumi, kā arī visu medicīnisko palīdzību nepilngadīgām personām, kuras nesniegšana var radīt apdraudējumu bērna attīstībai un veselībai, par valsts līdzekļiem, ņemot vērā patvēruma meklētāja īpašās uzņemšanas vajadzības¹⁰³.

Tādējādi tiesības saņemt valsts apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus ir arī personām, kurām nav Latvijā piešķirts personas kods, tai skaitā nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem. Tostarp arī ģimenes ārsta sniegtos pakalpojumus, var saņemt bez reģistrēšanās ģimenes ārstu pacientu sarakstā.

No veselības aprūpei paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem patvēruma meklētājiem apmaksā šādus veselības aprūpes pakalpojumus – neatliekamo medicīnisko palīdzību, dzemdību palīdzību, zobārstniecības palīdzību akūtā gadījumā, medicīnisko palīdzību bērniem, primāro veselības aprūpi (ārpus patvēruma meklētāju izmitināšanas centra), ambulatorai ārstēšanai paredzētās no valsts budžeta līdzekļiem kompensējamās zāles un medicīniskās ierīces, psihiatrisko palīdzību, grūtnieču aprūpi un citu sekundāro ambulatoro veselības aprūpi, kas nepieciešama steidzamības kārtā, kā arī pakalpojumus [Epidemioloģiskās drošības likumā](#) noteiktajos gadījumos un tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamos medikamentus¹⁰⁴.

¹⁰² [Ministru kabineta 2016. gada 14. jūnija noteikumi Nr. 370 "Kārtība, kādā no valsts budžeta līdzekļiem sedz pašvaldības izdevumus par nepilngadīgu patvēruma meklētāju izmitināšanu"](#)

¹⁰³ [Patvēruma likuma 11.panta otrās daļas 8. punkts](#)

¹⁰⁴ [Ministru kabineta 2018. gada 28. augusta noteikumu Nr. 555 "Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība" 166.3. punkts](#)

Veselības ministrija ir atbildīgā institūcija, kas nodrošina, lai patvēruma meklētājiem kopš uzņemšanas brīža būtu pieejama neatliekamā medicīniskā palīdzība, kā arī primārā, sekundārā un ambulatorā veselības aprūpe.

Savukārt bāriņtiesai, aizbildnim, bērnu aprūpes iestādes vadītājam, pildot nepilngadīgā likumiskā pārstāvja funkciju, nepieciešamības gadījumā, jāveic darbības, lai nodrošinātu medicīniskās palīdzības saņemšanu nepilngadīgajam, nogādājot bērnu pie attiecīgā ārstniecības speciālista.

Izraidīšanas procedūra

Nepilngadīgie bez pavadības, kuriem piemēro izraidīšanas procedūru, ir tiesīgi saņemt valsts nodrošināto dzemdību palīdzību un Epidemioloģiskās drošības pasākumus.

Likumā paredzēto veselības aprūpi, kas nodrošina epidemioloģiskās drošības pasākumus, kā arī tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamās valsts apmaksājamās zāles, ko apmaksā Nacionālais veselības dienests.

Iekšlietu ministrija sedz izdevumus par šādiem veselības aprūpes pakalpojumiem izraidāmajam ārzemniekam, kuri aizturēti [Imigrācijas likumā](#) noteiktajā kārtībā, – par veselības aprūpes pakalpojumiem, kuri nepieciešami viņu izmitināšanas laikā un vietā, un saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir garantēti šīm personām (izņemot neatliekamo palīdzību, dzemdību palīdzību un [Epidemioloģiskās drošības likumā](#) noteiktos gadījumus, kā arī tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamos medikamentus, kurus apmaksā no veselības aprūpei paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem). Ja šo personu veselības aprūpe ir apdrošināta, veselības aprūpes izdevumus sedz apdrošinātājs¹⁰⁵.

Valsts robezsardzes Izmitināšanas centra ievietotajam izraidāmajam ārzemniekam ir tiesības saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību, primārās un sekundāras veselības aprūpes pakalpojumus.¹⁰⁶

Svarīgi!

No minētās tiesību normas izriet, ka nepilngadīgu patvēruma meklētāju veselības aprūpe tiek nodrošināta no valsts budžeta līdzekļiem, savukārt nepilngadīgu izraidāmo ārzemnieku veselības aprūpe tiek nodrošināta no Iekšlietu ministrijas un valsts budžeta līdzekļiem.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12.panta trešā un ceturtā daļa](#) nosaka, ka:

(3) Bērnam, kurš nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi, ir tiesības uz valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem.

(4) Katram bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam valsts un pašvaldība nodrošina Ministru kabineta noteiktās sociālās garantijas.

¹⁰⁵ [Ministru kabineta 2018. gada 28. augusta noteikumu Nr. 555 "Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība" 166.3.1. punkts](#)

¹⁰⁶ [Ministru kabineta 2017.gada 16.maija noteikumu Nr.255 „Noteikumi par izmitināšanas centrā ievietotajam aizturētajam ārzemniekam garantēto veselības aprūpes pakalpojumu apjomu un saņemšanas kārtību” 3.punkts](#)

Nepilngadīga ārzemnieka tiesības uz juridisko palīdzību

Patvēruma procedūra

Nepilngadīgajam ārzemniekam (gan izraidāmajam ārzemniekam, gan arī patvēruma meklētājam) tāpat kā jebkuram citam ārzemniekam, kurš nelikumīgi uzturas valstī, ir tiesības saņemt maksas un bezmaksas juridisko palīdzību.

Bezmaksas juridisko palīdzību nepilngadīgajam patvēruma meklētājam nodrošina gadījumos, kas ir noteikti [Patvēruma likuma 11.panta](#) otrās daļas piektajā un sestajā punktā, t.i., ja:

- 1) patvēruma meklētājs pārsūdz Valsts robežsardzes lēmumu par aizturēšanai alternatīvā līdzekļa piemērošanu (reģistrēšanos) vai lēmumu par patvēruma meklētāja aizturēšanu;
- 2) patvēruma meklētājs pārsūdz Pārvaldes lēmumu par iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu atstāšanu bez izskatīšanas, par atteikumu piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu, par patvēruma meklētāja pārsūtīšanu uz atbildīgo dalībvalsti, kura izskatīs iesniegumu saskaņā ar [regulu Nr. 604/2013](#), par iesnieguma izskatīšanas pārtraukšanu, par atteikumu atsākt iesnieguma izskatīšanu un par atteikumu izmaksāt uzturam paredzētos līdzekļus un dienasnaudu, ja patvēruma meklētājam nav pietiekamu līdzekļu, lai pieaicinātu personu juridiskās palīdzības saņemšanai.

Izraidīšanas procedūra

Savukārt bezmaksas juridisko palīdzību nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam nodrošina gadījumos, kas ir noteikti [Imigrācijas likuma 50.² pantā](#), t.i. ja:

- 1) ārzemniekam nepietiek līdzekļu, viņš uzturas Latvijas Republikā un attiecībā uz viņu izdotā izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu izpilde tiek apturēta;
- 2) ārzemnieks šajā likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā aizturēts un uzturas Latvijas Republikā speciāli iekārtotās telpās vai izmitināšanas centrā.

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums nosaka bezmaksas juridiskās palīdzības apjomu, kas tiek nodrošināts nepilngadīgajam izraidāmajam ārzemniekam.

5.7. Ģimenes locekļu meklēšana

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 74.panta otrajā daļā ir noteikts, ka „*Bāriņtiesa kopā ar pašvaldības sociālo dienestu un imigrācijas iestādēm veic pasākumus, lai sameklētu bērna vecākus un noskaidrotu, kādas viņam ir iespējas atgriezties ģimenē.*”

Patvēruma procedūra

Ģimenes locekļu meklēšana tiek veikta ar mērķi nodrošināt nepilngadīgiem patvēruma meklētājam, kam vajadzīga starptautiska aizsardzība, gan nacionālajos, gan starptautiskajos tiesību aktos nostiprinātās tiesības ([ANO Konvencija par bērna tiesībām](#) (9. pants, 18., 20. un 22. pantā) uz ģimenes vides saglabāšanu un personisku attiecību un tiešu kontaktu saglabāšanu ar vecākiem, kā arī tiesības būt vecāku aizgādībā, ja tas atbilst bērna labākajām interesēm.

Turklāt [Konvencijas 22. pants](#) nosaka, ka dalībvalstis nodrošina sadarbību jebkuros centienos aizsargāt un palīdzēt šādam bērnam, kas vēlas iegūt bēgļa statusu vai tiek uzskatīts par bēgli saskaņā ar piemērojamām starptautiskām vai nacionālām tiesību normām, tajā skaitā ģimenes locekļu meklēšanā (radnieku vai bijušo aprūpētāju), lai iegūtu informāciju, kas nepieciešama bērna apvienošanai ar viņa ģimeni. Šīs bērna tiesības tiek plaši atzītas ES patvēruma jomā, paredzot, ka dalībvalstis sāk īstenot darbības nepilngadīgā patvēruma meklētāja ģimenes locekļu meklēšanā, ja nepieciešams ar starptautisku vai citu attiecīgo organizāciju palīdzību, iespējami drīz pēc pieteikuma par bēgļa vai alternatīvā statusa saņemšanas.

Plašāku informāciju par svarīgākajiem aspektiem ģimenes atkalapvienošanās no vecākiem nošķirtu bērnu gadījumā var saņemt, iepazīstoties ar "[Rokasgrāmatu par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā](#)"¹⁰⁷.

Ģimenes atkalapvienošanās principi nostiprināti arī nacionālajā likumdošanā, nosakot, ka, ja iesniegumu ar vēlmi saņemt bēgļa vai alternatīvo statusu iesniegusi nepilngadīga persona bez pavadības, *bāriņtiesa kopā ar pašvaldības sociālo dienestu, Valsts robežsardzi un Pārvaldi nekavējoties veic pasākumus, lai meklētu nepilngadīgās personas ģimenes locekļus, un noskaidro, kādas ir šīs personas iespējas atgriezties ģimenē*¹⁰⁸.

Ja saskaņā ar starptautiskajām vai nacionālajām tiesībām bērns ir bēglis vai persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss, viņš saņem aizsardzību un palīdzību neatkarīgi no tā, vai ir kopā ar vecākiem, vai citiem pieaugušajiem, vai viens atbilstoši Patvēruma likumam. *Bāriņtiesa kopā ar pašvaldības sociālo dienestu un imigrācijas iestādēm veic pasākumus, lai sameklētu bērna vecākus un noskaidrotu, kādas viņam ir iespējas atgriezties ģimenē*. Ja bērna vecākus neizdodas atrast, bērnam bēglim un bērnam, kuram piešķirts alternatīvais statuss, tiek nodrošināta tāda pati aprūpe kā jebkuram citam bērnam, kas palicis bez vecāku gādības¹⁰⁹.

Izraidīšanas procedūra

Ja nepilngadīgam ārzemniekam, kurš ir bez vecāka vai viņa likumiskā pārstāvja pavadības, noskaidrota identitāte un pilsonība, vai mītnes valsts, Valsts robežsardze ar Ārlietu ministrija Konsulārā departamenta starpniecību sazinās ar attiecīgās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, attiecīgajām kompetentajām iestādēm vai nevalstiskajām organizācijām, kuras uzrauga bērnu tiesību ievērošanu šajā valstī, un veic citus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu izpildi un nepilngadīga ārzemnieka, kurš ir bez vecāka vai viņa likumiskā pārstāvja pavadības, nodošanu ģimenes loceklim, vecāku likumiskajam pārstāvim, pārstāvim, kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu šajā valstī, vai iestādes pārstāvim, kas nodrošina bērna ievietošanu piemērotā uzņemšanas iestādē.

¹⁰⁷ [Rokasgrāmatu par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā](#), 165-167.lpp

¹⁰⁸ [Patvēruma likuma 7. panta piektā daļa](#)

¹⁰⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 74. pants](#)

Svarīgi!

No tiesību aktos noteiktā izriet, ka nepilngadīgo ārzemnieku ģimenes locekļu meklēšana nav tikai bāriņtiesas atbildības lokā, bet īstenojama kompetento institūciju sadarbības ietvaros tādā veidā, lai, nodrošinot efektīvu laika un citu administratīvo resursu izmantošanu, neradītu funkciju pārklāšanos un vienlaikus īstenotu likumu normas.

Eiropas Komisijas un Eiropas Savienības pamattiesību aģentūras izstrādātajā rokasgrāmatā “Bez vecāku gādības palikušo bērnu aizbildnība” vērsta uzmanība nozīmīgajiem aspektiem saistībā ar ģimenes meklēšanu:

- ģimenes meklēšanai jānotiek pēc iespējas ātrāk pēc identificēšanas un ar bērna piekrišanu;
- ģimenes meklēšana (kontakta ar ģimeni atjaunošana) nedrīkst notikt, ja ir nopietns iemesls aizdomām, ka ģimenes saišu atjaunošana var apdraudēt bērnu vai ģimenes locekļus;
- ģimenes meklēšanā nozīmīga ir bērna likumiskā pārstāvja un valsts iestāžu sadarbība, ja nepieciešams, iesaistot starptautiskas organizācijas;
- pirms ģimenes atkalapvienošanās un bērna atgriešanās veicama riska izvērtēšana, lai noskaidrotu, cik piemēroti ir vecāki un/vai citi ģimenes locekļi bērna aprūpēšanai un viņa interešu pārstāvībai;
- visām darbībām bērna ģimenes meklēšanā jāizriet no bērna labāko interešu aizsardzības principiem un jārespektē visas likumos noteiktās prasības¹¹⁰.

Attiecībā uz bāriņtiesu veicamajiem pasākumiem nepilngadīgo nepavadīto ārzemnieku tiesību un interešu aizsardzībā atbilstoši bērnu labākajām interesēm, norādāms, ka bāriņtiesām jābūt gatavām bez kavēšanās savas kompetences ietvaros iesaistīties nepilngadīgo ārvalstnieku pārstāvības nodrošināšanā un ar to saistīto pienākumu izpildē, lai nodrošinātu saskaņotu nepilngadīgo ārzemnieku tiesību un interešu aizsardzības sistēmas īstenošanu.

¹¹⁰ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship_lv.pdf

5.8. Iestāžu sadarbība nepilngadīgo bez pavadības jomā

Nepilngadīgais ārzemnieks ir izraidāmā ārzemnieka statusā

I rīcības variants: Ir pamats nepilngadīgā ārzemnieka aizturēšanai vai ir piemērots aizturēšanai alternatīvais līdzeklis

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze (VRS)	Bāriņtiesa
Nepilngadīgo ārzemnieku nogādā VRS struktūrvienībā aizturēšanas protokola sastādīšanai un izmitināšanai	Valsts robežsardze (turpmāk – VRS) nav tiesīga aptaujāt un sastādīt aizturēšanas protokolu bez bāriņtiesas pārstāvja. Valsts robežsardze nekavējoties izsauc bāriņtiesas pārstāvi (diennakts režīmā).	Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS; Izmitina VRS struktūrvienībā vai VRS izmitināšanas centrā;	Bāriņtiesa nodrošina darbinieka pieejamību diennakts režīmā; Bāriņtiesai būs transporta izdevumi; Bāriņtiesa piedalās nepilngadīgā ārzemnieka aptaujā, aizturēšanas protokola sastādīšanā un izmitināšanā (nepilngadīgā ārzemnieka un viņa mantu apskate u.c.) pārstāvot bērna intereses.
Aizturēšanas termiņa pagarināšana	Bāriņtiesa pārstāv tiesā nepilngadīgā ārzemnieka intereses;	Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS;	Bāriņtiesai būs transporta izdevumi;
Veselības aprūpe	Garantētā veselības pakalpojumu apjoma nodrošināšana;	Tikai gadījumos, ja nepilngadīgais ārzemnieks ir aizturēts: VRS organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta); apmaksā veselības pakalpojumus kurus saskaņā ar	Bāriņtiesa novērtē, vai nepilngadīgajam ārzemniekam ir pienācīgi nodrošināta veselības aprūpe un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu. Bāriņtiesa organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze (VRS)	Bāriņtiesa
		normatīvajiem aktiem nesedz valsts;	pie ārsta), kad nepilngadīgajam ārzemniekam piemērots aizturēšanai alternatīvais līdzeklis.
Veselības aprūpe	Garantētā veselības pakalpojumu apjoma nodrošināšana;	Tikai gadījumos, ja nepilngadīgais ārzemnieks ir aizturēts: VRS organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta); apmaksā veselības pakalpojumus kurus saskaņā ar normatīvajiem aktiem nesedz valsts;	Bāriņtiesa novērtē, vai nepilngadīgajam ārzemniekam ir pienācīgi nodrošināta veselības aprūpe un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu. Bāriņtiesa organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta), kad nepilngadīgajam ārzemniekam piemērots aizturēšanai alternatīvais līdzeklis.
Izglītības nodrošināšana	Nav noteikta kārtība, kādā izraidāmajam nepilngadīgajam ārzemniekam tiek nodrošināta izglītība, tāpēc VRS rīkojas pēc analogijas ar patvēruma meklētāju	VRS nosūta vēstuli Izglītības ministrijai par nepieciešamību nodrošināt nepilngadīgā ārzemnieka pamatzglītību.	Bāriņtiesa novērtē, vai nepilngadīgajam ārzemniekam ir pienācīgi nodrošināta izglītība un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu.
Izraidīšana, iepazīstināšana ar lēmumiem	Darbības veic VRS Bāriņtiesa pārstāv nepilngadīgā ārzemnieka intereses;	Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS; VRS realizē piespiedu izraidīšanu;	Bāriņtiesa piedalās nepilngadīgā ārzemnieka atbrīvošanā un lēmuma par atbrīvošanu pieņemšanā, kā arī naudas summas 30 eiro apmērā

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze (VRS)	Bāriņtiesa
		Valsts robežsardze ārzemniekam izmaksā ēdināšanai un transporta izdevumu segšanai paredzētu naudas summu 30 euro apmērā, ko atlīdzina no Eiropas Savienības politikas instrumentu programmām vai citu ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem. Naudas summu izsniedz skaidrā naudā pret parakstu. Nepilngadīgajam ārzemniekam paredzēto naudas summu izsniedz viņa likumīgajam pārstāvim.	saņemšanā, kas ir paredzēta nepilngadīgā izraidāmā ārzemnieka ēdināšanas un transporta izdevumu segšanai izraidīšanas laikā, kā arī, ja ir iespējams, piedalās faktiskajā izraidīšanā.

Nepilngadīgais ārzemnieks ir izraidāmā ārzemnieka statusā

II rīcības variants: **Nav pamata nepilngadīgā ārzemnieka aizturēšanai**

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze (VRS)	Bāriņtiesa
Konstatēto nepilngadīgo ārzemnieku veic sākotnējās darbības un nodod to bāriņtiesai izmitināšanai	VRS nekavējoties izsauc bāriņtiesas pārstāvi (diennakts režīmā) un pēc sākotnējo darbību veikšanas nodod nepilngadīgo ārzemnieku bāriņtiesai.	VRS sagatavo procesuālos dokumentus (paskaidrojums, dokumentu kopijas u.c.). Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS	Bāriņtiesa nodrošina darbinieka pieejamību diennakts režīmā; Bāriņtiesai būs transporta un tulkošanas izdevumi nodrošinot izmitināšanu; Bāriņtiesa organizē izmitināšanu.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze (VRS)	Bāriņtiesa
Nepilngadīgā ārzemnieka identifikācija	VRS veic identifikācijas pasākumus (sarakste ar nepilngadīgā ārzemnieka pilsonības valsti, vēstniecībām, ES DV); Bāriņtiesa komunicējot ar nepilngadīgo ārzemnieku, iegūst informāciju, kurai ir nozīme viņa identifikācijā un nekavējoties iesniedz VRS iegūto informāciju. Bāriņtiesa sadarbībā ar citām valsts iestādēm veic nepilngadīgā ārzemnieka ģimenes meklēšanu.	VRS ir galvenā loma nepilngadīgā ārzemnieka identifikācijā.	Bāriņtiesa veic pastāvīgu komunikāciju ar nepilngadīgo ārzemnieku un informāciju, kas atvieglos identifikāciju nekavējoties iesniedz VRS; Pārstāvības funkciju nodrošināšanā ārpus VRS veicamajām darbībām tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz bāriņtiesa; Bāriņtiesa sadarbībā ar citām valsts iestādēm veic nepilngadīgā ārzemnieka ģimenes meklēšanu.
Izglītības nodrošināšana	Nav noteikta kārtība.	VRS nepiedalās procesā	Bāriņtiesa organizē izglītības nodrošināšanu.
Veselības aprūpe	Nodrošina garantētā veselības pakalpojumu apjoma nodrošināšanu	VRS nepiedalās procesā	Bāriņtiesa organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta).
Izraidīšana (piespiedu vai brīvprātīgā), iepazīstināšana ar lēmumiem	Darbības veic VRS Bāriņtiesa pārstāv nepilngadīgā ārzemnieka intereses;	VRS realizē piespiedu izraidīšanu (pirms piespiedu izraidīšanas VRS pieņem lēmumu par nepilngadīgā ārzemnieka aizturēšanu un ievietošanu izmitināšanas centrā)	Ja attiecībā uz nepilngadīgo ārzemnieku piemēro piespiedu izraidīšanu, bāriņtiesa piedalās pasākumos, kas aprakstīti I rīcības variantā. Ja attiecībā uz nepilngadīgo ārzemnieku piemēro brīvprātīgo atgriešanu, bāriņtiesa piedalās

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze (VRS)	Bāriņtiesa
		Starptautiskā migrācijas organizācija īsteno nepilngadīgā ārzemnieka brīvprātīgo atgriešanu.	nepilngadīgā ārzemnieka iepazīstināšanā ar brīvprātīgās atgriešanas lēmumu.

Nepilngadīgais patvēruma meklētājs (persona bez pavadības) (NPM) ir patvēruma meklētāja statusā

I rīcības variants: Ir pamats NPM aizturēšanai vai ir piemērots aizturēšanai alternatīvais līdzeklis

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
Iesniegumu iesniedz NPM - VRS nekavējoties sazinās ar bāriņtiesu (diennakts režīmā). VRS veic sākotnējās procesuālās darbības ar NPM: - Pieņem iesniegumu. Ja NPM nevar uzrakstīt iesniegumu, to sastāda no NPM vārdiem; - Iepazīstina NPM ar viņa tiesībām un pienākumiem, Dublinas Regulas nosacījumiem; - Veic NPM un viņa mantu apskati;	VRS nav tiesīga veikt sākotnējās darbības ar NPM un sastādīt aizturēšanas protokolu bez bāriņtiesas pārstāvja. VRS nekavējoties izsauc bāriņtiesas pārstāvi (diennakts režīmā).	- Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS; - NPM izmitina VRS struktūrvienībā vai VRS izmitināšanas centrā; - Informē patvēruma procedūrā iesaistītas institūcijas; - 10 darbdienu laikā no iesnieguma saņemšanas dienas nosūta visu VRS rīcībā esošo informāciju PMLP.	Pēc informācijas saņemšanas no VRS, PMLP Patvēruma likumā noteiktajos termiņos pieņem attiecīgo lēmumu patvēruma procedūras ietvaros.	- Bāriņtiesa nodrošina darbinieka pieejamību diennakts režīmā; - Bāriņtiesai būs transporta izdevumi; - Bāriņtiesa piedalās NPM sākotnējo darbību veikšanā, aizturēšanas protokola sastādīšanā un izmitināšanā (NPM un mantu apskate u.c.), pārstāvot bērna intereses; - Pārstāvības funkciju nodrošināšanā ārpus VRS veicamajām darbībām tulku nodrošina un

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
- Veic NPM sākotnējo identifikāciju, dokumentu (ja tādi ir) padziļinātu pārbaudi; - Veic datu pārbaudi VRS pieejamajās IS; - Izskata jautājumu par NPM aizturēšanu, izvērtējot iespēju piemērot aizturēšanai alternatīvo līdzekli – regulāru reģistrēšanos VRS noteiktajā teritoriālajā struktūrvienībā; - Ja NPM ir sasniedzis 14 gadu vecumu, veic datu ievadīšanu EURODAC; - veic sākotnējās pārrunas ar NPM; - ievieš NPM lietu.				tulkošanas izdevumus sedz bāriņtiesa.
Aizturēšanas termiņa pagarināšana.	Tiesā bāriņtiesa pārstāv NPM intereses.	Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS.	PMLP iesaistīta, ja nepieciešami papildu materiāli aizturēšanas pamatošanai.	Bāriņtiesai būs transporta izdevumi.
NPM atbrīvošana, iepazīstināšana ar lēmumu par atbrīvošanu.	Ja apstākļi, kas bija par pamatu NPM aizturēšanai ir zuduši,	Iepazīstinot NPM ar lēmumu par atbrīvošanu, tulku nodrošina un	PMLP sniedz bāriņtiesai savu viedokli par NPM izmitināšanu.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses;

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	VRS pieņem lēmumu par NPM atbrīvošanu.	tulkošanas izdevumus sedz VRS.		Bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu, noskaidrojot PMLP viedokli, pieņem lēmumu par NPM izmitināšanu PMLP PMIC "Mucenieki", ievietošanu bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē. Bāriņtiesai izvērtēt iespējamus izdevumus (tulka nodrošināšana, transporta izdevumi).
NPM identifikācija	VRS veic NPM identifikācijas pasākumus (datu pārbaude Eurodac, sarakste ar ES DV, informācijas iegūšana no izcelsmes valsts tādā veidā, lai neizpaustu faktu, ka konkrēta persona ir PM); Bāriņtiesa, komunicējot ar NPM, iegūst informāciju, kurai ir nozīme NPM identifikācijā un iesniedz to VRS. Bāriņtiesa	VRS ir galvenā loma NPM identifikācijā. VRS, saņemot NPM pārstāvja piekrišanu, var noteikt medicīnisko ekspertīzi, lai noteiktu šīs personas vecumu, ja VRS ir šaubas par to.	Ja PMLP rīcībā ir informācija, kas rada šaubas par patvēruma meklētāja identitāti, PMLP nekavējoties nosūta tās rīcībā esošo informāciju pārbaudei VRS.	- Bāriņtiesa veic komunikāciju ar NPM un informāciju, kas atvieglos NPM identifikāciju, iesniedz VRS; - Pārstāvības funkciju nodrošināšanā ārpus VRS veicamajām darbībām tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz bāriņtiesa; - Bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu un citām valsts iestādēm veic NPM

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu, VRS un PMLP nekavējoties veic pasākumus, lai meklētu NPM ģimenes locekļus, un noskaidro, kādas ir šīs personas iespējas atgriezties ģimenē.			ģimenes locekļu meklēšanu un noskaidro, kādas ir šīs NPM iespējas atgriezties ģimenē.
PMLP lēmumi, NPM iepazīstināšana ar lēmumiem.	VRS bāriņtiesas pārstāvja klātbūtnē iepazīstina NPM ar PMLP lēmumu.	VRS iepazīstina NPM ar PMLP lēmumu.	Noteiktajos termiņos pieņem attiecīgo lēmumu patvēruma procedūras ietvaros. Veic personisko interviju; Ja ir nepieciešams, nosūta NPM uz medicīnisko ekspertīzi attiecībā uz pazīmēm, kas varētu norādīt uz agrāk veiktu vajāšanu vai nodarītu smagu kaitējumu.	Bāriņtiesa piedalās ekspertīzes noteikšanā, personisko interviju veikšanā un NPM iepazīstināšanā ar PMLP lēmumu. Pārstāv bērna intereses.
Veselības aprūpe	Garantētā veselības pakalpojumu nodrošināšana	Tikai gadījumos, ja NPM ir aizturēts: VRS organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta); VRS apmaksā veselības pakalpojumus, kurus	PMLP nav iesaistīta.	Bāriņtiesa novērtē, vai NPM pienācīgā kārtā nodrošināta veselības aprūpe, un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
		saskaņā ar normatīvajiem aktiem nesedz valsts.		trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu; Bāriņtiesa organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta), kad NPM piemērots aizturēšanai alternatīvais līdzeklis.
Izglītības nodrošināšana	VRS informē Izglītības ministriju par NPM izmitināšanas vietas vai dzīvesvietas adresi. Vispārējo izglītību NPM nodrošina atbilstoši viņa izmitināšanas vietai – patvēruma meklētāja izmitināšanas centra, dzīvesvietas, bāriņtiesas iecelta aizbildņa dzīvesvietas, bērnu aprūpes iestādes vai VRS teritoriālās struktūrvienības tuvumā esošās akreditētās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētas izglītības programmas valsts valodā attiecīgā	VRS nosūta informāciju Izglītības ministrijai par nepieciešamību nodrošināt NPM izglītības ieguves iespējas valsts valodā valsts vai pašvaldības izglītības iestādē.	Ja mainās NPM izmitināšanas vietas vai dzīvesvietas adrese, PMLP par to informē Izglītības ministriju.	Bāriņtiesa novērtē, vai NPM pienācīgā kārtā nodrošināta izglītība, un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	vispārējās izglītības pakāpē, kā arī pirmsskolas izglītības iestādēs.			
Juridiskā palīdzība	Aizturēšanas gadījumā iesniegumu par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības pieprasījumu NPM vai viņa pārstāvis (bāriņtiesa) iesniedz VRS.	VRS nosūta iestādei, kas ir atbildīga par juridiskās palīdzības sniegšanu, lūgumu sniegt juridisko palīdzību, ja NPM vēlas pārsūdzēt VRS lēmumu par reģistrēšanos noteiktā laikā VRS struktūrvienībā, vai arī uzaicina juridiskās palīdzības sniedzēju, ja NPM vai viņa pārstāvis vēlas pārsūdzēt VRS lēmumu par aizturēšanu vai PMLP patvēruma procedūras ietvaros pieņemto lēmumu. Par VRS lēmumu pārsūdzēšanu tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz VRS.	Par PMLP lēmumu pārsūdzēšanu tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz PMLP.	Bāriņtiesa pārstāv NPM intereses. Bāriņtiesai būs transporta izdevumi.
Nodošana citai ES DV saskaņā ar Dublinas regulas nosacījumiem.	VRS veic pasākumus, lai konstatētu, ka NPM ir	VRS nodrošina NPM fizisko pārsūtīšanu.	PMLP pieņem lēmumu par NPM nodošanu citai ES DV.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	Dublinas regulas subjekts. Sagatavo dokumentus NPM nodošanai atbildīgajai DV.			
Izraidīšana (piespiedu vai brīvprātīgā atgriešana), iepazīstināšana ar lēmumiem . Ja NPM tiek atteikts piešķirt statusu LR un ir beigusies patvēruma procedūra saskaņā ar PL, personai jāizceļo no LR.	Darbības veic VRS. Bāriņtiesa pārstāv NPM labākās intereses;	VRS realizē piespiedu izraidīšanu (pirms piespiedu izraidīšanas VRS pieņem lēmumu par NPM aizturēšanu un ievietošanu izmitināšanas centrā); Starptautiskā migrācijas organizācija īsteno NPM brīvprātīgo atgriešanu.	Pieņem izbraukšanas rīkojumu vai lēmumu par piespiedu izraidīšanu.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses.

Nepilngadīgais patvēruma meklētājs (persona bez pavadības) (NPM) ir patvēruma meklētāja statusā

II rīcības variants: Nav pamata NPM aizturēšanai un NPM tiks izmitināts PMLP PMIC "Mucenieki"

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
Pēc sākotnējo darbību veikšanas konstatēto NPM nodod bāriņtiesai izmitināšanai.	Ja iesniegumu iesniedz NPM, VRS nekavējoties izsauc bāriņtiesas pārstāvi (diennakts režīmā), lai veiktu procesuālās	VRS veic sākotnējās darbības ar NPM. Nodrošina PM personas dokumenta izgatavošanu un izsniegšanu.	PMLP sniedz bāriņtiesai savu viedokli par NPM izmitināšanu.	Bāriņtiesa nodrošina darbinieka pieejamību diennakts režīmā ; Bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu,

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	darbības ar NPM. Pēc to pabeigšanas nodod bāriņtiesai NPM.			noskaidrojot PMLP viedokli, pieņem lēmumu par NPM izmitināšanu PMLP PMIC "Mucenieki"; Nogādā NPM PMLP PMIC "Mucenieki"; Bāriņtiesai būs transporta un tulkošanas izdevumi;
NPM identifikācija	VRS veic NPM identifikācijas pasākumus (datu pārbaude Eurodac, sarakste ar ES DV, informācijas iegūšana no izcelsmes valsts tādā veidā, lai neizpaustu faktu, ka konkrēta persona ir PM); Bāriņtiesa, komunicējot ar NPM, iegūst informāciju, kurai ir nozīme NPM identifikācijā un iesniedz to VRS. Bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu, VRS un PMLP nekavējoties veic pasākumus, lai meklētu NPM ģimenes locekļus,	VRS ir galvenā loma NPM identifikācijā. VRS, saņemot NPM pārstāvja piekrišanu, var noteikt medicīnisko ekspertīzi, lai noteiktu šīs personas vecumu, ja VRS ir šaubas par to.	Ja PMLP rīcībā ir informācija, kas rada šaubas par patvēruma meklētāja identitāti, PMLP nekavējoties nosūta tās rīcībā esošo informāciju pārbaudei VRS.	Bāriņtiesa veic komunikāciju ar NPM un informāciju, kas atvieglos NPM identifikāciju, iesniedz VRS; - Pārstāvības funkciju nodrošināšanā ārpus VRS veicamajām darbībām tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz bāriņtiesa; - Bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu un citām valsts iestādēm veic NPM ģimenes locekļu meklēšanu un noskaidro, kādas ir šīs NPM iespējas atgriezties ģimenē.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	un noskaidro, kādas ir šīs personas iespējas atgriezties ģimenē.			
PMLP lēmumi, NPM iepazīstināšana ar lēmumiem.	VRS nav iesaistīta.	VRS nav iesaistīta.	Noteiktajos termiņos pieņem attiecīgo lēmumu patvēruma procedūras ietvaros. Veic personisko interviju; Ja ir nepieciešams, nosūta NPM uz medicīnisko ekspertīzi attiecībā uz pazīmēm, kas varētu norādīt uz agrāk veiktu vajāšanu vai nodarītu smagu kaitējumu. Pieņemto lēmumu paziņo PM atbilstoši Paziņošanas likumam.	Bāriņtiesa piedalās ekspertīzes noteikšanā, personisko interviju veikšanā. Pārstāv bērna intereses.
Veselības aprūpe	Garantētā veselības pakalpojumu nodrošināšana.	VRS nav iesaistīta.	PMLP organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta); apmaksā veselības pakalpojumus.	Bāriņtiesa novērtē, vai NPM pienācīgā kārtā nodrošināta veselības aprūpe, un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu.
Izglītības nodrošināšana	Kārtība noteikta ar MK 26.07.2016. noteikumiem	VRS informē Izglītības ministriju par NPM	Ja mainās NPM izmitināšanas vietas vai	Bāriņtiesa novērtē, vai NPM pienācīgā kārtā

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
	Nr. 488 "Kārtība, kādā nepilngadīgām patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas".	izmitināšanas vietas vai dzīvesvietas adresi.	dzīvesvietas adrese, PMLP par to informē Izglītības ministriju.	nodrošināta izglītība, un informē attiecīgās iestādes par konstatētajiem trūkumiem ar mērķi organizēt to novēršanu.
Juridiskā palīdzība	VRS nav iesaistīta.	VRS nav iesaistīta.	PMLP pieņem iesniegumu par valsts nodrošinātas juridiskās palīdzības pieprasījumu. PMLP nosūta iestādei, kas ir atbildīga par valsts nodrošinātas juridiskās palīdzības sniegšanu, lūgumu sniegt juridisko palīdzību. Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz PMLP.	Bāriņtiesa pārstāv NPM intereses.
Nodošana citai ES DV saskaņā ar Dublīnas regulas nosacījumiem.	VRS veic pasākumus, lai konstatētu, ka NPM ir Dublīnas regulas subjekts. Sagatavo dokumentus NPM nodošanai atbildīgajai DV.	VRS nodrošina NPM fizisko pārsūtīšanu.	PMLP pieņem lēmumu par NPM nodošanu citai ES DV.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
Izraidīšana (piespiedu vai brīvprātīgā atgriešana), iepazīstināšana ar lēmumiem . Ja NPM tiek atteikts piešķirt statusu LR un ir beigusies patvēruma procedūra saskaņā ar PL, personai jāizceļo no LR.	Darbības veic VRS. Bāriņtiesa pārstāv NPM labākās intereses;	VRS realizē piespiedu izraidīšanu (pirms piespiedu izraidīšanas VRS pieņem lēmumu par NPM aizturēšanu un ievietošanu izmitināšanas centrā); Starptautiskā migrācijas organizācija īsteno NPM brīvprātīgo atgriešanu.	Pieņem izbraukšanas rīkojumu vai lēmumu par piespiedu izraidīšanu.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses.

Nepilngadīgais patvēruma meklētājs (persona bez pavadības) (NPM) ir patvēruma meklētāja statusā

III rīcības variants: Nav pamata NPM aizturēšanai un NPM tiks ievietots bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
Pēc sākotnējo darbību veikšanas konstatēto NPM nodod bāriņtiesai izmitināšanai.	Ja iesniegumu iesniedz NPM, VRS nekavējoties izsauc bāriņtiesas pārstāvi (<u>diennakts režīmā</u>), lai veiktu procesuālās darbības ar NPM. Pēc to pabeigšanas nodod viņam NPM.	VRS veic sākotnējās darbības ar NPM. Nodrošina PM personas dokumenta izgatavošanu un izsniegšanu.	PMLP sniedz bāriņtiesai savu viedokli par NPM izmitināšanu.	- Bāriņtiesa nodrošina darbinieka pieejamību <u>diennakts režīmā</u>; - Bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu, noskaidrojot PMLP viedokli, pieņem lēmumu par NPM ievietošanu bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē;

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
				- Bāriņtiesai būs transporta un tulkošanas izdevumi.
NPM identifikācija	VRS veic NPM identifikācijas pasākumus (datu pārbaude Eurodac, sarakste ar ES DV, informācijas iegūšana no izcelsmes valsts tādā veidā, lai neizpaustu faktu, ka konkrēta persona ir PM); Bāriņtiesa, komunicējot ar NPM, iegūst informāciju, kurai ir nozīme NPM identifikācijā un iesniedz to VRS. Bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu, VRS un PMLP nekavējoties veic pasākumus, lai meklētu NPM ģimenes locekļus, un noskaidro, kādas ir šīs personas iespējas atgriezties ģimenē.	VRS ir galvenā loma NPM identifikācijā. VRS, saņemot NPM pārstāvja piekrišanu, var noteikt medicīnisko ekspertīzi, lai noteiktu šīs personas vecumu, ja VRS ir šaubas par to.	Ja PMLP rīcībā ir informācija, kas rada šaubas par patvēruma meklētāja identitāti, PMLP nekavējoties nosūta tās rīcībā esošo informāciju pārbaudei VRS.	- Bāriņtiesa veic komunikāciju ar NPM un informāciju, kas atvieglos NPM identifikāciju, iesniedz VRS; - Pārstāvības funkciju nodrošināšanā ārpus VRS veicamajām darbībām tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz bāriņtiesa; Bāriņtiesa sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu un citām valsts iestādēm veic NPM ģimenes locekļu meklēšanu un noskaidro, kādas ir šīs NPM iespējas atgriezties ģimenē.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
PMLP lēmumi, NPM iepazīstināšana ar lēmumiem.	VRS nav iesaistīta.	VRS nav iesaistīta.	Noteiktajos termiņos pieņem attiecīgo lēmumu patvēruma procedūras ietvaros. veic personisko interviju; Ja ir nepieciešams, nosūta NPM uz medicīnisko ekspertīzi attiecībā uz pazīmēm, kas varētu norādīt uz agrāk veiktu vajāšanu vai nodarītu smagu kaitējumu. Pieņemto lēmumu paziņo PM atbilstoši Paziņošanas likumam.	Bāriņtiesa piedalās ekspertīzes noteikšanā, personisko interviju veikšanā. Pārstāv bērna intereses.
Veselības aprūpe	Garantētā veselības pakalpojumu nodrošināšana.	VRS nav iesaistīta.	PMLP nav iesaistīta.	Bāriņtiesa organizē veselības pakalpojumu sniegšanu (nogādā pie ārsta)
Izglītības nodrošināšana	Kārtība noteikta ar MK 26.07.2016. noteikumiem Nr. 488 "Kārtība, kādā nepilngadīgām patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas".	VRS informē Izglītības ministriju par NPM izmitināšanas vietas vai dzīvesvietas adresi.	Ja mainās NPM izmitināšanas vietas vai dzīvesvietas adrese, PMLP par to informē Izglītības ministriju.	Bāriņtiesa organizē izglītības nodrošināšanu.
Juridiskā palīdzība	VRS nav iesaistīta.	VRS nav iesaistīta.	- PMLP pieņem iesniegumu par valsts	Bāriņtiesa pārstāv NPM intereses.

Procedūra	Valsts robežsardzes/ Bāriņtiesas loma	Valsts robežsardze	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde	Bāriņtiesa
			nodrošinātas juridiskās palīdzības pieprasījumu. - PMLP nosūta iestādei, kas ir atbildīga par valsts nodrošinātas juridiskās palīdzības sniegšanu, lūgumu sniegt juridisko palīdzību. Tulku nodrošina un tulkošanas izdevumus sedz PMLP.	
Nodošana citai ES DV saskaņā ar Dublīnas regulas nosacījumiem.	VRS veic pasākumus, lai konstatētu, ka NPM ir Dublīnas regulas subjekts. Sagatavo dokumentus NPM nodošanai atbildīgajai DV	VRS nodrošina NPM fizisko pārsūtīšanu.	PMLP pieņem lēmumu par NPM nodošanu citai ES DV.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses.
Izraidīšana (piespiedu vai brīvprātīgā atgriešana), iepazīstināšana ar lēmumiem . Ja NPM tiek atteikts piešķirt statusu LR un ir beigusies patvēruma procedūra saskaņā ar PL, personai jāizceļo no LR.	Darbības veic VRS. Bāriņtiesa pārstāv NPM labākās intereses;	VRS realizē piespiedu izraidīšanu (pirms piespiedu izraidīšanas VRS pieņem lēmumu par NPM aizturēšanu un ievietošanu izmitināšanas centrā); Starptautiskā migrācijas organizācija īsteno NPM brīvprātīgo atgriešanu.	Pieņem izbraukšanas rīkojumu vai lēmumu par piespiedu izraidīšanu.	Bāriņtiesa pārstāv bērna intereses.

6. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par piekrišanu bērnu pārrobežu ievietošanai Latvijā sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos

(pirmreizēji publicēta 12.06.2023.)

Latvijā regulējumu kopš 2003. gada 1. aprīļa bērna ievietošanai pārrobežu kontekstā noteica *Hāgas 1996. gada 19. oktobra konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem* (turpmāk – Konvencija) 33. pants un *Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu* (turpmāk – Briseles IIa Regula), kura bija spēkā no 2005. gada 1. marta līdz 2022. gada 1. augustam, paredzot noteiktas piekrišanas saņemšanu gadījumos, kad iestāde, kurai ir jurisdikcija, apsver bērna ievietošanu, un ja šādai ievietošanai vai aprūpes sniegšanai jānotiek citā Līgumslēdzējas Valstī¹¹¹.

Konvencijas 33. pantā noteiktie nosacījumi lielā mērā atspoguļojas arī Briseles IIa Regulas 56. pantā, nosakot, ka, pirms tiesa vienā dalībvalstī var nodot bērnu aprūpē citā dalībvalstī, tai jākonsultējas ar centrālo iestādi vai kādu citu iestādi, kura ir kompetenta jautājumos par publiskas iestādes iesaistīšanos otrajā dalībvalstī saistībā ar bērnu nodošanas aprūpē gadījumiem. Šādi bērnu ievietošanas pārrobežu gadījumi ir iespējami tikai tad, ja tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kurai iesniegts pieteikums, piekrīt tam, ka tās dalībvalsts tiesa, kura iesniegusi pieteikumu, var lemt par bērna nodošanu aprūpē citā valstī.

Tomēr, pilnveidojoties bērnu atbalsta programmām, attīstoties ārpusģimenes aprūpes formām un Eiropas Savienības tiesas praksei, ticis atzīts par nepieciešamu jēdzienu “bērnu ievietošana” interpretēt plašāk nekā bērna ievietošana audžuģimenē vai aprūpes iestādē. Tādēļ kopš 2022. gada 1. augusta spēkā stājušās izmaiņas *Padomes 2019. gada 25. jūnija Regulā (ES) Nr. 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu* (turpmāk – Briseles IIb Regula) par bērnu pārrobežu ievietošanu citā valstī, proti, risinot konkrētu lietu par ārvalstnieka – bērna ievietošanu pie aprūpētāja Latvijā sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos. Briseles IIb Regulā attiecīgi tika iekļauts regulējums, paredzot, ka ar bērnu pārrobežu ievietošanu tostarp būtu jāsaprot ievietošana “audzināšanas nolūkā” (*'educational placements'*)¹¹².

¹¹¹ Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem atrodama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1421-hagas-konvencija-par-jurisdikciju-piemerojamiem-tiesibu-aktiem-atzisanu-izpildi-un-sadarbibu-attieciba-uz-vecaku-atbildibu>;

¹¹² Kopš 2005. gada 1. marta lietu piekritību, lēmumu atzīšanu un izpildīšanu lietās par vecāku atbildību, kā arī bērnu pārrobežu ievietošanas nosacījumus Eiropas Savienības valstīs (izņemot Dāniju) noteica Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (turpmāk – Briseles IIa Regula), kuras nosacījumi bija piemērojami līdz 2022. gada 1. augustam, kad spēkā stājās Briseles IIb Regula. Abas regulas vienlaikus paredz, ka, ja bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir kādas dalībvalsts teritorijā, regulas prevalē par Konvenciju (Briseles IIa Regulas 61. pants un Briseles IIb Regulas 97. pants);

Atbilstoši Briseles IIb Regulas 82. pantam saistībā ar Briseles IIb Regulas preambulas 83. apsvērumu, ja kāda dalībvalsts tiesa vai kompetentā iestāde apsver bērna ievietošanu citā dalībvalstī, pirms ievietošanas būtu jāīsteno konsultāciju procedūra, lai saņemtu piekrišanu dalībvalstī, kurā bērns tiktu ievietots.

Saskaņā ar Eiropas Komisijai ar e–tiesiskuma portāla starpniecību Latvijas sniegto paziņojumu¹¹³, pirms bērna pārrobežu ievietošanas Latvijā **nepieciešams iepriekš apspriesties un saņemt piekrišanu no kompetentās bāriņtiesas, kuras darbības teritorijā tiks ievietots bērns**. Latvijas Tieslietu ministrija ir centrālā iestāde, apstrādājot pieprasījumus un nosūtot tos kompetentajai iestādei (bāriņtiesai) Latvijā, kura dos piekrišanu ievietošanai.

Piekrišanas došanas procedūra pati par sevi nozīmē Latvijas kompetentās iestādes, proti, bāriņtiesas, informēšanu par ārvalstnieka – bērna (turpmāk – Bērns) ievietošanas Latvijā faktu, bet neuzliek bāriņtiesai pienākumu veikt uzraudzību vai citas darbības attiecībā uz konkrēto Bērnu. Tāpat minētā procedūra ietver konsultēšanos, vai bāriņtiesai kā kompetentai iestādei ir zināmi kādi ierobežojumi šādai ievietošanai, piemēram, personai iepriekš tikušas ierobežotas aizgādības tiesības, vai pastāv kādi citi apstākļi, kas varētu kaitēt Bērna interesēm un kas, iespējams, nebija zināmi valstij, kas plāno Bērna ievietošanu citā dalībvalstī.

Tā kā piekrišanas saņemšanas procedūru reglamentē tās dalībvalsts tiesību akti, kurai izteikts lūgums¹¹⁴, Latvija noteikusi un attiecīgi paziņojusi Eiropas Komisijai ar e–tiesiskuma portāla starpniecību Latvijas centrālajai iestādei (turpmāk – Tieslietu ministrija)¹¹⁵ iesniedzamo dokumentu sarakstu, lai no Latvijas kompetentās iestādes (bāriņtiesas) saņemtu piekrišanu Bērna ievietošanai Latvijā¹¹⁶:

1. *Informācija par bērna juridisko statusu un visu tiesas nolēmumu kopijas ar to tulkojumu latviešu valodā;*
2. *Informācija par iemesliem, kādēļ bērns tika izņemts no ģimenes ar tulkojumu latviešu valodā;*
3. *Bērna dzimšanas apliecības kopija;*
4. *Informācija par bērna vajadzībām (veselības stāvokli, izglītību, emocionālajām vajadzībām un valodām, kādās bērns var sazināties) ar to tulkojumu latviešu valodā;*
5. *Izziņa no skolas vai pirmsskolas izglītības iestādes un medicīnas dokumentācija (par veiktajiem izmeklējumiem, potēšanu un noteiktajām diagnozēm) ar to tulkojumu latviešu valodā;*
6. *Informācija par personu vai ģimeni, pie kuras bērnu plānots ievietot.*
7. *Ja ievietošana notiek uz noteiktu laiku sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos, nepieciešams apliecinājums, ka pieprasītāja dalībvalsts sedz izmaksas, likumiskā aizbildņa piekrišana ievietošanai un lietas kopsavilkums (lietas vēsture, pašreizējā sociālā un ģimenes*

¹¹³ https://e-justice.europa.eu/38621/LV/crossborder_placement_of_a_child_including_foster_family?LATVIA&init=true;

¹¹⁴ Saskaņā ar Briseles IIb Regulas 82. panta 7. punktā noteikto;

¹¹⁵ Latvijas Republikā Tieslietu ministrija atbilstoši kompetencei nodrošina Latvijai saistošo starptautisko līgumu bērnu tiesību aizsardzības jomā izpildi, kā arī pilda Centrālās iestādes funkcijas;

¹¹⁶ E-tiesiskuma portālā publicētā informācija par bērna pārrobežu ievietošanas Latvijā kritērijiem pieejama šeit: https://e-justice.europa.eu/38621/LV/crossborder_placement_of_a_child_including_foster_family?LATVIA&init=true;

situācija, problēmu un resursu apraksts, sociālā darbinieka secinājumi un prognozes, mērķu sasniegšana, īss novērtējums).

8. Ja personai, pie kuras plānota bērna ievietošana, nav Latvijas kompetentās iestādes piešķirta audžuģimenes, aizbildņa vai viesģimenes statusa, pieprasītāja dalībvalsts iesniedz izvērtējumu par personas piemērotību uzņemt bērnu savā aprūpē, kā arī apliecinājumu, ka persona neatrodas tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā saistībā ar iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem, kas varētu ietekmēt spējas aprūpēt bērnu.

9. Informācija par kārtību, kā noris kontakti ar vecākiem, citiem radniekiem vai citām personām, ar kurām bērnam ir tuvas attiecības, vai iemesliem, kāpēc šādi kontakti nav paredzēti.

10. Latvijas kompetentā iestāde patur tiesības pieprasīt papildinformāciju, ja tāda nepieciešamība radīsies.

Vislielākās diskusijas raisījusi izmaiņa attiecībā uz bāriņtiesas piekrišanas nepieciešamību, ja ārvalsts iestāde vēlas Latvijā ievietot Bērnu sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos.

Lai bāriņtiesa spētu sekmīgi veikt tai deleģēto pienākumu sniegt piekrišanu Bērna pārrobežu ievietošanai Latvijā sociālās rehabilitācijas vai korekcijas nolūkos (turpmāk – ievietošana), kā arī veidotos vienota bāriņtiesu prakse minētajā jautājumā, centrs sniedz metodiskos ieteikumus izmantošanai bāriņtiesas darbā piekrišanas sniegšanai Bērna ievietošanai.

6.1. Pieprasījuma saņemšana

Tieslietu ministrija, saņemot pieprasījumu no ārvalsts centrālās iestādes, jau sākotnēji veic pirmreizēju iesniegtās informācijas atbilstības pārbaudi saskaņā ar Latvijas noteiktajām prasībām e–tiesiskuma portālā un Tieslietu ministrija, konstatējot sniegtās informācijas neatbilstību noteiktajiem kritērijiem, var veikt saziņu ar ārvalsts centrālo iestādi minēto trūkumu novēršanai, un tikai pēc pilnīgas informācijas saņemšanas pieprasījumu nodot bāriņtiesai izvērtēšanai un piekrišanas sniegšanai. Tādējādi bāriņtiesai piekrišanas sniegšanai tiks nosūtīti Latvijas e–tiesiskuma portālā uzskaitītajām prasībām atbilstoši dokumenti vai dokumentu kopums ar to tulkojumu valsts valodā¹¹⁷, un attiecīgi bāriņtiesas kompetencē ietilptu šo dokumentu satura izvērtēšana, pārbaudīšana un atbildes vēstules, proti, piekrišanas sagatavošana un nosūtīšana Tieslietu ministrijai.

Tieslietu ministrija nosūta pieprasījumu tai bāriņtiesai, kuras administratīvajā teritorijā Bērns uzturēsies.

¹¹⁷ Saskaņā ar Briseles IIb Regulas 82. panta 4. punktā noteikto, lūgumam un jebkādiem papildu dokumentiem, kas minēti 1. punktā, pievieno tulkojumu dalībvalsts, kurai izteikts lūgums, oficiālajā valodā vai, ja minētajā dalībvalstī ir vairākas oficiālās valodas, tās vietas oficiālajā valodā vai vienā no oficiālajām valodām, kurā lūgums ir izpildāms, vai jebkurā citā valodā, kuru dalībvalsts, kurai izteikts lūgums, skaidri pieņem. Dalībvalstis šādu pieņemšanu paziņo Komisijai saskaņā ar 103. pantu;

6.2. Bāriņtiesas darbības, saņemot pieprasījumu

Bāriņtiesa pēc pieprasījuma saņemšanas to reģistrē bāriņtiesas lietvedības uzskaites sistēmā, izmantojot nomenklatūras numuru 1.10. "Sarakste ar juridiskām personām bāriņtiesas kompetences jautājumos"¹¹⁸, līdz ar to iekārtojama sarakstes lieta, kura tiks noslēgta līdz ar piekrišanas nosūtīšanu Tieslietu ministrijai.

Bāriņtiesa iepazīstas ar sniegtās informācijas saturu un izvērtē, pirmkārt, vai saņemtās informācijas apjoms ir pietiekams, lai sniegtu piekrišanu, otrkārt, ieplāno pilnvērtīgas piekrišanas sagatavošanai Bāriņtiesas veicamās darbības.

Saņemot no Tieslietu ministrijas pieprasījumu, bāriņtiesai ieteicams izvērtēt, cik ilgs laiks tai nepieciešams piekrišanas iesniegšanai, vienlaikus ņemot vērā, ka lieka kavēšanās nav vēlama saskaņā ar 2012. gada 26. aprīļa Eiropas tiesas spriedumā minēto¹¹⁹, un par noteikto termiņu paziņot Tieslietu ministrijai. Arī Tieslietu ministrija var noteikt termiņu piekrišanas sniegšanai, tomēr, ņemot vērā, ka normatīvais regulējums neparedz konkrētu termiņu piekrišanas sniegšanai, bāriņtiesai vēlams nepārsniegt trīs mēnešu termiņu gadījumos, kad izvērtējuma veikšanai nepieciešams pieprasīt papildu informāciju, un viena mēneša termiņu gadījumos, kad nav nepieciešams veikt papildu informācijas pieprasījumu, ievērojot labas pārvaldības principu Bērna tiesību nodrošināšanai.

Situācijās, kad pieprasījums bāriņtiesām sniegt piekrišanu Bērna ievietošanai Latvijā saņemts no cita adresāta, bāriņtiesai nekavējoties par šāda pieprasījuma saņemšanu jāinformē Tieslietu ministrija, lūdzot Tieslietu ministriju kā Latvijas centrālo iestādi bāriņtiesai sniegt viedokli par bāriņtiesas rīcību konkrētajā situācijā un nepieciešamo bāriņtiesas iesaistes apjomu konkrētā gadījuma risināšanā.

6.3. Papildus informācijas pieprasīšana

Gadījumos, kad pēc pieprasījumā sniegtās informācijas satura pietiekamības izvērtēšanas bāriņtiesa konstatē, ka pieprasījumā sniegtās informācijas apjoms ir nepilnīgs, sniegtā informācija ir pretrunīga vai raisa pamatotas bažas par iespējamiem riskiem Bērna tiesību aizsardzībai, atrodoties konkrētas personas aprūpē Latvijā, bāriņtiesai rekomendēts izmantot e-tiesiskuma portālā publicētā 10. punktā noteikto, proti, *Latvijas kompetentā iestāde patur tiesības pieprasīt papildinformāciju, ja tāda nepieciešamība radīsies*, izvērtējot un nosakot papildus pieprasāmās informācijas apjomu.

¹¹⁸ Atbilstoši Bāriņtiesas lietu paraugnomenklatūrai <https://www.bti.gov.lv/lv/jaunums/apstiprinata-barintiesu-lietu-paraugnomenklatura>;

¹¹⁹ Saskaņā ar 2012. gada 26. aprīļa Eiropas Tiesas spriedumā noteikto, dalībvalstīm ir jāparedz skaidri noteikumi un procedūras Briseles IIb Regulas 56. pantā paredzētās piekrišanas sniegšanai, lai tiktu nodrošināta tiesiskā drošība un ātrums;

Bāriņtiesai likumdevējs deleģējis tiesības¹²⁰ pieprasīt papildus informāciju visos gadījumos, kad no bāriņtiesas rīcībā esošās informācijas secināms, ka informācija ir pretrunīga un nepilnīga, realizējot tās pienākumus bērnu tiesību un interešu aizsardzībā¹²¹.

Bāriņtiesai ir tiesības papildus informāciju pieprasīt gan tiešā veidā no institūcijas, kura nodrošina Bērna ievietošanu, ja tā ir zināma, gan izmantojot Tieslietu ministrijas starpniecību, prioritāri vērtējot pieprasāmās informācijas nozīmību un steidzamību konkrētā gadījumā. Bāriņtiesai, pieprasot papildu informāciju, jānodrošina pieprasījuma teksta un attiecīgi saņemtās papildu informācijas tulkošana.

Vēršam bāriņtiesas uzmanību uz atsevišķiem aspektiem:

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta](#) otrajā daļā noteikts, ka bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

Saņemot pieprasījumu, bāriņtiesai prioritāri jāgūst priekšstats par Bērna juridisko pārstāvniecību, proti, bāriņtiesai jāgūst pārliecība par to, ka Bērnam Latvijā uzturēšanās laikā ir iecelts vai ir pilnvarots juridiskais pārstāvis, kurš pārstāvēs bērnu un aizstāvēs viņa tiesības un intereses visā Latvijas teritorijā uzturēšanās laikā.

Vēršam bāriņtiesas uzmanību uz Bērna vajadzību apkopojumu (veselības stāvokli (t.sk. par vakcināciju), noteiktajām diagnozēm u.c. būtisku informāciju), izglītību, emocionālajām vajadzībām un valodām, kādās Bērns var sazināties) sasaistē ar potenciālā Bērna aprūpētāja Latvijā reālajām iespējām to nodrošināt.

Ja pieprasījumā nav sniegta informācija par plānoto Bērna Latvijā uzturēšanās periodu, bāriņtiesai vēlams precizēt šo informāciju.

6.4. Bāriņtiesas darbības, veicot pieprasījumā sniegto ziņu pārbaudi

Saistībā ar e–tiesiskuma portālā publicēto 8. punktā noteikto kritēriju, īpaša uzmanība vēršama uz Bērna aprūpētāja Latvijā izvērtējumu¹²².

Bāriņtiesai nav jāizvērtē Bērna aprūpētāja Latvijā piemērotība pienākumu veikšanai, jo personas izvērtēšanas pienākums šajās situācijās gulstas uz pieprasītāju. Bāriņtiesa tikai vērtē sniegtās informācijas saturu un pietiekamības atbilstību Bērna labākajām interesēm.

Lai gūtu pārliecību par Bērna tiesību un interešu aizsardzību viņam uzturoties Latvijā, centra ieskatā, tās valsts, kura veikusi pieprasījumu Bērna ievietošanai, sniegtās informācijas

¹²⁰ Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 16. pantā](#) noteiktajām Bāriņtiesas tiesībām;

¹²¹ Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 17. pantā](#) noteiktajiem Bāriņtiesas pienākumiem;

¹²² 8. punktā noteikts, ja personai, pie kuras plānota bērna ievietošana, nav Latvijas kompetentās iestādes piešķirta audžuģimenes, aizbildņa vai viesģimenes statusa, pieprasītāja dalībvalsts iesniedz izvērtējumu par personas piemērotību uzņemt bērnu savā aprūpē, kā arī apliecinājumu, ka persona neatrodas tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā saistībā ar iespējamām bērnu tiesību pārkāpumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem, kas varētu ietekmēt spējas aprūpēt bērnu;

apjomam un saturam būtu jābūt pēc iespējas pietuvinātam [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta](#) otrajā un otrajā prim daļā noteiktajām prasībām, proti, atbilstoši viesģimenes statusa iegūšanai.

Lai gūtu pārlicību par Bērna tiesību un interešu aizsardzību viņam uzturoties Latvijā, bāriņtiesai nepieciešams:

- saņemt Bērna potenciālā aprūpētāja Latvijā rakstveida piekrišanu viņa datu apstrādei saskaņā ar [Fizisko personu datu apstrādes likuma 25. pantā](#) noteikto¹²³, ja Bērna potenciālais aprūpētājs ir Latvijas pilsonis. Gadījumā, ja persona atsakās dot savu piekrišanu datu apstrādei, bāriņtiesai svarīgi noskaidrot tā iemeslus, izskaidrot personai bāriņtiesas atbildību un datu apstrādes nozīmīgumu attiecībā uz Bērna tiesību un interešu aizsardzību. Bāriņtiesa, pamatojoties uz personas liegumu bāriņtiesai veikt saņemtās informācijas un iespējamo risku pārbaudi un citus pienākumus Bērna tiesību un interešu aizsardzībai, ir tiesīga nedot piekrišanu Bērna levietošanai, sagatavojot un iesniedzot negatīvu atbildi Tieslietu ministrijai ar tajā ietvertu pamatojumu;
- ja Bērna potenciālais aprūpētājs ir Latvijas pilsonis, pēc viņa rakstveida piekrišanas saņemšanas viņa datu apstrādei bāriņtiesai jāiegūst informācija par personu Sodū reģistrā iekļautajām ziņām, Nacionālā veselības dienesta rīcībā esošajām ziņām par personas iespējamu atrašanos ārstu, psihiatra un narkologa, medicīniskā uzraudzībā, jāiegūst informācija no Fizisko personu reģistra par personai iespējami iepriekš atņemtām vai pārtrauktām bērnu aizgādības tiesībām, jāiegūst ziņas no Bāriņtiesas informācijas sistēmas par personas iespējamu atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgu pienākumu pildīšanas dēļ vai viesģimenes, audžuģimenes statusa izbeigšanu sakarā ar pieļautiem bērnu tiesību pārkāpumiem u.c.;
- veikt potenciālā aprūpētāja Latvijā dzīves apstākļu pārbaudi, lai izvērtētu dzīvesvietas atbilstību Bērna individuālajām vajadzībām un telpu un vides nodrošinājumu un piemērotību bērna aprūpei;
- veikt sarunu ar Bērna potenciālo aprūpētāju Latvijā, noskaidrojot personas viedokli un skatījumu, kā viņš plāno šo pienākumu veikšanu. Tikšanos ar personu var organizēt bāriņtiesā vai dzīves apstākļu pārbaudes laikā.

Situācijā, kad Bērna potenciālais aprūpētājs Latvijā ir citas valsts pilsonis, bāriņtiesai nav pienākuma veikt par personu pieprasījumā sniegto ziņu pārbaudi informācijas sistēmās, šis pienākums gulstas uz pieprasītāju. Bāriņtiesa izvērtē tai sniegtās informācijas atbilstību Bērna tiesībām un interesēm.

¹²³ Datu apstrāde ir atļauta, ja ir vismaz viens no datu regulas 6. panta 1. punktā noteiktajiem pamatiem. Datu regulas 6. panta 2. un 3. punkta prasības attiecībā uz datu apstrādi, kas veicama, lai izpildītu uz pārzini attiecināmu juridisku pienākumu, uzdevumu, ko pārzinis veic sabiedrības interesēs, vai lai pārzinis varētu īstenot tam likumīgi piešķirtas oficiālās pilnvaras, ir noteiktas attiecīgo jomu regulējošos normatīvajos aktos;

6.5. Piekrišanas sniegšana

Pēc pieprasījuma no Tieslietu ministrijas saņemšanas un iegūto ziņu izvērtēšanas, bāriņtiesa iespējami īsā laikā rakstveidā sniedz piekrišanu Bērna ievietošanai, vai atteikumu, ja tiek konstatēti riski Bērna ievietošanai un Bērna tiesību un interešu nodrošināšanai. Bāriņtiesas kā kompetentās iestādes piekrišana noformējama **atbildes vēstules formā**, adresējot to Tieslietu ministrijai.

Bāriņtiesa sagatavo īsu, kodolīgu atbildes vēstuli, kurā ietverama šāda informācija:

- 1) apliecinājums par to, ka bāriņtiesa ir informēta par konkrētā Bērna ievietošanu Latvijā pie konkrētās personas;
- 2) par bāriņtiesas konstatētajiem iespējamajiem riskiem, Bērnam uzturoties pie konkrētās personas, citu būtisku informāciju par bāriņtiesas novērojumiem, kas varētu ietekmēt bērna tiesības un intereses atrodoties personas aprūpē un kas būtu novēršami, lai Bāriņtiesa sniegtu piekrišanu Bērna ievietošanai;
- 3) bāriņtiesas apliecinājums, ka uz šo brīdi nav konstatēti šķēršļi Bērna ievietošanai, pamatojoties uz ārvalsts kompetentās iestādes sniegtās informācijas izvērtējumu, bāriņtiesas veiktās dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatēto, sarunas ar Bērna potenciālo aprūpētāju laikā noskaidroto un iegūtās informācijas no Latvijas informācijas sistēmām izvērtēšanas rezultātā konstatēto;
- 4) ja bāriņtiesa ir konstatējusi riskus Bērna ievietošanai konkrētajā situācijā, bāriņtiesa, sniedz apliecinājumu par Bērna ievietošanas neatbilstību Bērna tiesībām un interesēm, norādot pamatojumā tās konstatētos iespējamos riskus Bērna interešu un tiesību apdraudējumam;
- 5) norāde par konkrēta bāriņtiesas darbinieka kontaktinformāciju operatīvai saziņai, ja ārvalsts iestādei ir papildus jautājumi vai radīsies neparedzētas situācijas, kad nepieciešama bāriņtiesas iesaiste.

Vēstules tekstu bāriņtiesa sagatavo valsts valodā, ietverot tikai augstāk norādīto informāciju¹²⁴.

6.6. Bāriņtiesas darbības pēc piekrišanas sniegšanas

Līdz ar vēstules nosūtīšanu Tieslietu ministrijai, bāriņtiesa vairs neveic citas darbības ievietošanas kontekstā. Rekomendējam Bāriņtiesai veikt Bērna dzīves apstākļu pārbaudi iespējami drīz pēc Bērna ievietošanas Latvijā, lai pārliecinātos par Bērnam piemērotas vides un dzīves apstākļu nodrošināšanu, kā arī veikt sarunu ar pašu Bērnu iespējami drīz pēc viņa ierašanās Latvijā, informējot viņu par Latvijas valsts teritorijā nodrošinātajām iespējām bērnam saņemt palīdzību, piemēram, Bērnu uzticības tālrunis, bāriņtiesas kontakti, neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests, glābšanas dienests u.c., tādējādi radot bērnam drošības sajūtu.

¹²⁴ Bāriņtiesas sniegtās piekrišanas vēstuli svešvalodā tulkos Tieslietu ministrijas darbinieki, tādēļ būtiski bāriņtiesai ievērot kodolīgumu un precizitāti, sniedzot informāciju;

Notiekot bērnu tiesību pārkāpumam, konkrētais gadījums tiks risināts saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvo aktu regulējumu. Proti, attiecībā uz bērnu, kurš atrodas Latvijā, steidzamos gadījumos, pat ja citas dalībvalsts tiesai ir jurisdikcija izskatīt lietu pēc būtības, bāriņtiesai ir tiesības pieņemt tādus pagaidu pasākumus, tostarp aizsardzības pasākumus, kuri var būt pieejami saskaņā ar konkrētās dalībvalsts, proti, Latvijas tiesību aktiem¹²⁵. Būtiski ir prioritāri gādāt par bērna nogādāšanu drošos apstākļos un neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanu, ja tas nepieciešams, attiecīgi pēc neatliekamo darbību veikšanas informējot Tieslietu ministriju par faktisko situāciju tālākai ārvalsts centrālās iestādes informēšanai un situācijas risināšanai juridiski.

¹²⁵ Saskaņā ar Briseles IIb Regulas 15. pantā noteikto.